TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

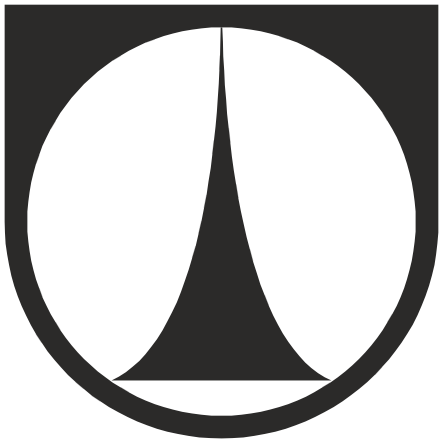

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2013 **Anita Bayerlová**

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

Studijní program: **N 6208 – Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika**

Trendy ve vývoji příjmů zaměstnanců firem a zaměstnanců veřejného sektoru v České republice v letech 1995 až 2010

Trends in Development of Company Emloyees' Incomes and Public Sector Employees' Incomes in Czech Republic during 1995 - 2010

DP - EF - KEK - 2013 - 03

Bc. Anita Bayerlová

Vedoucí práce: Ing. Nedomlelová Iva, Ph.D., katedra ekonomie
Konzultant: Ing. Öhm Jan, katedra pojišťovnictví

Počet stran: 105 Počet příloh: 6

Datum odevzdání: 7. ledna 2013

Zde bude vloženo zadání práce, vyzvednout na sekretariátu (originál a kopie)

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 15. října 2012 Anita Bayerlová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla využít příležitosti a poděkovat všem, kteří mě podporovali při tvorbě této práce. Zejména to jsou Ing. Iva Nedomlelová, Ph.D, jež mě při psaní vedla a poskytla mi řadu cenných rad, jak práci dále rozvinout. Díky patří Ing. Janu Öhmovi, který mi pomohl se statistickými výpočty a konzultoval se mnou problematiku mezd a důsledky vyvolané jejich vývojem. Díky patří i Petru Kubíčkovi, který mně pomocí diskuzí navedl na řadu cenných nápadů.

Anotace

Diplomová práce se zabývá vývojem příjmů zaměstnanců firem a zaměstnanců veřejného sektoru v letech 1995 až 2010, tj. mezd a platů. Hlavním cílem je ověření předpokladu, že česká společnost se polarizuje, neboli se zvětšují rozdíly mezi nízkými a vysokými výdělky. První část je věnována teoriím rozdělování. Teorie rozdělování se zabývají problematikou rozdělení výnosů z produkce firmy mezi mzdy a zisk pro podnikatele. Druhá část nastiňuje problematiku trhu práce z hlediska ekonomické teorie, formování mzdy a právní rámec platu. Třetí část práce zkoumá vývoj celkového objemu mezd, vliv zaměstnanosti na objem mezd, průměrnou a reálnou mzdu a vliv inflace, distribuci mezd a vývoj důchodů z vlastnictví, faktoru, který působí na polarizaci společnosti. V závěrečné kapitole jsou shrnuty výsledky analýzy v rámci ekonomického vývoje v České republice v časovém rozpětí let 1995 až 2010. Docházelo ke zvyšování mezd a platů, a to jak u jejich celkového objemu, tak u průměrné mzdy. Důvodem byla inflace, nikoliv zaměstnanost. Reálná mzda z tohoto důvodu zaznamenala pokles. Při studiu distribuce mezd se došlo k závěru, že v rámci zkoumané časové řady docházelo k výraznější mzdové diferenciaci, která je jednou z příčin polarizace české společnosti. Druhý důležitý faktor polarizace, důchody z vlastnictví, zatím nemají takový význam v České republice, jako v jiných státech, např. v Německu. V tomto smyslu diplomová práce cíl zcela splnila.

Klíčová slova

Časová řada, diferenciace mezd, distribuce mezd, mzda, plat, polarizace společnosti, teorie rozdělování.

Annotation

This diploma thesis deals with the development of company and public sector employees' incomes during 1995-2010. Incomes mean wages and fees. The main target is verification of assumption of Czech society polarization. The concept "society polarization" means growing in size between low and high earnings. The first part pursues theories of distribution. Theories of distribution deal with issues of distribution of yields from company production. The yields are distributed between wages and profit for entrepreneur. The second part of diploma thesis foreshadows issues of labour market in the aspects of economic theory, creation of wage, legal framework of public sector employees' fee. The third part analyzes the development of total volume of wages and fees, the employment effect on the total volume of wages and fees, the average wage, real wage, and the effect of inflation, wage distribution and the development of property incomes. Property incomes can cause society polarization. The analysis results are summarized in the final chapter. These results were got within the economic development in the Czech Republic during 1995-2010. The total volume of wages and fees and average wage has increased. Inflation was the main reason, not the employment. The real wage has decreased because of this fact. The conclusion was created during the study of wage distribution in the Czech Republic in 1995-2010. The wage distribution became more significant. This is the reason (or factor) of Czech society polarisation. The second factor leading to society polarisation, property incomes haven't yet so considerable importance in the Czech Republic. Property incomes have considerable importance in the other states, for example in Germany. The diploma thesis has achieved the goal in this sense.

Key Words

Fee, society polarization, theory of distribution, time series, wage, wage differentiation, wage distribution.

Obsah

Seznam zkratek ... 12

Seznam tabulek ... 13

Seznam obrázků ... 14

Úvod ... 15

1 Vybrané teorie přerozdělování ... 18

1.1 Klasická politická ekonomie ... 18

1.1.1 Adam Smith ... 19

1.1.2 David Ricardo ... 21

1.1.3 John Stuart Mill ... 22

1.2 Socialistické ekonomické myšlení a marxistická politická ekonomie ... 23

1.2.1 Utopický socialismus ... 23

1.2.2 Marxistická politická ekonomie ... 24

1.2.3 Karel Marx ... 24

1.2.4 Marxistická politická ekonomie po Marxovi ... 26

1.3 Neoklasická ekonomie ... 27

1.3.1 Cambridgeská škola ... 28

1.3.2 Teorie nedokonalé konkurence ... 29

1.3.3 Lausannská škola ... 29

1.4 Institucionalismus ... 30

1.4.1 Thorstein Bunde Veblen ... 32

1.4.2 John Rogers Commons ... 34

1.4.3 Geoffrey Martin Hodgson ... 34

1.5 Neoricardovská ekonomie ... 35

2 Mzdy a platy na trhu práce ... 36

2.1 Faktory ovlivňující mzdy na trhu práce 37
2.2 Rovnováha na trhu práce 37
2.3 Trh práce a odbory 39
2.4 Odvození výše platu 41
3 Analýza vývoje mezd a platů v České republice v letech 1995-2010 43
3.1 Metody použité k popsání časových řad 44
3.1.1 Vyjádření tempa růstu 45
3.1.2 Lineární regresní model a metoda nejmenších čtverců 45
3.2 Celkový objem mezd a platů vyplácených v České republice v letech 1995-2010 48
3.3 Vývoj jednotlivých odvětví 59
3.4 Průměrná mzda 62
3.4.1 Závislost nominální mzdy na inflaci 66
3.5 Distribuce mezd 68
3.6 Porovnání trendů ve vývoji mezd a platů a důchodů z vlastnictví v letech 1995 až 2010 71
4 Zhodnocení analyzovaných dat 76
4.1 Ekonomická situace 76
4.1.1 Celkový objem mezd 76
4.1.2 Vliv faktoru zaměstnanosti na celkový objem mezd 77
4.1.3 Průměrná mzda 78
4.1.4 Vliv faktoru inflace na průměrnou mzdu 79
4.1.5 Vliv velmi vysokých výdělků na průměrnou mzdu a celkový objem mezd 79
4.1.6 Vývoj v jednotlivých vybraných odvětvích 80
4.2 Polarizace české společnosti 83
4.2.1 Distribuce mezd 84

4.2.2 Prokázané trendy v kontextu první kapitoly 85
4.2.3 Příčiny a důsledky diferenciace mezd 88
Závěr 92
Seznam bibliografických záznamů: 96
Seznam příloh 105

Seznam zkratek

CZ-NACE	Klasifikace ekonomických činností
D_L	Poptávka po práci
L_E	Rovnovážné množství práce
OKEČ	Odvětvová klasifikace ekonomických činností
S_L	Nabídka práce
w	Mzdová úroveň
w_E	Rovnovážná mzda

Seznam tabulek

Tab. 1: Mzdy a platy podle odvětví v letech 1995-2002 50

Tab. 2: Mzdy a platy podle odvětví v letech 2003-2010 51

Tab. 3: Procentuální nárůst celkového objemu mezd a platů v letech 1995-2010 52

Tab. 4: Pracovní síla, počet zaměstnaných a nezaměstnaných 55

Tab. 5: Koeficienty 57

Tab. 6: Analýza rozptylu 57

Tab. 7: Vývoj mezd v jednotlivých odvětvích 60

Tab. 8: Průměrná hrubá měsíční mzda v letech 1995 až 2010 63

Tab. 9: Index spotřebitelských cen 64

Tab. 10: Vývoj indexu reálných mezd 64

Tab. 11: Koeficienty 66

Tab. 12: Analýza rozptylu 66

Tab. 13: Důchody z vlastnictví 72

Tab. 14: Důchod z vlastnictví připadající na jeden podnik (v Kč) 74

Seznam obrázků

Obr. 1: Trh práce 39

Obr. 2: Grafické znázornění nárůstu objemu mezd a platů oproti roku 1 53

Obr. 3: Vývoj pracovní síly, zaměstnanosti a nezaměstnanosti 56

Obr. 4: Závislost objemu mezd a platů na počtu zaměstnaných (lineární regresní funkce) 58

Obr. 5: Porovnání trendů mezd a zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích v letech 2000-2010 61

Obr. 6: Grafické znázornění indexů 65

Obr. 7: Závislost výše nominální mzdy na indexu CPI (lineární regresní funkce) 67

Obr. 8: Distribuce mezd v roce 1996..... 68

Obr. 9: Distribuce mezd v roce 2010..... 70

Obr. 10: Porovnání vývoje důchodů z vlastnictví a celkového objemu mezd a platů..... 73

Obr. 11: Průměrný důchod z vlastnictví připadající na 1 podnik v Kč 75

Úvod

Cílem diplomové práce je analyzovat vývoj příjmů zaměstnanců firem a zaměstnanců veřejného sektoru v České republice v letech 1995 až 2010. Zásadní otázka, na kterou by tato analýza měla odpovědět je, zda dochází k diferenciaci mezd a platů. Důvodem pro položení této otázky je fakt, že někteří sociologové upozorňují na prohlubující se rozdíly mezi jednotlivými vrstvami obyvatel podmíněné rychle rostoucími výdělky nejvyšších příjmových skupin, zatímco výdělky nižších tříd rostou velice pomalu a pokulhávají daleko za vývojem inflace. Jinými slovy řečeno, příslušníci těchto skupin chudnou, mohou si zřejmě dovolit koupit méně statků a služeb. Tato skutečnost vede k „vymírání“ střední vrstvy obyvatelstva. Pojem vymírání je samozřejmě značně expresivní, ale této společenské proměně zcela odpovídá. Příslušníci, kteří se až donedávna svými příjmy do střední vrstvy řadili, se postupně propadají do vrstvy nižší, do vrstvy tzv. chudých pracujících. Je to sice celosvětový trend, ale že je celosvětový, neznamená, že je správný. Má řadu negativních důsledků, z nichž některé se zatím pohybují ve sféře spekulací. Jiné jsou již v současné době dobře čitelné. Nehledě na důsledky polarizace společnosti, kterým je věnována závěrečná kapitola, by se mělo odpovědět na spíše filozofické otázky, jako je spravedlnost a často zmiňovaná přirozenost tohoto jevu.

Je neoddiskutovatelné, že tak malý stát, jako je Česká republika, se nemůže vyhnout celosvětovému trendu. Po svrhnutí totalitního režimu se vydala na cestu směřující ke globalizaci. Stala se součástí Evropy, otevřela svůj trh zahraničí, a musela také přijmout nová pravidla a nové tendence s tím související. Na český trh vstoupila řada silných firem, které na něj mají nepochybný vliv. Přes tyto firmy se sem možná dostaly tendence k diferenciaci mezd, které jsou např. v západním světě pozorovány již od 70. let. České firmy, ve snaze udržet si konkurenceschopnost a přiblížit se západnímu modelu, na nová pravidla hry musely přistoupit. Z tohoto důvodu se předpokládá, že diferenciace mezd se v České republice zvětšila, a pro hledání důkazu be zvoleno časové údobí od roku 1995 do roku 2010. Je dostatečně dlouhé na to, aby zde byly už patrny změny v ekonomice.

V úvodní kapitole jsou představeny vybrané teorie rozdělování. Popisují názory současných i v dávné minulosti žijících ekonomů a filozofů o ekonomice státu a na ní navazující existenci pracujícího člověka. Teorie rozdělování se hlavně soustředí na dva

subjekty, mezi které je rozdělován výnos z vyprodukovaného zboží (či služeb). Jsou to zaměstnanec a podnikatel. Pojem zaměstnanec byl zvláště ve starších teoriích nahrazován pojmem dělník. Dělník, resp. zaměstnanec získává mzdu. Podnikatel, neboli ten, kdo vlastní výrobní prostředky, dostává zisk. Tato práce je ovšem zaměřena hlavně na mzdy, tedy na stranu zaměstnanců, i když v poslední části třetí kapitoly se trochu dotkne i strany vlastníka, resp. podnikatele. Nelze nezmínit poslední drobnou poznámku k první části zabývající se teoriemi rozdělování. Jedná se o to, že se každý teoretik realitu trhu vždy snažil do určité míry zjednodušit, aby vůbec byla popsatelná a vytvořit po teoretické stránce fungující systém. Na základě toho se mohou tvůrci hospodářské politiky určitými pravidly vyplývajícími z těchto teorií řídit, vznikne-li v rámci reálného ekonomického vývoje připodobitelná situace.

Ve druhé kapitole je v první řadě osvětleno, jaká část příjmů (neboť je to široký pojem) bude zkoumána. Další vysvětlení zaslouží otázka, proč je rozlišeno mezi mzdou a platem, přičemž v analytické části již toto rozdělení není zohledněno. V rámci rozlišení na mzdy a platy je samozřejmě důležité zjistit, jak jsou odvozeny a jakou úlohu hrají při tvorbě mezd či platů odbory.

Další kapitola je již součástí analytické části. V analytické části byl zvolen postup deduktivní, s využitím některých statistických metod, v rámci kterého by se mělo **odpovědět nejen na zásadní otázku týkající se rostoucí diferenciace mezd**, ale také na další čtyři výzkumné otázky. Za prvé, **zda mzdy a platy celkově rostly**. Za druhé, **čím byl případný růst mezd a platů ovlivněn. Byla to inflace? Byl to rostoucí počet zaměstnaných lidí?** Za třetí**, jak se vyvíjela průměrná mzda, a jaká byla její vypovídací schopnost o reálné kupní síle zaměstnance?** Od toho je už jenom krůček k potvrzení či vyvrácení hlavního a nejzásadnějšího předpokladu, a totiž k **předpokladu rostoucí diferenciace mezd**. S tou také souvisí téma důchodů z vlastnictví, tedy strana podnikatele zmiňovaného většinou teorií rozdělování. Toto téma odpovídá **čtvrté výzkumné otázce, zda bohatnou vlastníci výrobních prostředků, tedy oni podnikatelé, rychleji než jejich zaměstnanci?** To je poslední část kapitoly třetí. Všechna data potřebná pro analýzu budou čerpána z tabulek vytvořených Českým statistickým úřadem.

Poslední kapitola shrnuje výsledky analýzy. Vývoj mezd a platů je jistě určován celkovým ekonomickým stavem v republice. **Jak moc se tedy ekonomika, recese i expanze na výdělcích lidí podepsaly?** To je jedna z dalších otázek. Za zmínku stojí také komparace teorií rozdělování obsažených v první kapitole s realitou současnosti. **Je totiž zajímavé zjistit, zda stav mezd a platů, který bude zjištěn, nekoresponduje s některou z uvedených teorií rozdělování.** Nejdůležitější je však zhodnocení výsledku analýzy, který je součástí hlavního cíle této práce. Bude-li vyšší diferenciace mezd potvrzena, jaké to může mít důsledky pro ekonomiku a pro společnost? Nebude-li potvrzena, co to vlastně přináší?

1 Vybrané teorie přerozdělování

Teorie rozdělování odpovídají na otázku, pro koho jsou statky vyráběny, a jak a komu bude rozdělen výnos z produkce vytvořené ve firmě. V této části budou představeny některé vybrané teorie rozdělování. Budou seřazeny chronologicky, od starších po moderní.

1.1 Klasická politická ekonomie

Klasická politická ekonomie se rozvíjela přibližně od sedmdesátých let 18. století do sedmdesátých let 19. století. Politickou ekonomii vnímali její představitelé jako vědu o tvorbě a rozdělování bohatství a je převážně makroekonomickou teorií. Má již svou terminologii. Zkoumá zdroje národního bohatství a jeho rozdělování mezi hlavní společenské třídy, což jsou kapitalisté (získají zisk), dělníci (získají mzdu) a pozemkoví vlastníci (získají pozemkovou rentu).[1]

K měření bohatství a jeho rozdělování mezi společenské třídy sloužila pracovní teorie hodnoty. Byla rozlišována hodnota (rovnovážná cena dlouhého období, označována také jako přirozená cena, která předpokládá vyčištěný trh) a tržní cena (nerovnovážná, v tomto pojetí kolísala okolo hodnoty v závislosti na nabízeném a poptávaném množství. Hodnota byla pak determinována výrobními náklady, které byly redukovány na náklady lidské práce vynaložené při výrobě (to odráží skutečnost, že tehdejší výroba byla pracovně velice náročná). Pracovní teorie hodnoty však narážela na problém různé kapitálové vybavenosti jednotlivých výrob. Proto byla tato teorie nahrazena vícefaktorovou teorií výrobních nákladů, podle níž byla hodnota tvořena mzdou, podnikatelským ziskem a úrokem. [2]

Hlavními představiteli tohoto proudu jsou Adam Smith, David Ricardo a Stuart Mill.

[1] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 47. ISBN 80-7179-380-9.
[2] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 58-59. ISBN 978-80-8710921-2.

1.1.1 Adam Smith

Skot Adam Smith žil v letech 1723 až 1790. Je zakladatelem klasické politické ekonomie, vyložené v jeho díle *„An inquirty into the nature and causes of the wealth of nations“* (česky Pojednání o podstatě a původu bohatství národů). V tomto díle je obsažena teze o neviditelné ruce trhu, což je podle něj v podstatě lidská sebeláska (touha po vlastním prospěchu) jakožto základní hybná síla ekonomického chování. Dílo Bohatství národů obsahuje mnoho protimluvů, a proto mohlo stát u zrodu mnoha natolik odlišných směrů ekonomického myšlení, jako je neoklasická teorie na straně jedné a marxismus na straně druhé.[3]

Zásadní úlohu v tomto díle hraje dělba práce – proces, v němž jsou pracovní činnosti rozčleněny na jednotlivé operace, a každou z nich vykonává jiný dělník. Dělbu práce považoval A. Smith za technický zdroj růstu bohatství společnosti. Laissez faire vytváří prostředí, ve kterém se produktivní práci dobře daří. Přesněji řečeno, hospodářský růst zapříčiní jedině produktivní práce, resp. podíl produktivní práce na počtu obyvatelstva a produktivita, determinovaná rozvojem dělby práce a akumulací kapitálu. Důležitou úlohu hraje také rozdělování důchodu mezi společenské třídy: dělníky, kapitalisty a pozemkové vlastníky nazývané *landlordy*. Tyto třídy se liší podle produktivních zdrojů, které vlastní a podle způsobu, jakým využívají své důchody. Vlastníci půdy nevlastní kapitál, tudíž ho nerozšiřují, a proto spotřebovávají svůj důchod (pozemkovou rentu) neproduktivně. A. Smith tvrdí, že přes to všechno to je nejvyšší příjem v zemi.[4] Dělníci mají za práci mzdu, která pokryje existenční minimum. Nemohou tedy vytvářet úspory. Kapitalisté vlastní kapitál (fixní, což jsou budovy, stroje a zařízení a oběžný, to jsou mzdové zálohy a zásoby zboží). Rozšiřují ho pomocí úspor vytvořených ze zisku. Jedině kapitalisté tedy akumulují kapitál, spoří, investují, vytváří mzdový fond a tím vytvářejí zaměstnanost

[3] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 59-60. ISBN 978-80-8710921-2.
[4] SMITH, A. Wealth of Nations. 3rd ed. New York: Oxford University Press Inc., 2008. s. 146. ISBN 978-0-19-953592-75.

a umožňují tak existenci dělnické třídy.[5] Proto je obecný zájem národa totožný se zájmem třídy kapitalistů.[6]

Mzdy dělníků kolísají kolem dlouhodobě daného existenčního minima, protože mezi dělníky je vysoká konkurence, na rozdíl od kapitalistů, jichž je omezený počet (můžou být však i vyšší a to i dlouhodobě, za předpokladu dlouhodobé ekonomické expanze). Zisk je spojován s akumulací kapitálu a je podle Smithovy teorie přirozeným důchodem. Vznikají zde obavy z možného stacionárního stavu, způsobeného klesající mírou zisku v důsledku rostoucí konkurence mezi kapitalisty a poklesu investičních příležitostí v souvislosti s omezenými přírodními zdroji. Úroková míra je důchod odvozený od zisku. Je to odměna za poskytnutí kapitálu na úvěr neboli podíl na budoucím zisku. Pozemková renta je považována za zbytkový důchod, jakýsi přebytek, na rozdíl od zisku, který je nutným nákladem. Výše renty je spojena s polohou a úrodností půdy.[7]

Smith obhajuje svobodu obchodu, neboť dělbu práce omezuje velikost trhu. Proto je nutné rozšiřovat národní i mezinárodní trh a podporovat zahraniční obchod. Vypracoval teorii absolutní výhody, podle které zdůvodnil, proč se země, obchodující spolu, mají specializovat na výrobu těch zboží, která vyrábějí levněji než jejich obchodní partneři.[8]

Adam Smith měl řadu výhrad ke kapitalismu. Považoval jej však za nejlepší možné uspořádání. Podle něj je díky kapitalismu efektivně využíváno výrobních možností a zdrojů. Klade důraz na morální pravidla a zákonné normy. Sebeláska (příčina neviditelné ruky trhu) nevede sama o sobě k harmonii a růstu bohatství národa. Aby nedocházelo k nešvarům, jako jsou například snahy o monopol, nebo ztráta zájmu příliš bohatých lidí o ekonomickou činnost, existují morální a zákonná pravidla, která tyto nešvary eliminují.[9]

[5] SMITH, A. *Wealth of Nations.* 3rd ed. New York: Oxford University Press Inc., 2008. s. 191. ISBN 978-0-19-953592-75.
[6] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 53-55. ISBN 80-7179-380-9.
[7] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 63-66. ISBN 978-80-8710921-2.
[8] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 54. ISBN 80-7179-380-9.
[9] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 67-68. ISBN 978-80-8710921-2.

1.1.2 David Ricardo

David Ricardo se narodil roku 1772 v Londýně a zemřel roku 1823. Byl následovníkem Adama Smithe a jeho myšlenky dále rozpracoval. Převzal od něj pojetí ekonomického systému založeného na dělbě práce, dvou významných sektorech zemědělství a průmyslu a třech společenských třídách, dělnících, kapitalistech a vlastnících půdy. Zaměřil se na hlavní problém, a to bylo rozdělování přebytku mezi renty a zisky. Východiskem jeho úvah byl rozpor mezi zájmy vlastníků půdy (kteří měli politickou moc) a rodící se průmyslové buržoazie. Zájmy kapitalistů byly podle něj zase v rozporu se zájmy dělníků. Proto je kapitalistická společnost kolbištěm třídních rozporů, které mohou ohrožovat její dynamický vývoj i její samotnou existenci.[10]

Mzdy podle Ricarda se pohybovaly na existenčním minimu (subsistence wage) a byly ovlivněny ekonomickou úrovní země, jejími historicky danými zvyky a životním způsobem dělníků. Proto je jasné, že průmyslově rozvinuté země budou mít bohatší dělníky, než země zemědělské. Na minimu se mzdy pohybovaly proto, že růst tržní mzdy způsobil růst populace a tím i růst nabídky práce, která mohla převyšovat i poptávku. Proto tržní mzda zase klesla zpět na minimum, které je na úrovni rovnovážné mzdy. Přebytek, který se vypočítá jako hodnota produkce zmenšená o mzdy, jež dostanou dělníci, se dále dělí mezi rentu a zisk. Tento přebytek je podle Ricarda ziskem.[11] Aby byli kapitalisté konkurenceschopní, musí investovat vytvořený zisk zpět do výroby a akumulovat kapitál. Především na nich stojí dynamický rozvoj kapitalismu. Vlastníci půdy se naproti tomu chovají naprosto neproduktivně, neboť svou rentu spotřebovávají pouze k nákupu luxusního zboží. Hospodářský růst je tedy postaven výhradně na akumulaci a ziscích. Klesají-li zisky či akumulace, zpomaluje se hospodářský růst: růst ekonomiky je spojen s růstem populace a tím pádem se zvyšujícími se nároky na množství potravin, které se vydobývají na stále horších půdách (množství půdy je omezeno!). V důsledku toho se zvyšuje cena potravin, nominální mzdy a pozemkové renty (dokázal to pomocí tzv. obilnářského modelu). Tím pádem by mohlo dojít k zastavení vývoje (resp. akumulace

[10] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 69-70. ISBN 978-80-8710921-2.
[11] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 80-81. ISBN 80-7179-380-9.

a rozvoje kapitalistické společnosti), tzv. stacionárnímu stavu. Jediným řešením tohoto stavu je dovoz levnějších potravin ze zahraničí.[12]

1.1.3 John Stuart Mill

John Stuart Mill žil v letech 1806 až 1873 a pocházel ze Skotska. Jeho dílo vycházelo z myšlenek Davida Ricarda a přineslo několik málo nových poznatků, které změnily pohled na podstatu kapitalistické společnosti a její ekonomické zákony. Ve svých tezích uznal řadu sociálních jevů v důsledku průmyslové revoluce negativními. Řešení mělo být uskutečněno reformami. J. S. Mill se nepovažoval za socialistu (obhajoval soukromé vlastnictví), ale byl obráncem třídy dělníků. Kapitalismus přestal považovat za projev přirozeného řádu, ale za výsledek vlivů institucí a zákonů rozdělování. Zákon výroby (obhospodařování stále horší půdy v důsledku růstu populace) byl podle něj podobný zákonům přírody. Zákon přerozdělování byl naproti tomu založen na společenských zvycích a lze jej proto měnit pomocí změny těchto zvyků, resp. legislativy.[13]

V Millově pojetí se mzda pohybuje na existenčním minimu. Zisk podnikatele se skládál z úroku a je odměnou za tvorbu kapitálu, za zřeknutí se současné spotřeby. Další složkou zisku je podnikatelský zisk, který je odměnou za riziko a řídící práci podnikatele.[14]

Millovy navrhované reformy směřují hlavně k ustavení solidárnější společnosti. Jeho reformy se týkají hlavně zrušení systému námezdní práce (který by byl nahrazen družstvy výrobců), dále zespolečenštění renty pomocí daní z půdy a omezení dědického práva a tím zmenšení majetkových nerovností. Millovým ideálem se tak stal systém, kde by byly nahrazeny kapitalistické firmy družstevními asociacemi. Lidé, pracující pro takovou asociaci, by si byli rovni a kolektivně by vlastnili kapitál, s nímž by pracovali a vytvářeli hodnoty. Vedl by je jimi zvolený manažer. Jenže to by předpokládalo vzdělanost dělnictva. Tato teorie vznikla v době, kdy téměř každý dělník byl analfabetem. Proto Mill vymyslel přechodná opatření, dokud se mezi dělnictvem vzdělanost nerozšíří. Renta (příjem vlastníka půdy) je podle J. S. Milla v naprostém rozporu s principy meritokracie (tedy, že

[12] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 70-77. ISBN 978-80-8710921-2.
[13] Tamtéž, s. 82-85.
[14] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 104-106. ISBN 80-7179-380-9.

každý dostane spravedlivou odměnu za svou práci), neboť pro její získání vlastník půdy nevyvíjí téměř žádné úsilí. Proto by tento druh důchodu měl být zdaněn a tím odevzdán společnosti.[15]

1.2 Socialistické ekonomické myšlení a marxistická politická ekonomie

Socialistické ekonomické myšlení bylo spjato s vývojem dělnického hnutí, které započalo v Anglii a Francii na počátku 19. století bylo spojováno s tzv. rozbíječi strojů (tito lidé měli obavy, že stroje jim vezmou práci). Bylo provázeno řadou reforem, jako bylo zkrácení pracovní doby, zlepšení pracovních podmínek, apod. V této převratné době se začaly formovat odbory, jakožto zástupci pracujících. Tento myšlenkový proud odmítá kapitalistické uspořádání a místo něj navrhuje společné, tedy družstevní uspořádání anebo společenské vlastnictví, což znamená centrální řízení se zachováním soukromého vlastnictví. První se vyvíjel utopický socialismus, který především zdůrazňoval soudobé negativní rysy společnosti. Představy o budoucnosti se týkaly především družstevního uspořádání. Na to navázal Karel Marx a Bedřich Engels marxistickou politickou ekonomií.[16]

1.2.1 Utopický socialismus

Rozvíjející se kapitalismus v době průmyslové revoluce přinášel růst produktivity práce a růst materiálního bohatství společnosti. Toto stále větší bohatství bylo však rozdělováno velmi nerovnoměrně. Průmyslové dělnictvo se koncentrovalo ve městech a rapidně se zhoršovaly jeho životní podmínky. Klesaly reálné mzdy a požadavky na kvalifikaci dělníků, což umožňovalo zneužívat práci žen a dětí. Na to reagoval právě utopický socialismus, jenž usiloval o vytvoření ideální společnosti bez vykořisťovatelů a vykořisťovaných. Tento směr kategoricky odmítl kapitalismus jako přirozený a nepřijal tezi o ztotožňování přírodních zákonů a zákona společenského vývoje. Kritizoval

[15] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 85-87. ISBN 978-80-8710921-2.
[16] Tamtéž, s. 92-93.

soukromé vlastnictví (jako zdroj nerovností) a vytvořil nové představy o tom, jak by budoucí společnost měla být uspořádána.[17]

1.2.2 Marxistická politická ekonomie

Marxistická politická ekonomie se odvíjela od učení Karla Marxe a Friedricha Engelse a představovala skutečný přelom ve vývoji socialistické teorie. Začala se formovat ve 40. letech 19. Století. Navázala na klasickou politickou ekonomii a utopický socialismus. Základem historického vývoje společnosti je třídní boj: výrobní síly označují stupeň ovládnutí přírodních sil člověkem a využívání produktů přírody k uspokojení lidských potřeb. Výrobní (ekonomické) vztahy (jejich podstatou jsou vlastnické vztahy) jsou vztahy, které vznikají na základě výrobních činností, ve výrobě, rozdělování, směně a spotřebě. Výrobní síly jsou dynamické, výrobní vztahy jsou ze své podstaty (vlastnictví) nepružné. Proto se stávají překážkou dalšímu vývoji výrobních sil. Vzniká konflikt, sociální revoluce, neboť některé společenské třídy chtějí tuto překážku odstranit v zájmu dalšího rozvoje. Následně je nastolen nový výrobní způsob. Marx rozlišuje pět výrobních způsobů: prvobytně pospolný, otrokářský, feudální, kapitalistický a komunistický. Výrobní způsob je považován za základní pilíř v dějinách lidstva. Na něm stojí tzv. společenská nadstavba neboli právní a politický systém. Otrokářský a feudální způsob je založen na evidentním vykořisťování a to je vynuceno násilně. V kapitalismu jsou tyto vztahy již složitější. Dělník je formálně svobodný a rovný kapitalistovi. Ale na druhou stranu nemá ani půdu, ani jiné prostředky, které by ho mohly živit. Proto nemá jiné volby, než se podřídit kapitalistovi a pracovat pro něj.[18]

1.2.3 Karel Marx

Karel Marx se narodil roku 1818 v Německu a zemřel roku 1883. V roce 1848 napsal společně s Friedrichem Engelsem, synem bohatého továrníka, Komunistický manifest, významný politický pamflet, který značně ovlivnil budoucí komunistické hnutí po celém světě. Jeho životní dílo se jmenuje Kapitál, kde analyzuje hybné síly kapitalistického výrobního způsobu. Kapitalismus je podle něj vykořisťovatelským výrobním způsobem,

[17] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 93-94. ISBN 978-80-8710921-2.
[18] Tamtéž, s. 97-100.

kde dynamické výrobní síly musí vždy, dříve nebo později, narazit na nepružné vlastnické vztahy, čímž vznikne konflikt jako předvoj zániku kapitalismu. Poté může být nastolen nový řád ve formě komunismu. Výrobní prostředky pak budou ve společném vlastnictví.[19]

Marx čerpal z Davida Ricarda a byl ovlivněn německým filosofem Georgem Hegelem, který tvrdil, že nic na světě není dané, vše je dynamické, tj. podléhá vývoji a změně. Proto nemůže existovat něco jako přirozený řád. Karel Marx Ricardovu teorii dále rozpracoval, zpřesnil a vysvětlil mechanismus vykořisťování v kapitalistické společnosti. Marxe interpretoval Vladimir Iljič Lenin (Uljanov) a jiní ruští marxisté. Zpod jejich rukou spatřil světlo světa nový systém, systém centrálně řízených a plánovaných ekonomik sovětského typu, který však na rozdíl od Marxových vizí nesměřoval k emancipaci člověka a humánnější společnosti, ale k násilně zavedené totalitě.[20]

Marx vybudoval teorii hodnoty a nadhodnoty. Hodnota zboží je vytvářena pouze společensky nutnou prací.[21] Teorie nadhodnoty je základem právě oné teze o vykořisťování dělnické třídy kapitalisty. Nadhodnotu (tj. přebytek hodnoty výrobku nad sumou hodnot jeho výrobních prvků) vytvářejí pracující v materiální výrobě. Přivlastňují si ji však kapitalisté ve formě zisku a úroku, a vlastníci půdy ve formě renty. Nevynaloží však pro to žádnou práci.[22] Podle Marxova pojetí kapitalista nakupuje pracovní sílu zrovna tak, jako zboží.[23] Hodnota práce se pohybuje na existenčním minimu, protože kapitalisté pod tlakem konkurence snižují mzdové náklady, nahrazují lidskou práci prací strojů a tím zvyšují produktivitu práce (přesněji řečeno, stroje jsou prostředkem k výrobě nadhodnoty).[24] Díky tomu vznikají tzv. rezervní armády nezaměstnaných, které tlačí proti zvyšování mezd a tím drží mzdu na existenčním minimu, které je navíc ovlivněno společenskými zvyky dané země.[25]

---

[19] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 137-138. ISBN 80-7179-380-9.

[20] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 101. ISBN 978-80-8710921-2.

[21] MARX, K. *Kapitál I: výrobní proces kapitálu.* 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953. s. 56.

[22] Tamtéž, s. 251.

[23] MARX, K. *Kapitál II: proces oběhu kapitálu.* 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954. s. 43.

[24] MARX, K. *Kapitál I: výrobní proces kapitálu.* 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953. s. 397.

Marxova teorie krizí z nadvýroby, která vysvětluje polarizaci společnosti, je postavena na faktu, že kapitalisté zvyšují produktivitu práce nahrazováním lidské práce prací strojů. Tím však vytvářejí armádu nezaměstnaných. Celý proces vypadá následovně: růst hospodářství je spojen s růstem zisků, investic a rozšiřováním výrobních kapacit. Klesá nezaměstnanost a zároveň rostou mzdy. Ve chvíli, kdy jsou výrobní kapacity spuštěny, trh je zahlcen zbožím. Výrobní kapacity zastoupí lidskou práci. Zboží si však řada dělníků nemůže dovolit koupit, neb se stávají díky výrobním kapacitám nezaměstnanými. Takto začíná krize, která znovu obnoví rovnováhu. Zlikviduje přebytečné kapacity a tím sníží nezaměstnanost. To tlačí mzdu zase dolů. Nízké zisky vedou k rozvoji nových technologií a tím ke snižování budoucích nákladů. Cyklus se znovu opakuje. Má čtyři fáze: krizi, depresi, oživení a konjunkturu. Krize z nadvýroby jsou podle Marxe základem tendence ke koncentraci a centralizaci kapitálu, která vyúsťuje v polarizaci společnosti, kde na vrcholu je několik málo kapitalistů a vespod naprostá většina lidí, tzv. proletariát.[26]

1.2.4 Marxistická politická ekonomie po Marxovi

Na Marxovo učení navázala řada jeho příznivců, kteří dali vzniknout mnoha směrům. Jsou to například trockismus Lva Trockého, maoismus čínského diktátora Mao'c Tunga či stalinismus Josefa Visarionoviče Stalina. Dnes se toto učení považuje za překonané; přesto však některé moderní směry v něm nacházejí inspiraci. Důvod, proč je považováno za překonané, spočívá například v tom, že již v průběhu konce 19. století a začátku 20. století začaly vznikat nové právní formy podnikání (akciové společnosti, oligopolní struktury na trhu a z obecného hlediska se objevila - a realizovala – myšlenka oddělení vlastnictví kapitálu od řízení společnosti). Ti, co na Marxe navázali, se právě snažili tento problematický jev vysvětlit a jako vysvětlený ho zapracovat do koncepce marxistické politické ekonomie. Proto se marxismus rozštěpil do dvou větví. První je tzv. reformní. Její představitelé Marxovy myšlenky interpretovali jako přesun (přirovnávaný k evoluci) od kapitalismu k socialistickému uspořádání, či spíše k sociálně demokratickému uspořádání. Druhá větev je tzv. revoluční. Požadovala přechod přímo ke komunismu. Tuto větev představovali zejména Vladimir Iljič Lenin, proto marxismus-leninismus. Marxismus-

[25] MARX, K. *Kapitál III-1: celkový proces kapitalistické výroby.* 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1955. s. 253-254.
[26] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií.* 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 105-106. ISBN 978-80-8710921-2.

leninismus se stal základem stalinismu, maoismu a dalších směrů, které v realitě postrádaly humánnost a nesly všechny znaky diktatury a totalitního uspořádání.[27]

V 60. letech 20. století v západní Evropě a ve Spojených státech vznikaly různé proudy radikální politické ekonomie, ovlivněné marxismem. Její představitelé kritizovali kapitalistickou společnost a její nešvary, zejména diskriminaci žen a národnostních menšin, imperialismus, devastaci přírody, apod. Stavěli se však také kriticky k socialismu sovětského typu, který dokonce považovali za zvláštní druh kapitalistického uspořádání. Odmítali také neoklasickou ekonomii (bude podrobněji popsána v následující podkapitole), která podle nich ospravedlňuje kapitalismus jako takový.[28]

1.3 Neoklasická ekonomie

Neoklasická ekonomie je zaměřena na zkoumání chování mikroekonomických subjektů, tj. domácností a firem, v podmínkách vzácnosti. Neoklasická ekonomie se orientuje na rovnovážné vztahy a hledá odpovědi na tři základní otázky: co, jak a pro koho se má vyrábět. Z toho vyplývá, že problematika vlastnických vztahů a institucionálního uspořádání společnosti je upozaděna. Tento směr zavedl do zkoumání ekonomie vědecké metody, založené na matematice. To se výrazně projevuje například v koncepci marginální analýzy. Základem marginální analýzy je tedy teorie mezního užitku a teorie mezní produktivity.[29]

V rané fázi vývoje neoklasické teorie se používá model dokonalé konkurence, jež velmi zjednodušuje realitu. S růstem poznání a se změnami v reálné ekonomice a v právu přestává být tento model postačující a začínají se rozvíjet modely nedokonalé a monopolistické konkurence.[30]

Teorie mezního užitku vysvětluje chování spotřebitele (tedy strana poptávky). Teorie mezní produktivity je spojená s nabídkovou stranou. Ceny jednotlivých statků jsou pak formovány na základě interakce nabídky a poptávky. Teorie mezní produktivity popisuje

[27] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 107. ISBN 978-80-8710921-2.
[28] Tamtéž, s. 108-113.
[29] Tamtéž, s. 138-139.
[30] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 139. ISBN 978-80-8710921-2.

přerozdělení produktu mezi základní výrobní činitele, které jsou účastny jeho vzniku. Je-li možno tedy určit, jakým podílem výrobní faktory přispějí ke vzniku produktu, pak je možno přesně určit, jak který faktor bude odměněn. Ovšem v podmínkách dokonalé konkurence. Nedochází tedy k vykořisťování a vše je v souladu s přínosem toho kterého faktoru. Přerozdělení je tedy naprosto efektivní. Jakákoliv odchylka je znakem ekonomické neefektivnosti. Proto zde pro sociální pohled není žádný prostor. Neoklasickou teorií se zabývala Cambridgeská škola představovaná Alfredem Marshallem. Dále byla neoklasická teorie rozšířena o teorii nedokonalé konkurence, kterou významně ovlivnila Joan Violet Robinsonová. A nakonec neoklasickou ekonomii rozpracovala Lausannská škola, jejímž hlavním představitelem byl Marie – Esprit Léon Walras a Vilfredo Pareto.[31]

1.3.1 Cambridgeská škola

Zakladatelem tzv. Cambridgeské školy je Alfred Marshall. Navázal na klasickou politickou ekonomii, ale později tento pojem přestal používat a nahradil ho pouze pojmem „ekonomie." Důvodem bylo to, že ji chápal jako vědu zabývající se ekonomickým chováním člověka. Na tuto vědu se soustředil proto, že věřil, že díky ní by se mohl zlepšit úděl člověka a že by mohla účinně bojovat s chudobou. Podle jeho názorů je tržní ekonomika správným systémem a konkurence je hybnou silou hospodářství a pokroku. Marshall studoval ekonomické problémy spojené s tvorbou tržní ceny na oddělených a uzavřených trzích, jakožto zjednodušení pro snazší pochopení problematiky. Tomuto přístupu se říká teorie dílčí rovnováhy. Tržní cena odráží výrobní náklady, které zahrnují pracovní oběť dělníka a kapitalistovu oběť v podobě čekání. Pracovní oběť dělníka je vykompenzována mzdou, kapitalistova oběť je kompenzována úrokem z úspor.[32]

Zdůrazňoval úlohu státu jakožto dohlížitele, dokonce tvrdil, že stát má povinnost zasahovat do hospodářství a regulovat trh, aby napravoval negativní důsledky jeho fungování. Mezi ně patří zejména tendence vytvářet přílišné příjmové a majetkové rozdíly. Řešením těchto

[31] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 139. ISBN 978-80-8710921-2.
[32] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 210-218. ISBN 80-7179-380-9.

jevů mohou být například ustanovení, která zavádějí možnost podílení se na zisku pro pracovníky, nebo družstevnictví.[33]

1.3.2 Teorie nedokonalé konkurence

Teorii nedokonalé konkurence rozvinula Joan Violet Robinsonová (1903-1983), neboť Marshallův konstrukt založený na dokonalé konkurenci se stával stále nerealističtějším tváří v tvář skutečnosti, která odpovídala spíše oligopolnímu uspořádání, v extrémním případě monopolu. Firma v nedokonalé konkurenci může stanovovat cenu (není tedy cenový příjemce) a je zde o mnoho těžší určit, jakým podílem výrobní faktory přispívají ke vzniku produktu a jak který faktor bude odměněn. Proto vyvstává otázka efektivnosti tohoto tržního uspořádání.[34]

J. V. Robinsonová byla studentkou J. M. Keynese. Keynesovu teorii rozšířila o teorii rozdělování, neboť on sám ji nezpracoval. Patřila ke znalcům Marxova díla a oceňovala zejména jeho analýzu sociálně ekonomických institucí kapitalismu. Model rozdělování v krátkém období podle ní závisí na stupni monopolu, a podle toho se také tvoří ceny pomocí cenových přirážek. Čím vyšší je v ekonomice stupeň monopolu, tím je také vyšší podíl zisků na produktu a nižší podíl mezd. V dlouhém období je podíl zisků a mezd na produktu ovlivňován spíše výší investic. Rostou-li investice, rostou i ceny oproti mzdám a rostou i zisky. Výše investic ovšem závisí na tzv. „životním elánu“ podnikatelů, a ten je nestálý. Proto podle ní nemůže neviditelná ruka trhu zaručit stálý vývoj. Nelze opomenout, že J. Robinsonová zdůrazňovala úlohu odborů.[35]

1.3.3 Lausannská škola

Lausannská škola plně rozvinula teorii všeobecné rovnováhy (rovnováhy na všech trzích současně v podmínkách dokonalé konkurence a tudíž zde neexistuje podnikatelský zisk ani ztráta). Jejím hlavním představitelem je Marie – Esprit Léon Walras. Věnoval se krom

[33] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 143-146. ISBN 978-80-8710921-2.
[34] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 398. ISBN 80-7179-380-9.
[35] Tamtéž, s. 399-400.

jiného problematice sociálně ekonomických reforem. Prosazoval zejména myšlenku zestátnění půdy a státní regulaci monopolů.[36]

Dalším významným představitelem je italský ekonom a sociolog Vilfredo Pareto, který rozvinul dále teorii všeobecné rovnováhy a zavedl indiferenční analýzu při studiu chování spotřebitele. Pojem Paretovo optimum je východiskem nové teorie blahobytu, která je rovněž pojata ordinalisticky, stejně jako indiferenční analýza. Paretovo optimum je stav, kdy není možno změnou výroby či směny zvýšit užitek neboli blahobyt jednoho subjektu, aniž by druhý subjekt nedošel újmy. Pareto položil základy teorie elit.[37]

1.4 Institucionalismus

Institucionalismus vznikl ve Spojených státech na přelomu 19. a 20. století a zkoumal úlohu institucí v ekonomice. Ovlivnil zásadně reformní politiku amerického prezidenta Franklina Delano Roosevelta v rámci plánování New Dealu (v překladu Nový úděl), která pomohla Americe z hlubin velké deprese ve 30. letech. Tržní prostředí ve Spojených státech na přelomu 19. a 20. století se vyznačovalo velmi rychlým budováním velkých firem a současným formováním silných odborů. Toto institucionální uspořádání znemožňovalo efektivně využívat ekonomický potenciál a značně mrhalo vzácnými zdroji. Představitelé institucionalismu se zaměřili a zaměřují především na zkoumání vlivu technického pokroku na vývoj hospodářských struktur a na fungování sociálně ekonomických systémů, na zkoumání mocenských vztahů významných zájmových skupin a na úlohu institucí v těchto procesech. Člověka pojímají jako společenskou bytost ovlivněnou kulturou a společností. Institucionalismus je sociálně ekonomický směr, jehož představitelé byli a jsou nespokojeni s abstraktním, tj. matematickým přístupem neoklasické ekonomie, která je podle nich příliš odtržená od reality. Naopak institucionalismus je založen na ekonomické a ostatních společenských vědách, včetně sociologie, psychologie apod.[38]

[36] SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 153-158. ISBN 978-80-8710921-2.
[37] Tamtéž, s. 158-159.
[38] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 316-319. ISBN 80-7179-380-9.

Hlavním předmětem zkoumání jsou instituce. Instituci lze definovat jako společenské uspořádání, či jako pravidlo regulující vzájemné vztahy jednotlivců a společenských skupin. Pojem instituce však může zahrnovat i rozličné druhy organizací, například organizační formy korporací, podnikatelské a průmyslové asociace, banky, odbory, spotřebitelská sdružení a stát. Instituce mají povahu tradic, zvyků, uznávaných norem chování skupin a práva. Jsou založeny na sociální psychologii. Příkladem může být způsob, jakým jsou ve společnosti přerozdělovány důchody, či různý stupeň tolerance vůči chování konkurence. Instituce by měly uchovávat stabilitu společnosti a její ekonomiky navzdory neustále se měnícímu trhu. Často však omezují člověka a jeho tvůrčí aktivity a tak, díky svému často konzervativnímu postoji, brání společenskému pokroku. Instituce procházejí evolucí, stejně tak, jako rostliny a živočichové v přírodě. Nové formy vznikají, nebo zanikají díky moci a spolupráci zájmových skupin a díky inteligenci člověka. Teorii evoluce institucionalisté přejali od Charlese Darwina. Instituce mohou mít různé cíle. Nejen maximalizaci zisku a užitku, jak je tomu v neoklasické ekonomii. Jsou to například stálé ceny, které šetří čas manažerům, normální zisky, cenové vůdcovství a rozdělení trhu, které stabilizují oligopolní strukturu. Pravidla čestného jednání vedou ke snižování transakčních nákladů. Užitečnost institucí je posuzována podle toho, zda objektivně slouží rozvoji společnosti, nebo tomuto rozvoji brání. Vlastnická práva a nastavený způsob přerozdělování důchodů nejsou podle institucionalstů nedotknutelné. Proto často jejich koncepce nabývají podoby reformy. Odmítají laissez faire (volně fungující trh, bez zásahů státu), a obhajují často zájmy spotřebitelů, pracujících, malých podnikatelů a farmářů proti silným zájmovým skupinám. Někteří zástupci tohoto myšlenkového proudu se podíleli na řadě v praxi uvedených reforem. Například systém kolektivního vyjednávání, který byl součástí New Dealu.[39]

Filozofie amerického státu blahobytu se vyvinula na základě zkoumání ekonomických problémů hospodářského cyklu, vztahů mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, problematiky velkých amerických korporací a monopolů. Východiskem byla teze, že společnost čelila

[39] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 318-319. ISBN 80-7179-380-9.

vážným problémům, které se samy nevyřeší. Jedině stát může ochraňovat stabilitu společenských struktur i jedince před destruktivními silami trhu.[40]

Budou zde podrobněji rozebráni tři představitelé institucionalismu. První bude Thorstein Bunde Veblen, zakladatel tohoto směru, dále John Rogers Commons, jehož myšlenky se realizovaly v podobě reforem amerického prezidenta Roosevelta. Posledním je Geoffrey Martin Hodgson, současný ekonom a jeden z mála Evropanů, kteří s tímto téměř výhradně americkým odvětvím zabývají.

1.4.1 Thorstein Bunde Veblen

Američan Thorstein Bunde Veblen (1857-1929) je zakladatelem amerického institucionalismu. Ekonomie podle Veblena má být evoluční vědou a vykládat sociálně ekonomický vývoj na základě Darwinovy teorie. Evoluce není spojena s žádným předem daným cílem. Je hnána instinkty a na jejich bázi vzniklými institucemi. Ty mohou být jak hnacím motorem pokroku, tak mu mohou překážet.[41]

Veblen pojímá člověka jako velmi složitou bytost, přirozeně ovládanou základními instinkty, zvyky a sklony k aktivitě. Některé instinkty (jako např. zvědavost, zručnost) jsou prospěšné pro rozvoj společnosti, zatímco jiné (například kořistnictví) mají negativní dopad na společnost. Ve 20. až 30. letech však byla zavedena neobehaviorální psychologie a ta odmítá vlivy instinktů na lidské chování. Proto byl tento Veblenův přístup později opuštěn.[42]

Kapitalistická společnost je podle Veblena reprezentována technologickými institucemi (tzv. industrie; prezentována techniky, vynálezci a inženýry, kteří se vyznačují lidskou zvědavostí a tvořivostí) a ceremoniálními institucemi (tzv. business, představované obchodníky a finančními manažery, kteří se vyznačují zaměřením na zisk). V kapitalismu převládají staré způsoby myšlení, například kořistnický instinkt či okázalá spotřeba jako způsob demonstrace nadřazenosti ve společnosti a neustálý rozpor mezi industrií

[40] SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 211. ISBN 978-80-8710921-2.
[41] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 319-320. ISBN 80-7179-380-9.
[42] SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 213-214. ISBN 978-80-8710921-2.

a business. Hlavním nástrojem rozvoje společnosti je technický pokrok, ovšem nesměl být kořistnicky zneužit pro vytvoření zisku businessem. V takovém případě může dojít ke změnám, jež vedou k depresi ekonomiky a ke koncentraci moci (např. pomocí monopolu). Veblen tvrdě kritizoval materialistická kritéria úspěchu. Vybudoval sociálně ekonomickou teorii chování spotřebitelů založenou na ceremoniálním chování. Jelikož existence člověka závisí na peněžním příjmu, staly se peníze měřítkem všeho. Místo tvořivé práce se ideálem společnosti stala okázalá a demonstrativní spotřeba, která není vedena potřebou, ale touhou ukázat své společenské postavení. Vyznávání těchto hodnot a jejich přeměna v instituci podle Veblena vede k naprostému mrhání tvořivostí a ostatními ekonomickými zdroji. Zde mimochodem vznikla myšlenka, podle které pokles ceny statku může vyvolat pokles poptávky po něm, neboť se stává dostupnějším pro širší vrstvy obyvatelstva a tudíž nemůže být dále nástrojem demonstrace vysokého sociálního statutu.[43]

Ve své teorii podnikání rozlišuje mezi výrobou pro užití (spojena s tvořivostí, nabývá podoby industrie) a výrobou pro zisk (klade překážky rozvoj, např. v případě monopolního omezování výstupu s cílem maximalizovat monopolní zisk, nabývá podoby business). Výroba pro zisk způsobuje hospodářské cykly, oddělování vlastnictví od řízení dokonce i růst vojenských výdajů na války, které jsou důsledkem toho, že politická moc je ovládána businessem. Již ze své podstaty musí vznikat mezi industrií jakožto strůjcem změn a mezi business, která je konzervativní, neboť změny by mohly otřást jejím postavením a starými strukturami bohatství a moci, konflikt. Jak již bylo řečeno, technický pokrok je podle Veblena hnacím motorem sociálně ekonomického rozvoje. Jako takový však může vést buď k takovým změnám institucí, že vyvolá stav chronické deprese, nebo povede ke koncentraci zdrojů v rukou monopolů, která bude mít za důsledek zneužívání silného ekonomického postavení. V jedné ze svých prací nastínil své vidění budoucnosti tak, že business bude mít navrch.[44]

[43] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 321. ISBN 80-7179-380-9.
[44] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 321-322. ISBN 80-7179-380-9.

1.4.2 John Rogers Commons

John Rogers Commons (1862-1945) byl nástupcem Veblenovým. Zatímco Veblen formuloval základní filosofická a metodologická východiska institucionalismu, Commons rozpracoval teoretické základy reforem, a podílel se rovněž na jejich realizování prostřednictvím zákonů. Předpokládal, že hlavní úlohou státu jest role zprostředkovatele mezi protichůdnými ekonomickými zájmy a mezi ekonomickými silami trhu a individuálním člověkem. V jeho pojetí je tyto konflikty nutno řešit spravedlivě pro obě strany, podnikatele a spotřebitele, zaměstnavatele a zaměstnance, apod. Směnná transakce, výhradně kterou se zabývala neoklasická ekonomie, jsou jen jedněmi z mnoha ekonomických transakcí. Daleko důležitější jsou podle něj manažerské transakce (což jest vydávání a vykonávání příkazů mezi nadřízenými a podřízenými) a rozdělovací transakce (při nichž se náklady a výnosy rozdělují mezi členy určité organizace.[45]

K realizovaným reformám navrženým Commonsem patří zákon o sociálním zabezpečení. Je to součást New Dealu a počátek amerického státu blahobytu. Commons se rovněž hojně vyjadřoval k odměňování dělníků, pojištění v nezaměstnanosti a kolektivnímu vyjednáváni. Zdůrazňoval úlohu státu, který má pomáhat při spravedlivém řešení zájmových konfliktů, např. mezi zaměstnavateli a zaměstnanci.[46]

1.4.3 Geoffrey Martin Hodgson

Geoffrey Martin Hodgson (narozen 1946) se výrazně zasloužil o návrat k institucionalismu v současné době. Při studiu problematiky hospodářské politiky se začal zabývat i zkoumáním organizačních a kulturních faktorů působících na růst produktivity (což je mimo jiné ovlivněno i účastí pracujících na řízení, sdílení zisku a firmy řízené pracovníky). V současnosti patří k nejvýznamnějším představitelům institucionální a evoluční ekonomie.[47]

[45] HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 322-323. ISBN 80-7179-380-9.
[46] Tamtéž, s. 323-324.
[47] SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 230-231. ISBN 978-80-8710921-2.

1.5 Neoricardovská ekonomie

Směr neoricardovské ekonomie vznikl v 60. letech 20. století. Navázal na klasickou ricardovskou ekonomii a zásadně odmítá neoklasickou teorii. Opustil teorii hodnoty i pojem hodnota jako takový. Základem neoricardovství jsou čtyři teze. Za prvé se společnost dělí na dvě základní třídy, pracovníky a podnikatele. Jejich zájmy jsou často protichůdné. Podnikatelé vlastní výrobní prostředky a rozhodují o výrobě. Za druhé, neoricardovská teorie je založena na úvaze, že aktivita pracovníka a podnikatele má odlišnou výchozí motivaci. Motivace pracovníka je založena na spotřebě, motivace podnikatele je založena na akumulaci kapitálu, která však není prostředkem ke zvýšení spotřeby. Třetí teze říká, že vztahy mezi podnikatelem a pracovníkem jsou na bázi soupeření o to, jak budou rozděleny nově vytvořené hodnoty mezi zisk a mzdy. Toto rozdělování je značně flexibilní a je dáno sociálními vztahy. Čtvrtá teze je založena na tom, že neoricardovství se pohybuje v dlouhém období a všechny statky jsou reprodukovatelné.[48]

Všechny teze jsou v přímém rozporu s neoklasickou teorií, která spočívá hlavně v myšlence, že společnost je třídně rozdělena a rozdělování důchodů je ovlivněno chováním oněch dvou základních tříd.[49]

[48] SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 338-346. ISBN 978-80-8710921-2.
[49] Tamtéž, s. 347.

2 Mzdy a platy na trhu práce

Pojem „příjem“ užitý již v názvu práce je značně široký. Není to pouze mzda či plat, ale i transferové platby vyplácené občanům státem, různé sociální příspěvky apod. Tato práce se bude ovšem zabývat jen jednou podobou příjmu, příjmu běžného zaměstnance, a to je mzda a plat. Zaměstnavatel je povinen zaměstnanci vyplatit odměnu za vykonanou práci. Tato odměna je právě buď ve formě mzdy, nebo platu. Mzda i plat mají formu peněžitého plnění. Obecně z právního hlediska lze říci, že mzda je vyplacena zaměstnanci, kterému nenáleží plat. Zaměstnavatelé, kteří vyplácejí zaměstnancům platy, jsou vyjmenováni v zákoníku práce. Takovým zaměstnavatelem je např. stát. Rozdíl mezi mzdou a platem je nejen v tom, kdo tuto odměnu vyplácí, ale také v tom, že mzda se sjednává ve smlouvě (kolektivní, pracovní, mzda také může být upravena vnitřním předpisem vydaným zaměstnavatelem). O platu se nevyjednává. Je stanoven v zákoníku práce. [50]

Pro účely této diplomové práce není důležité v rámci analýzy vývoje mezd a platů rozlišovat na mzdy a platy zvlášť, protože v celkovém objemu mezd[51] i v průměrné mzdě[52] jsou obě kategorie odměny za práci zahrnuty dle metodiky Českého statistického úřadu. Právě kvůli tomu nelze zkoumat pouze mzdy, nebo pouze platy. Tento fakt je naznačen již v názvu této diplomové práce. Tyto dvě možné odměny za odvedenou práci jsou tedy v teoretické části odděleně popsány, protože je české pracovní právo rozlišuje, ale v analytické části se již nerozlišují, protože to jednoduše nemá vliv na výdělek lidí, obecně zaměstnanců, kteří získávají své peníze prací pro zaměstnavatele.

Z teoretického hlediska funguje trh práce, na kterém se generuje mzda, v mnoha směrech podobně, jako trhy jiných statků. Má svoji nabídkovou stranu a poptávkovou stranu, které lze znázornit pomocí křivek nabídky práce a poptávky po práci. Jejich průsečík znázorňuje rovnovážnou cenu práce a rovnovážné množství práce. Zvýšená poptávka po práci zvýší

[50] HŮRKA P., et al. *Pracovní právo v bodech s příklady*. 1. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008. s. 73. ISBN 978-80-7357-352-2.
[51] ČSÚ. *HDP Důchodová metoda* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-16, 23:08]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas
[52] ČSÚ. *Průměrná mzda a evidenční počet zaměstnanců – Metodika* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-09-03 [vid. 2012-11-16, 23:04]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pmz_m

rovnovážnou cenu práce a rovnovážné množství práce. Zvýšená nabídka práce způsobí zvýšení počtu obsazených pracovních míst a snížení jejich mzdy.[53]

2.1 Faktory ovlivňující mzdy na trhu práce

Dle teorie je mzda, kterou bude zaměstnavatel vyplácet zaměstnanci, dána mezním produktem (mezní produkt vyjadřuje dodatečné zvýšení produkce, které podnik získá, když zaměstná tohoto zaměstnance) vynásobeným cenou jedné jednotky produkce. Jinak řečeno, mzda je vlastně hodnota mezního produktu práce.[54]

Na trhu práce je však mzda fixní, daná. Zákon klesajících výnosů říká, že rostoucí počet zaměstnanců způsobuje pokles mezního produktu v krátkém období, především díky fixnímu kapitálu firmy. Podnik proto bude najímat zaměstnance tak dlouho, dokud hodnota mezního produktu jejich práce bude vyšší, než mzda daná trhem. Jakmile dodatečný pracovník přinese podniku hodnotu menší, než je výše tržní mzdy, neměl by být již najímán.[55]

2.2 Rovnováha na trhu práce

Ve výše uvedeném odstavci je zdůvodněno, proč je křivka poptávky po práci klesající. Za předpokladu, že jedna poptávková křivka reprezentuje jednu individuální firmu, pak všechny firmy na trhu budou reprezentovány tržní křivkou poptávky po práci, která vznikla horizontálním součtem individuálních křivek.[56]

Nabídka práce je vyjádřena počtem nabízených hodin práce a počtem hodin volného času v průběhu jednoho dne, tj. 24 hodin. Zaměstnanec se rozhoduje, zda mzda, kterou dostává za odvedenou práci, resp. za počet hodin strávených prací, mu přináší dostatečný užitek ve srovnání s užitkem z volného času. Jeho cílem je maximalizace užitku. Maximálního užitku bude dosaženo v okamžiku, když mezní míra substituce volného času spotřebou (umožněnou získáním mzdy) rovná mzdové sazbě. Optimum pracovníka je ovlivněno

[53] FRANK, R. H. a B. S. BERNANKE. *Ekonomie.* 1. vyd. Přel. Helena Fialová et al. Praha: Grada Publishing a.s., 2003. s. 325. ISBN 80-247-0471-4.
[54] Tamtéž, s. 326.
[55] Tamtéž, s. 327.
[56] Tamtéž, s. 331.

dvěma efekty, které následně určují tvar křivky individuální nabídky práce. Substituční efekt vyjadřuje fakt, že vyšší mzda vyplácená za větší množství odvedené práce, resp. za více hodin strávených prací, umožní pracovníkovi vyšší spotřebu zboží a služeb. To vede k tendenci využít větší část dne k práci, na úkor volného času. Díky substitučnímu efektu je křivka nabídky práce rostoucí. Druhý efekt se nazývá důchodový. Je charakteristický např. pro muže. Nastává ve chvíli, kdy mzda je už tak vysoká, že pracovník může spotřebovávat velké množství všech statků, včetně volného času. Jinak řečeno, začne preferovat volný čas a bude nabízet menší počet odpracovaných hodin. Důchodový efekt způsobuje zpětné zakřivení křivky individuální nabídky práce. Tržní křivka nabídky práce vznikne horizontálním součtem individuálních křivek. Zpětné zakřivení zmizí ze dvou důvodů, a to jednak proto, že každý jednotlivec má zpětné zakřivení při jiné úrovni mzdy, a za druhé proto, že vyšší mzda přitáhne na trh další pracovníky.[57]

Rovnováha na trhu práce vznikne vyrovnáním tržní nabídky práce s poptávkou po práci, při tzv. rovnovážné mzdě, která je dána průsečíkem tržní křivky poptávky po práci a tržní křivky nabídky práce. Na rozdíl od jiných, např. akciových trhů, je dosahování rovnovážného stavu na trhu práce pomalé z řady důvodů. Mezi nejvýznamnější důvody patří nižší mobilita lidí za prací a určitou dobu trvající rekvalifikace.[58]

Trh práce je znázorněn na následujícím obrázku (obr. 1 na straně 39). V průsečíku křivek nabídky práce, označené S_L a poptávky po práci, označené D_L, se nachází bod, který určuje rovnovážné množství práce L_E při rovnovážné mzdě w_E. Dále jsou na obrázku vyznačeny dvě úrovně mezd, w_1 a w_2. Mzdové úrovni w_1 odpovídá převis poptávky po práci nad nabídkou práce. Úrovni w_2 odpovídá převis nabídky práce nad poptávkou.

[57] SOUKUPOVÁ J., et al. *Mikroekonomie.* 3. vyd. Praha: Management Press, 2003. s. 386-391. ISBN 80-7261-061-9.
[58] FRANK, R. H. a B. S. BERNANKE. *Ekonomie.* 1. vyd. Přel. Helena Fialová et al. Praha: Grada Publishing a.s., 2003. s. 333. ISBN 80-247-0471-4.

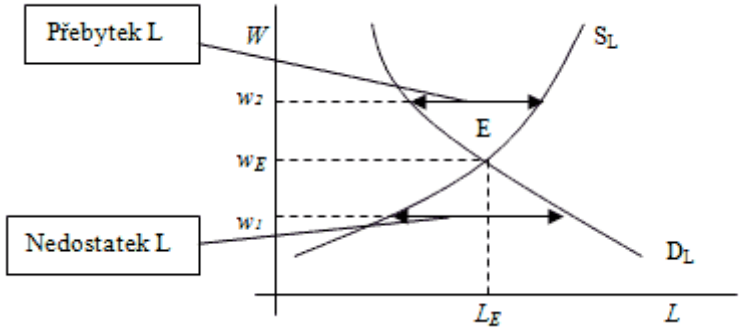

Obr. 1: Trh práce
Zdroj: KRAFT, J. a P. BEDNÁŘOVÁ. *Teorie ekonomie a její kvantifikovaná realita v České ekonomice.* 3. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1999. s. 159-161. ISBN 80-7083-368-8.

2.3 Trh práce a odbory

Výše popsaný trh práce je dokonale konkurenční a tudíž čistě teoretický. Reálný trh je nedokonale konkurenční, a to ze dvou hlavních důvodů. Jednak je to díky samotným pracovníkům, kteří mají různé schopnosti, vzdělání, mobilitu apod. Za druhé existují odbory. Významnou úlohou odborů je zajištění zvyšování mezd. Mzdy nemohou klesnout díky existenci mzdových tarifů.[59]

Způsoby zvyšování mezd odbory vedou přes omezení nabídky práce, zvyšování mzdových sazeb a zvyšování poptávky po práci. Nástroji na omezení nabídky práce jsou bariéry v přistěhovalectví prosazované přes vládu, zkrácení pracovní doby, určitá, legislativou daná délka vyučení, studia, nebo jiného způsobu přípravy na povolání a v neposlední řadě vznikání nároku na delší dovolenou. Mzdové sazby jsou navyšovány pomocí kolektivního vyjednávání s vládou o úrovni minimální mzdy, která je však větší než mzda rovnovážná. Dále jsou mzdy, resp. mzdové sazby upravovány při kolektivním vyjednávání se zaměstnavateli, aby byly kompenzovány negativní důsledky růstu inflace. Výše stanovené minimální mzdy by na obr. 1 mohla být znázorněna mzdovou sazbou w_2. Jejím důsledkem je nezaměstnanost v takovém rozsahu, jaký zvýrazňuje šipka. Poslední způsob, jak podpořit růst mezd, je stimulace poptávky po práci. Účinná je propagace domácí produkce a zavedení dovozních kvót na zahraniční produkci. V tomto případě by se křivka D_L na

[59] KRAFT, J. a P. BEDNÁŘOVÁ. *Teorie ekonomie a její kvantifikovaná realita v České ekonomice.* 3. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1999. s. 160. ISBN 80-7083-368-8.

obr. 1 posunula doprava nahoru, vznikl by nový rovnovážný bod při vyšší rovnovážné mzdové sazbě a vyšší zaměstnanosti. Nelze také opomenout tvorbu nových pracovních příležitostí, kterou odbory mohou žádat od státu.[60]

Odbory se také snaží obstát proti monopsonu, tj. jedinému kupci na trhu práce, který má díky svému postavení nespornou výhodu. Jednou z cest je získání monopolního postavení odborové organizace na straně nabídky práce. Monopsony se vyskytují v oblastech, kde existuje jen jeden podnik, nebo několik málo podniků, na které je obyvatelstvo odkázáno.[61]

Podle údajů mají odborově organizovaní pracovníci mzdu vyšší až o 10-15 %, než ti, co nejsou členy odborové organizace. Vyšší mzdy mají i záporný důsledek v podobě růstu inflace, neboť se promítnou do růstu cen produkce a vyšší nezaměstnanosti. [62]

[60] KRAFT, J. a P. BEDNÁŘOVÁ. *Teorie ekonomie a její kvantifikovaná realita v České ekonomice*. 3. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1999. s. 160-162. ISBN 80-7083-368-8.
[61] Tamtéž, s. 162.
[62] Tamtéž, s. 162.

2.4 Odvození výše platu

Plat je peněžité plnění, které za vykonanou práci poskytuje zaměstnavatel zaměstnanci. Zde je uveden výčet zaměstnavatelů, kteří odměňují zaměstnance platem. Jsou upraveni v zákoníku práce:[63]

a) stát,

b) uzemní samosprávný celek,

c) státní fond,

d) příspěvková organizace, jejíž náklady na platy a odměny za pracovní pohotovost jsou plně zabezpečovány z příspěvku na provoz poskytovaného z rozpočtu zřizovatele nebo z úhrad podle zvláštních právních předpisů,

e) školskou právnickou osobou zřízenou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí podle školského zákona, nebo

f) veřejné neziskové ústavní zdravotnické zařízení.[64]

Plat je určen v zákoníku práce, nařízení vlády vydaném k jeho provedení a v jejich mezích je upraven podle kolektivní smlouvy, popřípadě vnitřního předpisu. Zaměstnanec obdrží plat v takové výši, která odpovídá příslušnému platovému tarifu, který je stanoven pro danou platovou třídu a platový stupeň, do kterých je zaměstnanec zařazen. Platová třída je určena druhem práce sjednaným v pracovní smlouvě a nejnáročnějšími činnostmi spojenými s danou prací. Zaměstnavatel musí zařadit vedoucího zaměstnance do platové třídy podle nejnáročnějších činností, jejichž výkon řídí anebo které sám vykonává.[65]Existuje šestnáct platových tříd (šestnáctá platová třída je nejvyšší) a šestnáct

[63] HŮRKA P., et al. *Pracovní právo v bodech s příklady*. 1. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008. s. 73. ISBN 978-80-7357-352-2.

[64] Česko. Zákon č. 262/2006 Sb. ze dne 21. dubna 2006, zákoník práce. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 84, s. 3146. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62694&fulltext=plat&nr=&part=&name=&rpp=15#local-content

platových tarifů, od 6 500 Kč do 22 200 Kč. Stejně jako u mzdy, tak i u platu musí zaměstnavatel respektovat zákonem stanovenou minimální mzdu, která v současné době činí 7 955 Kč.[66]

[65] HŮRKA P., et al. *Pracovní právo v bodech s příklady*. 1. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008. s. 7. ISBN 978-80-7357-352-2.

[66] Česko. Zákon č. 262/2006 Sb. ze dne 21. dubna 2006, zákoník práce. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 84, s. 3146. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62694&fulltext=plat&nr=&part=&name=&rpp=15#local-content

3 Analýza vývoje mezd a platů v České republice v letech 1995-2010

Základním předpokladem vývoje příjmů zaměstnanců firem a zaměstnanců veřejného sektoru (příjmy se rozumí pro účely této analýzy mzdy a platy) v České republice je trend tzv. rozevírajících se nůžek. Jinak řečeno, rozdíly v příjmech lidí se zvětšují a společnost se polarizuje stále více na chudé a bohaté, přičemž tzv. střední třída mizí.[67] Hlavním cílem této kapitoly je dokázat, zda k tomuto trendu v České republice opravdu dochází. Pro analýzu je zvolen časový úsek 1995-2010.

V první části kapitoly č. 3 je uveden spíše obecný pohled na vývoj mezd a platů, a to na celkový objem vyplácených mezd a platů v kontextu se zaměstnaností, jednak pro srovnání, a za druhé proto, aby nedocházelo k zavádějícím představám. S tím souvisí i krátký přehled vývoje příjmů (resp. mezd a platů) v jednotlivých odvětvích.

Ve druhé části je analyzována průměrná mzda, s tím související index spotřebitelských cen a reálná mzda. Ta vyjadřuje skutečnou kupní sílu příjemce mzdy, popř. platu. Na průměrnou mzdu, která je podle základního předpokladu zkreslena velmi vysokými výdělky, lze navázat třetí téma, téma diferenciace mezd, kde je již možno dokázat či vyvrátit existenci trendu již zmiňovaných „rozevírajících se nůžek“ v ekonomice České republiky.

V poslední kapitole jsou porovnány důchody z vlastnictví u nefinančních podniků a finančních institucí. Tato problematika úzce souvisí s předchozí tematikou diferenciace mezd. Neboť toto jsou ony dvě oblasti, jejichž analýza poskytne přesvědčivé důkazy o tom, zda k polarizaci společnosti v České republice opravdu dochází či nedochází.

Vývoj mezd a platů, zaznamenaných v podobě časových řad, bude zkoumán a znázorňován pomocí grafických znázornění a statistických výpočtů. Časová řada je souborem věcně a prostorově srovnatelných pozorování (dat), která jsou jednoznačně uspořádána z hlediska

[67] Pomyslné nůžky se dál rozevírají. *Haló noviny* [online]. Praha: Futura a.s., září 2012, č. 26-9 [vid. 2012-10-15, 14:23]. ISSN 1210-1494. Dostupné z: http://www.halonoviny.cz/articles/view/526327

času od minulosti do přítomnosti.[68] Intervaly použitých časových řad jsou stejně dlouhé, v tomto případě se jedná vždy o jeden rok. Pro umožnění lepší představy o vývoji časové řady se používají grafická znázornění. Vhodné jsou sloupcové, či spojnicové grafy. Statistické výpočty, které také vyjádří určitý trend časové řady a případnou závislost a jsou často nutné pro tvorbu grafických znázornění, budou podrobněji přiblíženy v následující kapitole 3.1.

3.1 Metody použité k popsání časových řad

Sbírané, nebo také měřené či pozorované údaje jsou nazývány „pozorováními“. Konkrétně to jsou určitá čísla, která označujeme $x_1,\ldots,x_n$, kde „n“ označuje roky. Hodnoty vypočítané z pozorování jsou nazývány „statistikami“. Mezi nejběžnější statistiky patří výběrový průměr, jehož výpočet je dán vztahem:[69]

$$\bar{x} = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} x_i \qquad (3.1.1)$$

Je to prostý (jednoduchý) aritmetický průměr z n hodnot x_i v časové řadě.[70]

Další charakteristikou časové řady je rozdíl mezi dvěma po sobě jdoucími hodnotami, často označovaný jako přírůstek:

$$\textit{přírůstek} = x_i - x_{i-1}, i = 1,2,\ldots,n \qquad (3.1.2)$$

Průměr přírůstků vyjadřuje, o kolik se průměrně zvyšuje, nebo popř. snižuje hodnota časové řady. Ve výrazu je ve jmenovateli „n – 1“, protože při zkoumání časové řady např. od roku 1995 až do roku 2010 není znám vývoj od roku 1994 do roku 1995.

$$\textit{Průměr přírůstků} = \frac{1}{n-1}\sum_{i=2}^{n}(x_i - x_{i-1}) \quad i = 1,2,\ldots,n \qquad (3.1.3)$$

[68] Časová řada. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-06-12, 08:13 [vid. 2012-10-15, 14:56]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Casov%C3%A1_%C5%99ada

[69] REKTORIS K., et al. *Přehled užité matematiky.* 3.vyd. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1973. s. 1041-1042. 04-001-73.

[70] CYHELSKÝ L., et al. *Elementární statistická analýza.* 1. vyd. Praha: Management Press, Ringier ČR, a.s., 1996. s. 56-57. ISBN 80-85943-18-2.

3.1.1 Vyjádření tempa růstu

Pro vyjádření tempa růstu nějaké skutečnosti v čase se nejčastěji využívá koeficient růstu k_i. Koeficient růstu, který říká, kolikrát se zvýšila (nebo snížila) hodnota časové řady v daném okamžiku oproti předchozímu okamžiku, se po vynásobení stem udává v procentech. Jsou-li tedy přírůstky vyjádřeny v procentech, lze z nich již vyčíst tempo růstu, popř. poklesu hodnot v časové řadě. Výraz je dán vztahem:[71]

$$k_i = \frac{x_i}{x_{i-1}}, i = 1,2,\ldots,n \tag{3.1.4}$$

Průměr koeficientů růstu je v podstatě geometrickým průměrem. Výraz „n – 1“ je zde ze stejného důvodu, jako u průměru přírůstku:[72]

$$\overline{k_G} = \sqrt[n-1]{\prod_{i=1}^{n} k_i} = \sqrt[n-1]{\frac{x_n}{x_1}}, i = 1,2,\ldots,n \tag{3.1.5}$$

3.1.2 Lineární regresní model a metoda nejmenších čtverců

Objasnění závislosti neboli vztahu mezi výstupní veličinou *y* a vstupní hodnotou *x* je cílem statistické analýzy. S hledáním existence či neexistence závislosti je možno se setkat často v technických vědách, do nichž ekonomická věda bezesporu patří. Jednoduchou ukázkou závislosti je výše cen (nezávislá proměnná *x*) a inflace, za předpokladu, že obchodníci zvyšují ceny např. kvůli růstu daní, nebo roste daň z přidané hodnoty, apod. V následujícím textu je jednoduše popsán princip lineárního regresního modelu. Ten se často užívá v případě, kdy *y* je náhodná veličina získaná měřením a *x* je nenáhodná veličina pevně daná. Předpokládá se, že mezi *x* a *y* je funkční vztah $y = f(x)$. Funkce $f(x)$ má známý tvar, např. lineární.[73] Většinou však jakékoliv měření zahrnuje chyby. Tyto chyby jsou značeny řeckým písmenem ε_i. Model měření lez tedy vyjádřit:[74]

[71] CYHELSKÝ L., et al. *Elementární statistická analýza.* 1. vyd. Praha: Management Press, Ringier ČR, a.s. 1996. s. 57. ISBN 80-85943-18-2.
[72] Tamtéž, s. 59-61.
[73] REKTORIS K., et al. *Přehled užité matematiky.* 3.vyd. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1973. s. 1057. 04-001-73.
[74] MELOUN M. a J. MILITKÝ. *Statistická analýza experimentálních dat.* 2. vyd. Praha: Academia, 2004. s. 566. ISBN 80-200-1254-0.

$$y_i = f(x_i) + \varepsilon_i \tag{3.1.6}$$

Body $[x_i, y_i]$ by bez existence chyb ležely na křivce $y = f(x)$. Díky chybám jsou však rozptýleny kolem této křivky.[75]

Funkce *f (x) je* dána vztahem:[76]

$$f(x) = f(x, \beta) \tag{3.1.7}$$

kde písmeno řecké abecedy β značí vektor neznámých konstant, tzv. parametrů $b_1, b_2, \ldots, b_p$, kde $p < n$.[77] Měření lze tedy vyjádřit v podobě:[78]

$$y_i = f(x_i; b_1, b_2, \ldots, b_p) + \varepsilon_i, i = 1,2,\ldots,n \tag{3.1.8}$$

Aby se mohly body $[x_1, y_1], [x_2, y_2], \ldots [x_n, y_n]$ proložit křivkou $y = f(x; b_1, b_2, \ldots, b_p)$, musí se odhadnout neznámé parametry $b_1, b_2, \ldots, b_p$. Křivka musí co nejlépe přiléhat k bodům $[x_i, y_i]$. Odhadnuté parametry se značí b_j^*, $j = 1,2,\ldots,p$. Odhad pomocí metody nejmenších čtverců má kritérium přiléhavosti v podobě součtu S čtverců rozdílů $y_i - f(x_i; b_1^*, b_2^*, \ldots, b_p^*)$. Odhady b_j^* musí činit tento součet minimálním:[79]

$$S = \sum_{i=1}^{n} \left[y_i - f(x_i; b_1^*, b_2^*, \ldots, b_p^* \right]^2 \tag{3.1.9}$$

za podmínky S = min.

Funkce $y = f(x, \beta)$[80] je teoretickou regresní funkcí, jejíž křivka se nazývá teoretickou regresní křivkou. Funkce, kde místo β jsou odhady b_j^*, se nazývá empirickou regresní funkcí, jejíž grafické znázornění je empirickou regresní křivkou.[81]

---

[75] REKTORIS K., et al. *Přehled užité matematiky.* 3.vyd. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1973. s. 1057. 04-001-73.
[76] MELOUN M. a J. MILITKÝ. *Statistická analýza experimentálních dat.* 2. vyd. Praha: Academia, 2004. s. 565-566. ISBN 80-200-1254-0.
[77] REKTORIS K., et al. *Přehled užité matematiky.* 3.vyd. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1973. s. 1057. 04-001-73.
[78] Tamtéž, s. 1058.
[79] Tamtéž, s. 1058.
[80] MELOUN M. a J. MILITKÝ. *Statistická analýza experimentálních dat.* 2. vyd. Praha: Academia, 2004. s. 566. ISBN 80-200-1254-0.

Hodnotě x_i odpovídá měření y_i. Hodnotě x_i může empirická regresní funkce určit hodnotu $y_i^* = f(x_i; b_1^*, b_2^*, \ldots, b_p^*)$. Rozdíl $y_i - y_i^*$ se značí u_i a nazývá se reziduum měření y_i:[82]

$$u_i = y_i - y_i^* = y_i - f(x_i; b_1^*, b_2^*, \ldots, b_p^*) \tag{3.1.10}$$

Absolutní hodnota $|u_i|$ vyjadřuje vzdálenost mezi body $[x_i, y_i]$ a $[x_i, y_i^*]$. Bod $[x_i, y_i^*]$ leží na křivce. Součet čtverců reziduí měření S_0 se nazývá reziduální součet čtverců a používá se k odhadu rozptylu bodů $[x_i, y_i]$:[83]

$$S_0 = \sum_{i=1}^{n} u_i^2 = \sum_{i=1}^{n} \left[y_i - f(x_i; b_1^*, b_2^*, \ldots, b_p^*) \right]^2 \tag{3.1.11}$$

Lineární regresní funkce je funkcí neznámých parametrů označovaných a, b, c, … Příkladem takové funkce je $y = a + bx$. Obecně lze lineární regresní funkci zapsat ve tvaru:[84]

$$y = b_1\varphi_1(x) + b_2\varphi_2(x) + \ldots + b_p\varphi_p(x) \tag{3.1.12}$$

Funkce proměnné *x* jsou $\varphi_1(x), \ldots, \varphi_p(x)$ a neobsahují neznámé parametry. Pro praktický výpočet je důležité znát pravděpodobnostní rozdělení náhodných veličin ε_i.[85] Předpokládá se, že mají nulovou střední hodnotu: $E(\varepsilon_i) = 0$, jsou nekorelované a mají neznámý rozptyl σ^2. Veličiny ε_i, pokud mají také Gaussovo normální rozdělení, jsou nezávislé. To odpovídá požadavku na nezávislost měřených veličin *y*. [86] Rozptyl σ^2 odhadnutý se značí s^2 a vypočítá se:[87]

---

[81] REKTORIS K., et al. *Přehled užité matematiky.* 3.vyd. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1973. s. 1059. 04-001-73.
[82] REKTORIS K., et al. *Přehled užité matematiky.* 3.vyd. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1973. s. 1059. 04-001-73.
[83] Tamtéž, s. 1059.
[84] Tamtéž, s. 1060.
[85] Tamtéž, s. 1061.
[86] MELOUN M. a J. MILITKÝ. *Statistická analýza experimentálních dat.* 2. vyd. Praha: Academia, 2004. s. 573. ISBN 80-200-1254-0.
[87] REKTORIS K., et al. *Přehled užité matematiky.* 3.vyd. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1973. s. 1062. 04-001-73.

$$s^2 = \frac{S_0}{n-p} \tag{3.1.13}$$

Číslo *v*, které se vypočítá z výrazu $v = n - p$, vyjadřuje počet stupňů volnosti reziduálního součtu čtverců.[88]

Pro vyhodnocení lineárních (i nelineárních) modelů se nejčastěji využívá metoda nejmenších čtverců, ale musí být splněny všechny předpoklady (β může nabývat libovolných hodnot, $E(\varepsilon_i) = 0$, ε_i musí být nezávislé a mají normální rozdělení, z vyjmenovaných předpokladů vyplývají některé další podmínky). Jestliže tyto předpoklady nejsou splněny, tato metoda není vhodná.[89]

Postup při lineární regresní analýze má několik fází, stručně je to návrh modelu (vždy se začíná od nejjednoduššího modelu), následuje předběžná analýza dat (např. pomocí indexových grafů), pak se provede odhad parametrů (např. metodou nejmenších čtverců), dále se musí zkonstruovat zpřesněný model (např. v případě, že všechny proměnné jsou zatíženy chybami). Nakonec nastanou fáze zhodnocení kvality navrženého lineárního regresního modelu, kalibračních modelů (používají se hlavně v laboratořích) a testování různých hypotéz (v případě nutnosti porovnání několika přímek).[90]

3.2 Celkový objem mezd a platů vyplácených v České republice v letech 1995-2010

Následující tabulky (tab. č. 1 na straně 50, tab. č. 2 na straně 51) znázorňují, jak se vyvíjel celkový objem vyplácených mezd a platů v české ekonomice. Předpokládá se, že tento celkový objem rostl, neboť mzdy díky existenci pracovních smluv, kolektivních smluv a tarifů určujících dolní hranici neklesají, vyjádřeno v absolutních číslech. Téměř vždy jsou zvyšovány, např. díky kolektivnímu vyjednávání alespoň tak, aby následovaly inflaci.

Tato část kapitoly 3 by tedy měla odpovědět na to, jak rostl celkový objem mezd, o kolik procent či korun každoročně, jaké bylo tempo růstu apod. Samozřejmě zde vzniká otázka,

[88] REKTORIS K., et al. *Přehled užité matematiky.* 3.vyd. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1973. s. 1062. 04-001-73.
[89] MELOUN M. a J. MILITKÝ. *Statistická analýza experimentálních dat.* 2. vyd. Praha: Academia, 2004. s. 573-574. ISBN 80-200-1254-0.
[90] Tamtéž, s. 717-718.

proč celkový objem mezd roste. U jednotlivé individuální mzdy to je relativně jednoduché. Jednak odpovídá nutnému výkonu patřičného místa, jednak většinou právě inflačnímu očekávání (popř. minulému inflačnímu vývoji) a také typu pracovní smlouvy. Ovšem celkový objem mezd může být ovlivňován i množstvím pracujících lidí. Jestli tomu opravdu tak je, ukáže lineární regresní analýza určující závislost či nezávislost zkoumaných jevů. Nebudou opomenuta ani jednotlivá odvětví a celkový objem vyplacených mezd v rámci těchto odvětví. Zajímavý je pohled na vývoj zaměstnanosti a mezd, který ukáže, že např. odvětví s minimálními přírůstky zaměstnanosti a velkými přírůstky platovými (resp. mzdovými) se asi vyvíjí z ekonomického hlediska slibněji, než jiná odvětví s odlišnými přírůstky.

Na následujících dvou stranách 50 a 51 jsou uvedeny tabulky vypovídající o stavu celkového objemu mezd a platů za každý rok zvlášť a jsou i podrobněji rozčleněny na jednotlivá odvětví. Jsou uváděny v milionech Kč a vycházejí z běžných cen. Tyto tabulky jsou součástí komponent pro vypočítání hrubého domácího produktu důchodovou metodou. Členění odvětví je podle klasifikace NACE.[91] Podle metodiky Českého statistického úřadu jsou zahrnuty mzdy a platy jak ve finanční, tak v naturální podobě. Je to suma hrubých částek, bez příspěvků na sociální a zdravotní pojištění, před zdaněním a jinými slevami.[92]

[91] ČSÚ. *HDP Důchodová metoda* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-16, 23:08]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

[92] ČSÚ. *Quarterly National Aaccounts Inventories* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-12-11, 23:55]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metodika_ctvrtletni_ucty/$File/09087474.pdf

Tab. 1: Mzdy a platy podle odvětví v letech 1995-2002

NACE2	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CELKEM	**472893**	**556660**	**608005**	**635824**	**652824**	**690272**	**747695**	**800473**
A Zemědělství, lesnictví a rybářství	21850	24759	25949	27160	25117	25575	25917	24467
B Těžba a dobývání	12463	13427	13857	14028	13362	13215	13539	12800
C Zpracovatelský průmysl	125101	151774	169847	180102	180334	193952	212331	222609
D Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu	7948	9127	10279	10954	11288	10758	12439	13483
E Zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi	4661	5903	6884	7739	8094	8459	9269	10155
F Stavebnictví	47787	52649	53659	54272	51769	50027	48852	51746
G Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel	50883	60206	69072	69975	69526	76970	82201	87228
H Doprava a skladování	28877	35145	39671	42430	44848	48257	52464	57456
I Ubytování, stravování a pohostinství	8951	10037	9842	10872	11861	13276	14899	16202
J Informační a komunikační činnosti	11569	14924	17426	18380	19524	22626	26386	28734
K Peněžnictví a pojišťovnictví	14512	18183	21256	22466	23727	25229	27453	28104
L Činnosti v oblasti nemovitostí	3063	3882	4944	5130	5965	6257	6118	7258
M Profesní, vědecké a technické činnosti	19335	21306	23399	25889	27752	29705	30626	33820
N Administrativní a podpůrné činnosti	8800	9422	10478	11541	12673	12826	14348	15408
O Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	44268	55077	59081	57143	67080	66198	73648	81292
P Vzdělávání	30204	32482	33328	36472	36354	40061	44400	49637
Q Zdravotní a sociální péče	24037	27615	27823	29400	31904	34137	38814	44298
R Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	4395	5496	5657	5858	6124	6892	7504	8403
S Ostatní činnosti	3990	4994	5317	5805	5310	5602	6231	7050
T Činnosti domácností jako zaměstnavatelů a producentů pro vlastní potřebu	199	252	236	208	212	250	256	323
U Činnosti exteritoriálních organizací a orgánů	:	:	:	:	:	:	:	:

Zdroj: ČSÚ. *HDP Důchodová metoda: Tabulka M000123 Mzdy a platy podle odvětví* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-16, 13:14]. Dostupné z: apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

Tab. 2: Mzdy a platy podle odvětví v letech 2003-2010

NACE2	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
CELKEM	**842710**	**915022**	**982271**	**1052903**	**1140438**	**1226122**	**1200881**	**1209091**
A Zemědělství, lesnictví a rybářství	23880	25710	25372	26413	27199	28650	27607	25731
B Těžba a dobývání	12129	12693	12577	13550	14061	15379	13325	13640
C Zpracovatelský průmysl	228571	253054	272050	292599	320134	341320	309531	309576
D Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu	13242	14085	14472	14263	14555	14731	14659	13625
E Zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi	10223	11580	12051	12605	13775	14510	14632	14544
F Stavebnictví	53782	59293	63235	67698	73950	79941	79880	80392
G Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel	91424	102514	112032	120187	132386	146415	141108	147607
H Doprava a skladování	61138	65739	68430	72969	77413	82450	82145	81033
I Ubytování, stravování a pohostinství	17218	19057	20088	22099	23629	23990	24492	24039
J Informační a komunikační činnosti	30121	33477	37096	41397	47222	53409	55512	55563
K Peněžnictví a pojišťovnictví	29120	30476	31829	35048	38321	41146	39749	40630
L Činnosti v oblasti nemovitostí	7458	8245	9962	11103	10795	13234	13311	12636
M Profesní, vědecké a technické činnosti	37306	40209	45697	48195	54235	60151	61610	62904
N Administrativní a podpůrné činnosti	16283	18650	20500	21626	23509	26169	26485	27839
O Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	87970	89572	96227	102544	108801	112683	116786	115353
P Vzdělávání	56816	60064	64968	69351	74651	76623	81320	80125
Q Zdravotní a sociální péče	48564	51552	56236	60693	63715	71514	74070	78739
R Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	9491	10297	10895	11370	11919	12593	13008	12900
S Ostatní činnosti	7606	8332	8119	8699	9728	10820	11162	11725
T Činnosti domácností jako zaměstnavatelů a producentů pro vlastní potřebu	368	423	435	494	440	394	489	490
U Činnosti exteritoriálních organizací a orgánů	:	:	:	:	:	:	:	:

Zdroj: ČSÚ. *HDP Důchodová metoda: Tabulka M000123 Mzdy a platy podle odvětví* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-16, 13:14]. Dostupné z: apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

Už při zevrubném pohledu na tyto tabulky je jasné, že objemy mezd rostou. Koeficient růstu podle vzorce (3.1.5) je roven 1,06458, objemy mezd tedy rostou zhruba o 6,4 % ročně v průměru.

Tabulka č. 3 vyjadřuje procentuální nárůst objemu vyplácených mezd a platů v letech 1995 až 2010 (rok 1995 je považován za základní rok 1). Ve 4. sloupci je uveden nárůst objemu v jednotlivých letech oproti roku 1, rok 1 má hodnotu 100 % (3.1.4). V 5. sloupci je uveden absolutní přírůstek v korunách (3.1.2) a v 6. sloupci je tato skutečnost vyjádřena procenty.

Tab. 3: Procentuální nárůst celkového objemu mezd a platů v letech 1995-2010

Rok	Označení roku	Celkový objem mezd a platů (mil. Kč)	Nárůst oproti roku 1 (%)	Absolutní přírůstek (mil. Kč)	Nárůst oproti předchozímu roku (%)
1995	1	472 893	100,0	.	.
1996	2	556 660	117,7	83 767	17,7
1997	3	608 005	126,9	51 345	9,2
1998	4	635 824	131,4	27 819	4,5
1999	5	652 824	134,0	17 000	2,6
2000	6	690 272	139,7	37 448	5,7
2001	7	747 695	148,0	57 423	8,3
2002	8	800 473	155,1	52 778	7,1
2003	9	842 710	160,4	42 237	5,3
2004	10	915 022	169,0	72 312	8,6
2005	11	982 271	176,3	67 249	7,3
2006	12	1 052 903	183,5	70 632	7,2
2007	13	1 140 438	191,8	87 535	8,3
2008	14	1 226 122	199,3	85 684	7,5
2009	15	1 200 881	197,2	-25 241	-2,1
2010	16	1 209 091	197,9	8 210	0,7

Zdroj: Vlastní zpracování z dat z: ČSÚ. *HDP Důchodová metoda: Tabulka M000123 Mzdy a platy podle odvětví* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-23, 15:25]. Dostupné z: apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

Na obrázku č. 2 je graficky znázorněn 4. sloupec tabulky č. 3 (strana 52). Na ose x jsou vyneseny roky, na ose y jsou vynášena procenta vyjadřující kumulovaný nárůst objemu mezd a platů. Tento graf jasně ilustruje vývoj této časové řady. Je zde vidět takřka plynulý růst až do roku 2008, kdy se mzdy a platy mírně propadly díky nastupující hospodářské krizi, která s sebou přinesla kromě jiných opatření i propouštění. K propouštění docházelo především kvůli celkové nedůvěře ve společnosti, která měla za následek pokles prodejů jak domácnostem, tak ostatním firmám (firmy i domácnosti se uchýlily spíše k šetření a obavám z investování). Tento proces vedl ke snížení průmyslové produkce a tím i ke snížení počtu zaměstnanců. Průmyslová produkce v průběhu roku 2008 klesla až o 17,4 %.[93]

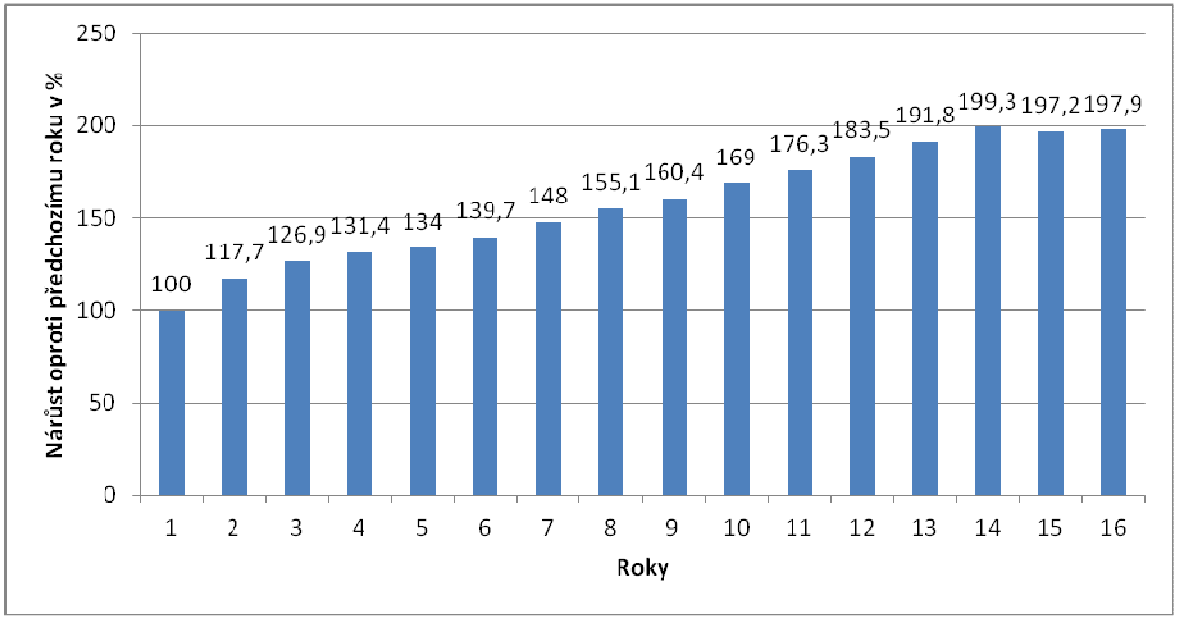

Obr. 2: Grafické znázornění nárůstu objemu mezd a platů oproti roku 1

Zdroj: Vlastní zpracování z dat z: ČSÚ. *HDP Důchodová metoda: Tabulka M000123 Mzdy a platy podle odvětví* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-24, 18:11]. Dostupné z: apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

[93] Ekonomická krize 2007-2010. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-08-14, 07:10 [vid. 2012-10-23, 15:38]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekonomick%C3%A1_krize_2007-2010

Samotný vývoj vyplacených mezd a platů není nijak vypovídající, a může snadno svádět k představě, že buďto rostly mzdy a platy jako takové, anebo rostl počet zaměstnanců (například díky růstu populace, resp. počtu ekonomicky aktivních lidí), nebo mohlo platit obojí. Druhé a třetí tvrzení lze vyvrátit pomocí následujících dat. Tabulka č. 4 (strana 55) pojednává o třech skupinách lidí v ekonomice: ekonomicky aktivní lidé, zaměstnaní a nezaměstnaní. Ekonomicky aktivní lidé jsou celková pracovní síla v ekonomice, tzn. všichni zaměstnaní i nezaměstnaní starší 15 let dohromady. Zaměstnaní jsou osoby, které měly zaměstnání a byly starší 15 let, a které v průběhu týdne pracovaly alespoň 1 hodinu za mzdu, plat nebo jinou odměnu. Není rozhodující, zda pracovní aktivita těchto osob měla trvalý, dočasný, sezónní či příležitostný charakter. Poslední skupina jsou nezaměstnaní. Jedná se o lidi, kteří nebyli v placeném zaměstnání, ani nebyli sebezaměstnáni, a kteří aktivně hledali zaměstnání, nebo jim byl nástup do zaměstnání stanoven na pozdější dobu.[94] Také jsou zde zaznamenány absolutní přírůstky vypočtené dle vzorce (3.1.2).

[94] *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-28, 12:03]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1010CU&&kapitola_id=3

Tab. 4: Pracovní síla, počet zaměstnaných a nezaměstnaných

Rok	Pracovní síla		Zaměstnaní			Nezaměstnaní		
	Počet osob (v tis.)	Absolutní přírůstek	Počet osob (v tis.)	Absolutní přírůstek	Míra zaměstna-nosti (%)	Počet osob (v tis.)	Absolutní přírůstek	Míra nezaměst-nanosti (%)
1995	5 171	·	4 963	·	59	208	·	4
1996	5 173	2 000	4 972	9 000	58,9	201	-7 000	3,9
1997	5 185	12 000	4 937	-35 000	58,2	248	47 000	4,8
1998	5 201	16 000	4 866	-71 000	57,1	336	88 000	6,5
1999	5 218	17 000	4 764	-102 000	55,7	454	118 000	8,7
2000	5 186	-32 000	4 732	-32 000	55,1	455	1 000	8,8
2001	5 146	-40 000	4 728	-4 000	55,1	418	-37 000	8,1
2002	5 139	-6 000	4 765	37 000	55,4	374	-44 000	7,3
2003	5 132	-7 000	4 733	-32 000	54,8	399	25 000	7,8
2004	5 133	1 000	4 707	-26 000	54,3	426	27 000	8,3
2005	5 174	41 000	4 764	57 000	54,7	410	-16 000	7,9
2006	5 199	25 000	4 828	64 000	55	371	-39 000	7,1
2007	5 198	-1 000	4 922	94 000	55,6	276	-95 000	5,3
2008	5 232	34 000	5 002	80 000	56	230	-46 000	4,4
2009	5 286	54 000	4 934	-68 000	54,8	352	122 000	6,7
2010	5 269	-17 000	4 885	-49 000	54,2	384	32 000	7,3

Zdroj**:** Vlastní zpracování z dat z: *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-28, 15:03]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1010CU&&kapitola_id=3

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že počet ekonomicky aktivních lidí měl za toto šestnáctileté období tendenci pohybovat se průměrně kolem 5 190 tisíc osob (3.1.1) a v této časové řadě nebyly žádné větší výkyvy. Průměrný koeficient růstu se rovná hodnotě 1,0012 (3.1.5), což znamená, že (bez ohledu na vývoj uvnitř časové řady) pracovní síla rostla ročně průměrně o 0,12 %. Z tabulky je také zřejmé, že od roku 2008 se tato skupina držela nad 5 200 tisíci osobami. Průměrný koeficient růstu počtu zaměstnaných je roven číslu 0,9989, neboli počet lidí v této skupině ročně klesal o 0,11 %. Zaměstnanost vyjádřená procentuálně (6. sloupec) také od roku 1995 de facto klesala (až na výjimky v letech 2006-2008, kdy byla zaznamenána hospodářská expanze)[95] a nejnižší hodnoty dosáhla právě v roce 2010, což je důsledek hospodářské krize. Průměrný koeficient růstu

[95]Ekonomika Česka. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-11-28, 15:09 [vid. 2012-12-10, 21:38]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekonomika_%C4%8Ceska

nezaměstnaných je podle vzorce (3.1.5) 1,0417, neboli ročně průměrně rostl počet lidí bez zaměstnání o 4,17 %. Nejvyšších hodnot, jak v absolutních číslech, tak v procentech dosahovala tato skupina od roku 1999 do roku 2006, a pak opět v roce 2010. Protože vzorec pro výpočet průměrného koeficientu růstu (3.1.5) nezohledňuje hodnoty uvnitř časové řady, ale pouze krajní hodnoty, je zde pro lepší představu uvedeno grafické znázornění vývoje počtu osob v jednotlivých skupinách:

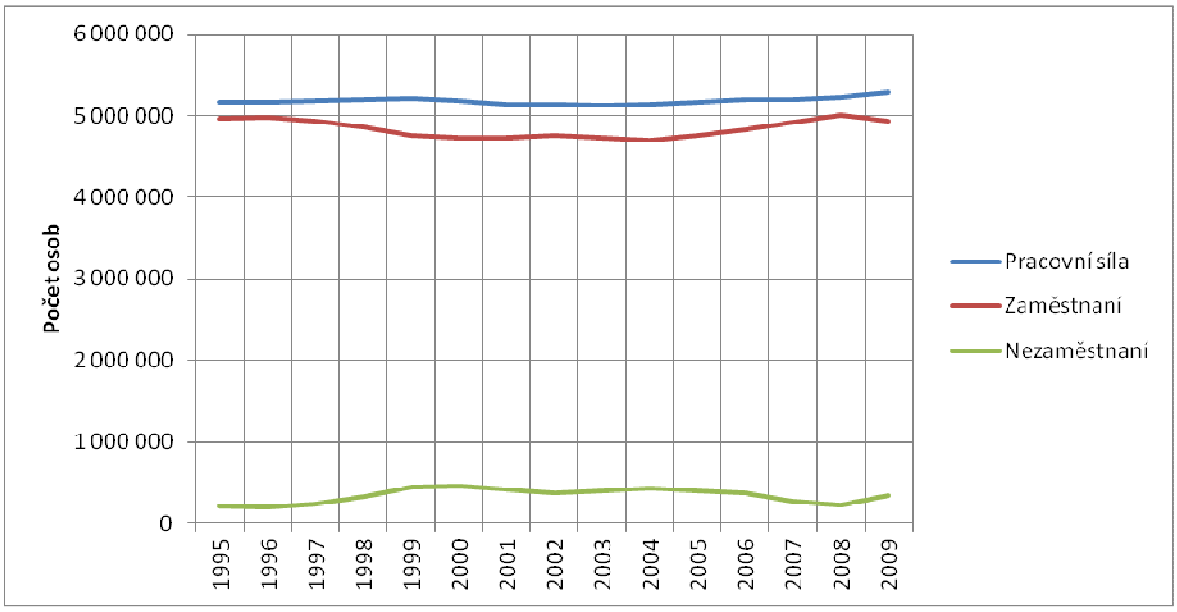

Obr. 3: Vývoj pracovní síly, zaměstnanosti a nezaměstnanosti
Zdroj: Vlastní zpracování z dat z: *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-28, 19:18]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1010CU&&kapitola_id=3

Porovná-li se koeficient růstu objemu vyplacených mezd a platů, a koeficient růstu počtu zaměstnaných, dojde se k jednoznačnému závěru, že objem mezd rostl, a to o 6,4 % ročně v průměru, kdežto počet zaměstnanců klesal průměrně o 0,11 % ročně.

3.2.1 Závislost celkového objemu mezd na počtu zaměstnaných lidí

Tento výsledek jednoduše svádí k závěru, že neexistuje závislost mezi vyplaceným objemem mezd a počtem zaměstnanců (a potažmo i ekonomicky aktivních lidí). Trend první časové řady je evidentně rostoucí, zatím co trend druhé časové řady je vzhledem k průměrným hodnotám klesající, ale na obrázku č. 3 je trend v podstatě konstantní, neberou-li se v potaz výkyvy uvnitř časové řady. Existenci či neexistenci závislosti mezi

těmito časovými řadami je však nutno dokázat statistickou metodou regresní analýzy. Výpočty a grafické znázornění v rámci regresní analýzy byly udělány v programu Statgraphics Centurion XVI vytvořeném Dr. Neilem Polhemusem a v současné době jej distribuuje americká firma StatPoint Technologies, Inc.[96]

Zde je tedy zkoumána závislost mezi objemem mezd a kategorií zaměstnaní. Jako závislá proměnná byl stanoven objem mezd v Kč, jako nezávislá proměnná byli stanoveni zaměstnaní vyjádření v počtu osob. Lineární model vypadá následovně:

$$Y = a + bX \tag{3.2.14}$$

V tabulkách č. 5 a 6 jsou uvedeny výsledky potřebných výpočtů, které určují existující závislost či nezávislost zkoumaných časových řad.

Tab. 5: Koeficienty

	Metoda nejmenších čtverců	*T*	
Parametr		Statistika	P-hodnota testu
Průsečík	-570 334,000	-0,180	0,859
Směrnice	294,953	0,452	0,658

Zdroj: Statgraphics Centurion XVI

Výsledný model, kde *X* je nezávislá proměnná a značí zaměstnané a *Y* je závislá proměnná a označuje objem mezd a platů, je tedy:

$$Y = -570\,334 + 294{,}953X \tag{3.2.15}$$

Tab. 6: Analýza rozptylu

Zdroj	Součet čtverců	Stupně volnosti	F-test	P-hodnota testu
Model	1,36493E10	1	0,20	0,6583
Residual	9,36061E11	14		
Total (Corr.)	9,4971E11	15		

Zdroj: Statgraphics Centurion XVI

Korelační koeficient = 0,119884
Index determinace = 1,43721 %
Index determinace (upraveno pro stupně volnosti) = -5,60299 %
Durbin-Watsonův test = 0,0476725 (P=0,0000)

[96] Statgraphics. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-10-17, 01:12 [vid. 2012-11-13, 17:51]. Endlish version. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Statgraphics

Obrázek č. 4 ilustruje lineární regresní funkci závislosti objemu mezd a platů na počtu zaměstnaných. P-hodnota testu udává stupeň závislosti. Je to pravděpodobnost, která se nazývá „dosažená hladina významnosti statistického testu.“Vyjde-li menší, než 0,05 (5%), nulová hypotéza se zamítá. Vyjadřuje to, že pravděpodobnost, že pozorovaná závislost vznikla pouze náhodou, je menší než 5 %.[97] Je-li tedy menší, než 5 %, pak závislost existuje a naopak. V případě zkoumání závislosti mezi časovými řadami objemu mezd a platů a zaměstnaných vyšla P-hodnota testu 0,6583, neboli 65,83 %, což ukazuje na to, že mezi těmito řadami není závislost (pravděpodobnost, že pozorovaná závislost vznikla náhodou, je přes 65 %). Objem mezd tedy není ovlivňován počtem zaměstnaných. Index determinace říká, že objem mezd je pouze z jednoho procenta (přesně z 1,43721 %) ovlivněn počtem zaměstnaných, z 98,6 % je ovlivněn jinými faktory.[98]

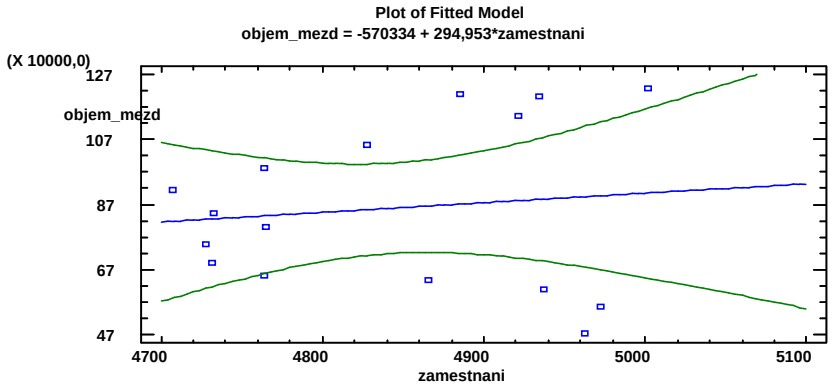

Obr. 4: Závislost objemu mezd a platů na počtu zaměstnaných (lineární regresní funkce)
Zdroj: Statgraphics Centurion XVI

Pak je nutno růst objemu mezd zdůvodnit jinak. Již v úvodu bylo uvedeno, že dle metodiky Českého statistického úřadu vychází celkový objem mezd a platů z běžných cen. Jelikož běžné ceny v sobě zahrnují inflaci neboli všeobecný růst cenové hladiny v čase,[99] je zřejmě i časová řada znázorňující objem mezd a platů ovlivněna inflací. Tím se ale bude zabývat až kapitola 3.4.

[97] MELOUN M. a J. MILITKÝ. *Statistická analýza experimentálních dat.* 2. vyd. Praha: Academia, 2004. s. 212-217. ISBN 80-200-1254-0.
[98] Tamtéž, s. 603.
[99] ČSÚ. *Míra inflace – Metodika* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-07-11 [vid. 2012-11-12, 14:03]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace#1

3.3 Vývoj jednotlivých odvětví

Jednotlivá odvětví se vyvíjela odlišně od celku, protože jejich zastoupení na trhu se v čase mění, ať z důvodů ekologických, politických, nebo se jedná o prostý fakt, že v rámci pokroku dochází v ekonomice k útlumu na jedné straně a ke vzniku nových odvětví na straně druhé.

Objemy mezd a platů za jednotlivá odvětví je také možno porovnat se stavy zaměstnanosti, jako tomu bylo v předchozí kapitole, ale vzniká tu jeden zádrhel. Ten spočívá v tom, že tabulky č. 1 a 2 na straně 50 a 51 (ze kterých se zde bude vycházet) jsou členěny na odvětví označovaná písmeny A až U podle klasifikace ekonomických činností CZ-NACE (Classification of Economic Activities), na kterou Český statistický úřad přešel v roce 2008. Z tohoto důvodu jsou některá data rozčleněna podle této nové klasifikace, a to i zpětně, a některá ještě ne. Je to z důvodu postupného přechodu na nové členění.[100] Počty zaměstnanců v jednotlivých odvětvích jsou až do roku 2000 děleny podle klasifikace OKEČ[101], která není srovnatelná s CZ-NACE.

Tabulka č. 7 (strana 60) uvádí průměrný koeficient růstu objemu mezd (3.1.5) a jeho procentuální interpretaci v odvětvích označených A až U v letech 1995 až 2010. Vychází z dat obsažených v tabulkách č. 1 a 2 (strany 50 a 51). Opět zde platí, že tento koeficient nezohledňuje vývoj uvnitř časové řady, ale pouze krajní hodnoty:

[100] ČSÚ. *Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE)* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2008-03-17 [vid. 2012-10-29, 12:09]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/0216-08

[101] ČSÚ. *Odvětvová klasifikace ekonomických činností (OKEČ)* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-02-14 [vid. 2012-10-29, 13:24]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/odvetvova_klasifikace_ekonomickych_cinnosti_%28okec%29

Tab. 7: Vývoj mezd v jednotlivých odvětvích

Odvětví	Průměrný koeficient růstu	Vyjádření v %
A	1,0110	1,10
B	1,0060	0,60
C	1,0623	6,23
D	1,0366	3,66
E	1,0788	7,88
F	1,0353	3,53
G	1,0736	7,36
H	1,0712	7,12
I	1,0681	6,81
J	1,1103	11,03
K	1,0710	7,10
L	1,0991	9,91
M	1,0818	8,18
N	1,0798	7,98
O	1,0659	6,59
P	1,0672	6,62
Q	1,0823	8,23
R	1,0744	7,44
S	1,0745	7,45
T	1,0619	6,19
U	.	.

Zdroj: Vlastní zpracování z dat z: ČSÚ. *HDP Důchodová metoda: Tabulka M000123 Mzdy a platy podle odvětví* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-16, 13:14]. Dostupné z: apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

Z tabulky vyplývá, že nejvyššího průměrného nárůstu mezd a platů vycházejícího z běžných cen dosáhlo odvětví J – Informační a komunikační činnosti. Nejmenšího průměrného nárůstu dosáhlo B Těžba a dobývání, A – Zemědělství, lesnictví a rybářství a F – Stavebnictví.

Obrázek č. 5 (strana 61) porovnává procentuální nárůst mezd a platů a počtu zaměstnanců vycházející z průměrných koeficientů růstu mezd a platů a zaměstnaných (3.1.5), ale pouze od roku 2000 do roku 2010, a to z důvodů přechodu na novou klasifikaci ekonomických činností. Data, ze kterých vychází průměrný koeficient růstu počtu zaměstnaných, jsou uvedena v příloze A. Tabulka, ze které vychází graf uvedený na obrázku č. 5, je k nahlédnutí v příloze B.

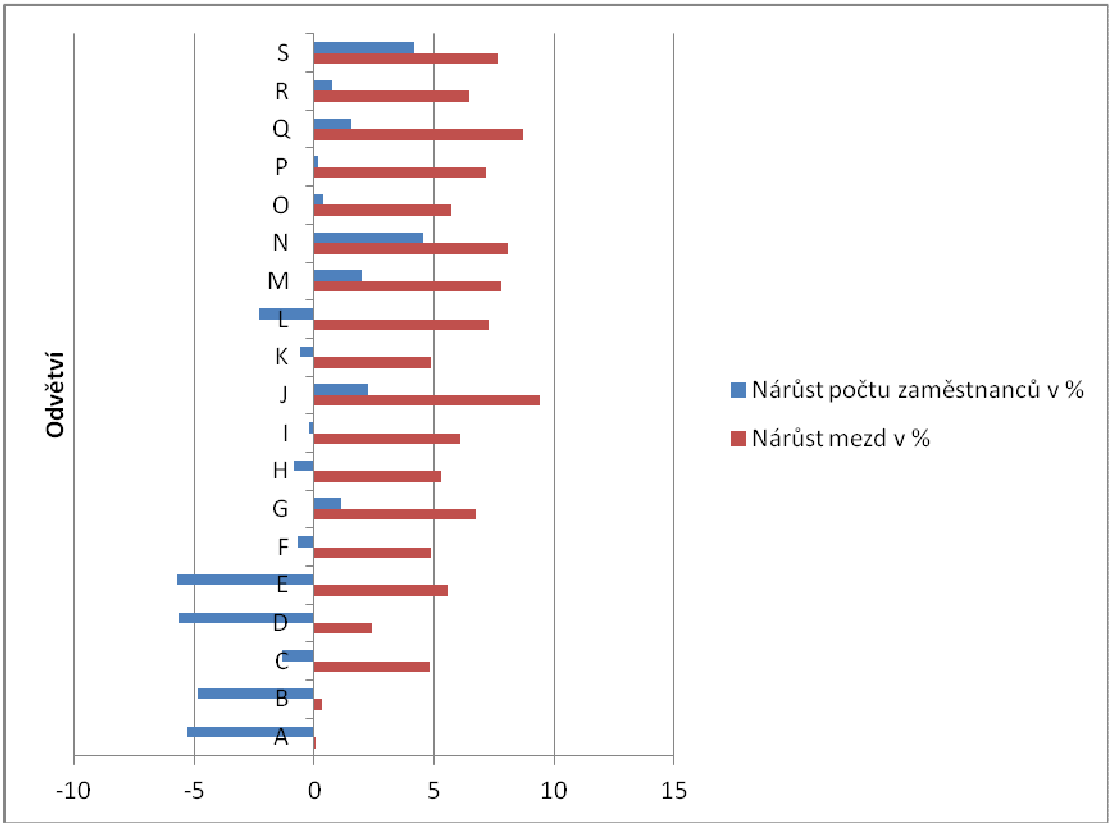

Obr. 5: Porovnání trendů mezd a zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích v letech 2000-2010
Zdroj: Vlastní zpracování z dat z: ČSÚ. *HDP Důchodová metoda: Tabulka M000123Mzdy a platy podle odvětví* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-16, 13:14]. Dostupné z: apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas; *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-28, 15:03]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1010CU&&kapitola_id=3

Zhruba v polovině odvětví došlo k poklesu počtu zaměstnaných lidí. Nejmarkantnější pokles zaznamenala odvětví zásobování vodou a činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi, dále výroba a rozvod elektřiny, plynu tepla a klimatizovaného vzduch a v neposlední řadě odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství. Oproti vývoji zaměstnanosti se u objemu mezd vyskytují pouze tendence růst.

3.4 Průměrná mzda

Průměrná hrubá měsíční mzda je podle metodiky Českého statistického úřadu podíl mezd (a platů) připadající na jednoho zaměstnance (osoba v pracovním, služebním nebo členském poměru k zaměstnavateli) za měsíc. Hrubá mzda je mzda před snížením o pojistné na všeobecném zdravotní pojištění a sociálním zabezpečení, zálohu na dani z příjmů fyzických osob a o další zákonné nebo se zaměstnancem dohodnuté srážky. Do mezd se zahrnují základní mzdy a platy, příplatky a doplatky ke mzdě nebo platu, odměny, náhrady mezd a platů, odměny za pracovní pohotovost a další složky mzdy nebo platu, které byly v daném období zaměstnanci zúčtovány k výplatě. Průměrná hrubá měsíční mzda za celé národní hospodářství zahrnuje údaje za všechny zaměstnance v národním hospodářství. V tabulce č. 8 (strana 63) je uvedena průměrná hrubá měsíční mzda na přepočteného zaměstnance. Průměrný evidenční počet zaměstnanců přepočtený je vypočítán jako průměrný evidenční počet zaměstnanců ve fyzických osobách podle délky jejich pracovních úvazků na zaměstnavatelem stanovenou plnou pracovní dobu.[102]

[102] ČSÚ. *Průměrná mzda a evidenční počet zaměstnanců – Metodika* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-09-03 [vid. 2012-11-11, 11:47]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pmz_m

Tab. 8: Průměrná hrubá měsíční mzda v letech 1995 až 2010

	Průměrná hrubá měsíční mzda (na přepočteného zaměstnance, v Kč)	Absolutní přírůstek (3.1.2)	Procentuální nárůst oproti předchozímu roku (%)	Index nominálních mezd	Procentuální nárůst kumulovaně (%)
1995	8 266	·	·	·	100,00
1996	9 778	1 512	18,29	118,29	118,29
1997	10 825	1 047	10,71	110,71	129,00
1998	11 705	880	8,13	108,13	137,13
1999	12 546	841	7,18	107,18	144,31
2000	13 322	776	6,19	106,19	150,50
2001	14 478	1 156	8,68	108,68	159,18
2002	15 550	1 072	7,40	107,40	166,58
2003	16 457	907	5,83	105,83	172,41
2004	17 565	1 108	6,73	106,73	179,14
2005	18 283	718	4,09	104,09	183,23
2006	19 447	1 164	6,37	106,37	189,60
2007	20 927	1 480	7,61	107,61	197,21
2008	22 653	1 726	8,25	108,25	205,46
2009	23 425	772	3,41	103,41	208,87
2010	23 949	524	2,24	102,24	211,11

Zdroj: Vlastní zpracování z dat z: *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-11, 12:12]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1040CU&vo=null

Průměrná hrubá měsíční mzda rostla tempem 7,35 % v průměru za rok (3.1.5), což je zhruba 1045,5 Kč (3.1.3). Na konci sledované časové řady vzrostla průměrná mzda o 111 % oproti roku 1995. Tato časová řada vykazuje jednoznačně růstový trend (prudký nárůst v letech 1995 a 1996, pak postupné snižování tempa až do roku 2005, pak zase růst až do roku 2008 a propad v letech 2009 a 2010, zde je to zřejmý důsledek světové krize). Je však zkreslena (stejně jako celkový objem mezd) inflací. Proto je třeba rozlišovat nominální mzdu (zkreslenou inflací) a reálnou mzdu, což je podíl indexu průměrné nominální mzdy a indexu spotřebitelských cen za stejné období.[103] Index spotřebitelských cen, nebo také životních nákladů, vyjadřuje vývoj celkové cenové hladiny neboli inflace. Měří se pomocí spotřebního koše skládajícího se ze souboru vybraných druhů zboží a služeb kupovaných obyvatelstvem. Jsou vybrány takové výrobky a služby, které se významně podílejí na vydání obyvatelstva a svým rozsahem pokrývají celou sféru

[103] ČSÚ. *Průměrná mzda a evidenční počet zaměstnanců – Metodika* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-09-03 [vid. 2012-11-11, 13:24]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pmz_m

spotřeby.[104] Index spotřebitelských cen je podle Českého statistického úřadu vhodný k vyjádření míry inflace při propočtech průměrných veličin, reálných mezd, apod. Vývoj inflace vyjádřené indexem spotřebitelských cen je zachycen v následující tabulce:

Tab. 9: Index spotřebitelských cen

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Index	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3	1,0	1,5

Zdroj: ČSÚ. *Míra inflace – průměrný roční index 1994-2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-01-09 [vid. 2012-11-11, 15:05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/inflace_1994_

Index spotřebitelských cen v průběhu celé časové řady měl klesající trend s průměrným koeficientem růstu, resp. poklesu 0,8868, což činí 11,32 % (3.1.5). Nicméně je v celém období kladný.

Poslední důležitou součástí, která pomůže znázornit vývoj průměrné mzdy, je reálná mzda. V tabulce 10 je znázorněn její vývoj. Do roku 1997 klesala, až se v roce 1998 prudce propadla a v roce 1999 zase vzrostla. Od roku 1999 do roku 2007 kolísala kolem hodnoty 104,2 (3.1.1). Od roku 2008 do roku 2010 poklesla o něco víc, neboť v těchto letech vypukla hospodářská krize. Celkový trend vyjádřený průměrným koeficientem růstu je 0,9943, neboli reálná mzda klesala přibližným tempem 0,6 % za rok (3.1.5).

Tab. 10: Vývoj indexu reálných mezd

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Index	109	109	101	99	106	102	104	106	106	103	103	104	104	101	102	100

Zdroj: *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-11-11 [vid. 2012-11-11, 13:51]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=SZB0080UC_1

Na základě znalostí dat je možno konečně začít zkoumat, zda předpoklad vyslovený již v předchozí kapitole, je pravdivý, či nikoliv. Jednalo se o to, na čem je závislá výše mzdy. V případě sumy všech mezd a platů se nicméně nejednalo o počet pracujících, ale o jiný faktor. Může to být například právě inflace. Tuto úvahu ilustruje obrázek č. 6 (strana 65). Jako nezávislá proměnná jsou zvoleny roky, jako závislá proměnná je zvolena hodnota indexu.

[104] ČSÚ. *Nejnovější ekonomické údaje – Metodika* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-03-22 [vid. 2012-11-11, 13:33]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/neu_m

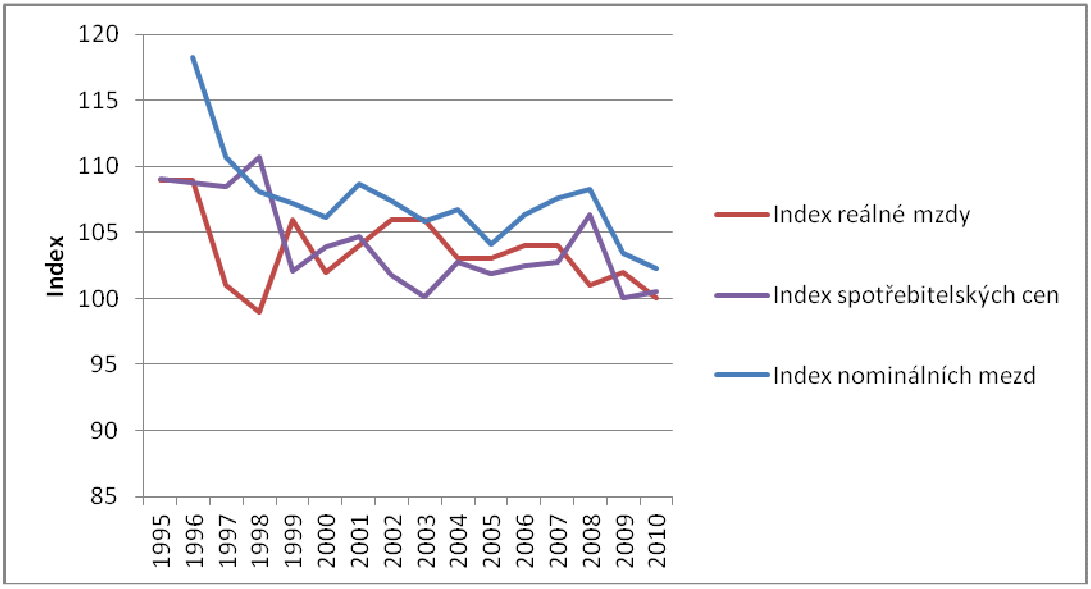

Obr. 6: Grafické znázornění indexů

Zdroj: Vlastní zpracování z dat z: *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-11-11 [vid. 2012-11-11, 13:51]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=SZB0080UC_1; ČSÚ. *Míra inflace – průměrný roční index 1994-2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-01-09 [vid. 2012-11-11, 15:05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/inflace_1994_; *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-11, 12:12]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1040CU&vo=null

Na obrázku je patrno, že index nominálních mezd a index spotřebitelských cen mají podobný vývoj, zatímco index reálné mzdy jde jaksi proti tomuto vývoji – ve smyslu špiček. Samo o sobě to již ukazuje na nějakou závislost. Závislost výše průměrné nominální mzdy na inflaci prezentované indexem spotřebitelských cen, ať přímou, nebo nepřímou, je však ještě nutno potvrdit, popř. vyvrátit statistickou metodou lineární regrese.

3.4.1 Závislost nominální mzdy na inflaci

Jako závislá proměnná byla stanovena nominální mzda, resp. index nominální mzdy. Index nominální mzdy není uveden za rok 1995, protože není znám vývoj od roku 1994 do roku 1995. Nezávislá proměnná je index spotřebitelských cen CPI.

Lineární model je stejný jako u závislosti mezi celkovým objemem mezd a počtem zaměstnaných lidí:

$$Y = a + bX \tag{3.3.16}$$

V tabulkách 11 a 12 jsou uvedeny výsledky výpočtů, které určují existenci či neexistenci zkoumaných časových řad.

Tab. 11: Koeficienty

	Metoda nejmenších čtverců	T	
Parametr		Statistika	P-hodnota testu
Průsečík	23,0883	0,965793	0,3518
Směrnice	0,811072	3,52865	0,0037

Zdroj: Statgraphics Centurion XVI

Výsledný model, obsahující již konkrétní vypočtená čísla, vypadá takto:

$$Y = 23{,}09 + 0{,}81X \tag{3.3.17}$$

Tab. 12: Analýza rozptylu

Zdroj	Součet čtverců	Stupně volnosti	F-test	P-hodnota testu
Model	93,6735	1	12,45	0,0037
Residual	97,8008	13		
Total (Corr.)	191,474	14		

Zdroj: Statgraphics Centurion XVI

Korelační koeficient = 0,699444
Index determinace = 48,9222 %
Index determinace (upraveno pro stupně volnosti) = 44,9931 %
Durbin-Watsonův test = 1,39965 (P=0,0773)

Obrázek č. 7 ilustruje lineární regresní funkci závislosti nominální mzdy na indexu spotřebitelských cen CPI. V případě zkoumání závislosti mezi časovými řadami výše nominální mzdy a indexu spotřebitelských cen vyšla P-hodnota testu 0,0037, neboli 0,37 % (je to číslo evidentně menší než 5 %). Proto v tomto případě existuje jasná závislost. Výše nominální mzdy je zřejmě ovlivňována indexem CPI. Index determinace ukazuje, že nominální mzda je z přibližně 49 % ovlivněna indexem spotřebitelských cen. Z 51 % je ovlivněna jinými faktory.

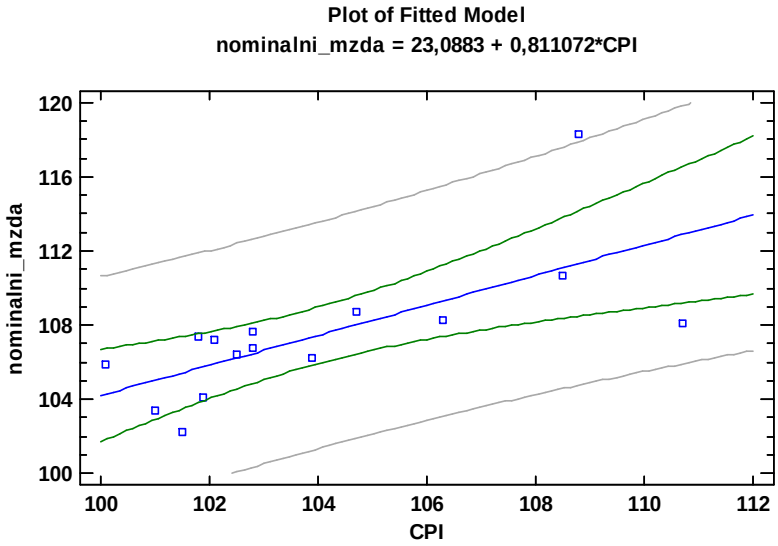

Obr. 7: Závislost výše nominální mzdy na indexu CPI (lineární regresní funkce)
Zdroj: Statgraphics Centurion XVI

Tento test a i obrázek č. 7 tedy dokazují, že nominální mzda je ovlivněna inflací, v tomto případě vyjádřenou indexem CPI. Z toho vyplývá, že i výše průměrné mzdy a potažmo i celkového objemu mezd je významně ovlivněna vývojem inflace, a tudíž tyto časové řady uvedené bez kontextu nevypovídají nic o zlepšování stavu ekonomiky, resp. zvyšování zaměstnanosti nebo zvyšování mezd a platů. Mzdy a platy rostou pouze nominálně, reálně nikoliv.

3.5 Distribuce mezd

Zajímavý je pohled na distribuci neboli rozložení či jinak rozdělení mezd. Již v úvodu je uveden předpoklad, že trend tzv. „rozevírajících se nůžek“, tedy zvětšující se rozdíl mezi bohatou a chudou vrstvou obyvatelstva, zasáhl Českou republiku. Tento rozdíl se může projevovat tím, že stále větší procento lidí pobírá nižší mzdu, než je průměrná mzda, jejíž hodnotu zvedají velmi vysoké výdělky, co do počtu omezené skupiny lidí. Vždyť je to také jednoduchý aritmetický průměr hrubých mezd a platů. Mzdy a platy jsou omezeny pouze zdola minimální mzdou, která je dána zákoníkem práce. V roce 1996 dosáhla výše 2 500 Kč za měsíc, a v roce 2010 už 8 000 Kč.[105] Horní hranice mezd ovšem neexistuje.

V tabulkách v příloze C1, C2 a C3 jsou uvedeny údaje o podílech zaměstnanců v procentech podle výše hrubé měsíční mzdy mezi lety 1996 až 2010. Rok 1995 není na stránkách Českého statistického úřadu uveden. Distribuce mezd v roce 1996 je znázorněna na obrázku č. 8.

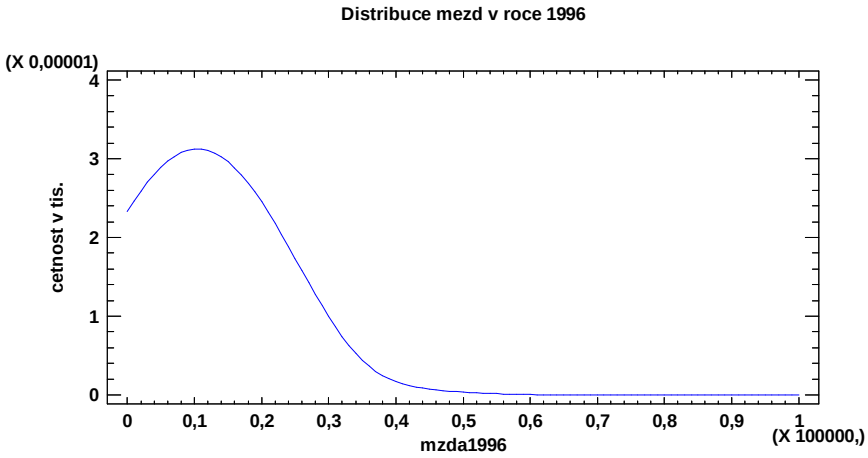

Obr. 8: Distribuce mezd v roce 1996
Zdroj: Vlastní zpracování z dat z: ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-11-24, 23:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/6C005BD9B9/$File/31071400.pdf; Statgraphics Centurion XVI

[105] ČSÚ. *Vývoj minimální mzdy v ČR od jejího zavedení v roce 1991* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-10-15 [vid. 2012-11-24, 23:05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/1313.pdf

Obrázek č. 8 na straně 68 vyjadřuje, kolik tisíc lidí pobírá mzdu zařazenou do určitého intervalu, který je uveden v tabulkách v přílohách C1, C2 a C3. Důležitým ukazatelem, který vyjadřuje diferenciaci mezd (neboli zvětšování rozdílů mezi mzdami různých příjmových skupin obyvatelstva), je variační koeficient. Vyjadřuje, kolik zaměstnanců bere méně než je průměrná mzda a kolik zaměstnanců bere více. Jedná se o podíl standardní odchylky a průměru. Představuje relativní rozptyl hodnot, což znamená, že je nezávislý na absolutní úrovni hodnot a tedy na hodnotě měny, neboli na inflaci. Variační koeficient pro rok 1996 byl 57,6 %. To znamená, že téměř 58 % lidí mělo mzdu nižší, než byla průměrná mzda.[106]

Další metodou, která jasně ukazuje míru diferenciace mezd, je tzv. decilový poměr. Decil rozděluje řadu mezd, seřazenou vzestupně, na deset dílů. Decilový poměr je podíl prvního a devátého decilu.[107] Tento poměr činil v roce 1996 2,8. To znamená, že devátý decil je 2,8krát větší než první decil. Stejný výpočet platí i pro kvartilový poměr prvního a třetího kvartilu. Kvartily rozdělují řadu mezd na čtyři díly. Tento poměr vyšel 1,68. Opět, třetí kvartil je 1,68krát větší než první kvartil. [108]

Mediánová mzda, tedy mzda prostředního zaměstnance (medián rozděluje zaměstnance podle mezd na dvě stejně velké části)[109], byla 9770 Kč, zatímco průměrná mzda byla 9 778 Kč na přepočteného zaměstnance, resp. 11 069 Kč na zaměstnance. Průměrná mzda byla tedy o 13 % vyšší, než mediánová.[110]

Podobná analýza je i pro rok 2010. Obrázek č. 9 na straně 70 znázorňuje graf vyjadřující distribuci mezd v roce 2010. Jeho pravá strana je méně strmá, než u obrázku č. 8 na straně 68. Tato skutečnost jasně ukazuje, že ke změně distribuce mezd během sledovaného

[106] HOLÝ D. Je struktura mezd v ČR srovnatelná s EU?. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2001 [vid. 2012-11-24, 23:22]. Dostupné z: http://m.czso.cz/cz/cisla/1/18/archiv/astatis/stat0200/clan0200.htm

[107] PSP. *PČR, PS 1996-1998: Tisky* [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna [vid. 2012-11-24, 23:33]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t017000b.htm

[108] HOLÝ D. Je struktura mezd v ČR srovnatelná s EU?. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2001 [vid. 2012-11-24, 23:22]. Dostupné z: http://m.czso.cz/cz/cisla/1/18/archiv/astatis/stat0200/clan0200.htm

[109] ČSÚ. *Diferenciace mezd zaměstnanců* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2003-10-06 [vid. 2012-11-24, 23:38]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/diferenciace_mezd_zamestnancu

[110] ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad,2011-10-08 [vid. 2012-11-24, 23:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/6C005BD9B9/$File/31071400.pdf

období došlo a mzdy úzké skupiny nejlépe placených lidí se dále zvyšují oproti mzdám nižším, než je průměrná mzda.

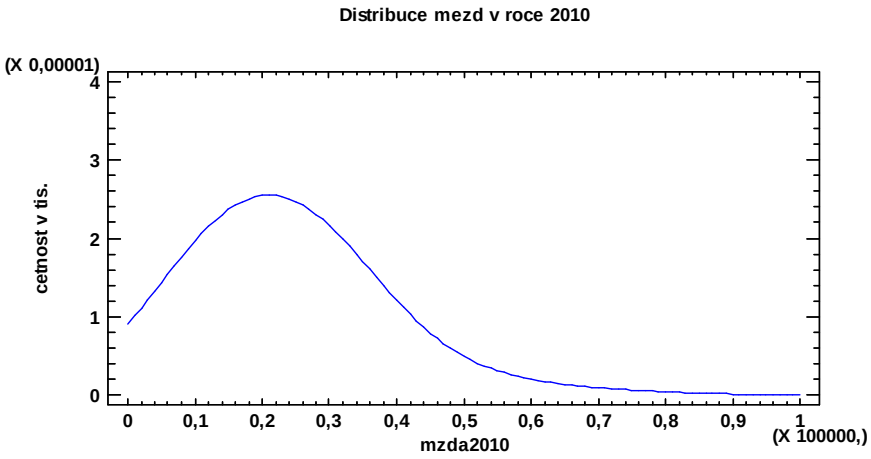

Obr. 9: Distribuce mezd v roce 2010
Zdroj: Vlastní zpracování z dat z: ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-11-24, 23:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800235ED9/$File/c31071216a.pdf; Statgraphics Centurion XVI

V roce 2010 pobíralo 66,6 % lidí mzdu menší, než byla průměrná mzda[111], která činila 25 645 Kč na zaměstnance (23 949 Kč na přepočteného zaměstnance). Decilový poměr se také významně zvýšil oproti roku 1996, z 2,8 na 3,5. Devátý decil byl tedy 3,5krát vyšší, než první decil. Kvartilový poměr měl hodnotu 1,9, což znamená, že třetí kvartil byl 1,9krát vyšší než první kvartil. Mediánová mzda dosáhla výše 21 826 Kč, a byla tudíž o 17,4 % nižší, než mzda průměrná.[112] Patrná je tato změna i na obrázku č. 9, kde pravá strana se oproti roku 1996 zploštila, což je hlavní znak rostoucí diferenciace mezd.

Všechny uvedené výsledky, vycházející z výpočtů variačního koeficientu vyjádřeného v procentech, decilového poměru, kvantilového poměru a procentuálního porovnání mediánové a průměrné mzdy, naznačují, že distribuce mezd se v České republice v letech 1995 (resp. 1996) až 2010 změnila. Diferenciace mezd rostla. Počet lidí, kteří pobírali

[111] ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-11-24, 23:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800235ED9/$File/c31071216a.pdf

[112] *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-25, 00:03]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=15&potvrd=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=PRA0021UU&voa=tabulka&cas_1_29=2010&str=tabdetail.jsp

podprůměrnou mzdu, se zvýšil o 9 %. Devátý decil, neboli decil nejlépe placených lidí, se zvětšil oproti prvnímu decilu vzhledem k roku 1996. Jejich poměr se změnil o hodnotu 0,7.

V České republice tedy opravdu dochází k jevu rozevírajících se nůžek, jak bylo předpokládáno. Tento trend je zřejmě patrnější a má delší trvání v západních ekonomikách, jako je například ekonomika Spojených států, Německa apod.[113] Výše průměrné mzdy je tažena velmi vysokými výdělky malé skupiny lidí. Jak je vidět v tabulkách v příloze C, jejich výdělky se v čase ještě zvyšují, a jak již bylo výše řečeno, nemají vůbec žádnou horní hranici. Na průměrnou mzdu tudíž dosáhne stále méně lidí. Mediánová mzda (příloha D) rostla o 6,2 % průměrně za rok (3.1.5), pomaleji než průměrná mzda, která rostla v průměru o 6,6 % ročně (3.1.5). Opět se jedná o časovou řadu od roku 1996 do roku 2010.

3.6 Porovnání trendů ve vývoji mezd a platů a důchodů z vlastnictví v letech 1995 až 2010

Na závěr je tu uvedeno porovnání vývoje mezd a platů a důchodů z vlastnictví. Důchod z vlastnictví je příjem domácnosti, který plyne z držení finančních aktiv a vlastnění půdy. Otázkou však je, zda důchody z vlastnictví, i když jejich suma není tak vysoká, jako celkový objem mezd, rostou rychlejším, či pomalejším tempem. V tabulce č. 13 (strana 72) jsou uvedeny důchody z vlastnictví za nefinanční podniky (tj. podniky, které vyrábějí výrobky a produkují nefinanční služby)[114] a finanční instituce (zabývají se finančním zprostředkováním)[115]. Vládní instituce a domácnosti jsou v tabulce zveřejněné na stránkách Českého statistického úřadu, ze které byla tabulka č. 13 (strana 72) vytvořena, uvedeny zvlášť, a nejsou podstatné pro tuto analýzu. Výsledky výpočtů z dat z tabulky č. 13 jsou porovnány s daty z tabulky č. 1 a 2 (strana 50 a 51).

[113] ŠVIHLÍKOVÁ, I. Zneužívání chudoby aneb Jak udělat z obětí viníky. *Britské listy* [online]. Praha: Občanské sdružení Britské listy [vid. 2012-11-25, 00:13]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: http://www.blisty.cz/art/65812.html

[114] *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-25, 00:23]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_cishod.jsp?kodcis=5565&kodzaz=11000&kodjaz=203&app=vdb

[115] *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-25, 00:24]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_cishod.jsp?kodcis=5565&kodzaz=12000&kodjaz=203&app=vdb

Tab. 13: Důchody z vlastnictví

Rok	Důchody z vlastnictví v milionech Kč		Celkem
	Nefinanční podniky	Finanční podniky	
1995	134 132	168 884	303 016
1996	167 180	218 315	385 495
1997	214 751	305 973	520 724
1998	218 583	318 681	537 264
1999	200 894	246 187	447 081
2000	202 277	187 181	389 458
2091	248 078	168 900	416 978
2002	233 156	151 538	384 694
2003	268 514	140 675	409 189
2004	340 469	133 164	473 633
2005	332 829	151 229	484 058
2006	423 288	173 467	596 755
2007	493 708	193 751	687 459
2008	461 950	184 584	646 534
2009	420 282	176 126	596 408
2010	449 607	194 561	644 168

Zdroj: ČSÚ. *Účet podnikatelských důchodů* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-08-30 [vid. 2012-11-25, 00:45]. Dostupné z: http: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

Průměrný koeficient růstu důchodů z vlastnictví za nefinanční podniky je 1,0840 (3.1.5). Důchod z vlastnictví nefinančních podniků tedy rostl o 8,4 % za rok. Důchody z vlastnictví finančních institucí rostly o 0,9 % ročně (3.1.5). Zde hodnota důchodu spíše kolísá kolem hodnoty 168 672 milionů Kč (3.1.1) na rozdíl od nefinančních podniků. Pouze mezi lety 1996 a 1999 byla překročena hranice 200 miliard. Za obě kategorie nabýval růst hodnoty 5,2 % ročně v průměru. Tempo růstu celkového objemu mezd a platů bylo průměrně 6,4 % ročně. Jak vidno, důchod z vlastnictví nefinančních podniků rostl rychleji, než objem mezd a platů. Tento fakt ovšem nejlépe ilustruje graf.

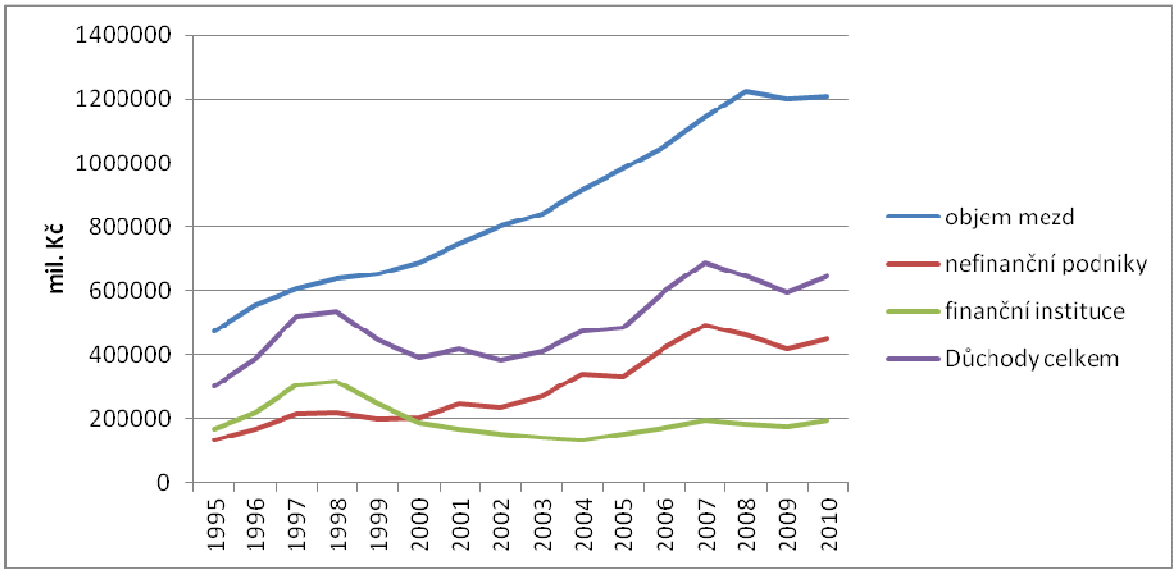

Obr. 10: Porovnání vývoje důchodů z vlastnictví a celkového objemu mezd a platů
Zdroj: ČSÚ. *Účet podnikatelských důchodů* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-08-30 [vid. 2012-11-25, 00:45]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas; ČSÚ. *HDP Důchodová metoda: Tabulka M000123 Mzdy a platy podle odvětví* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-16, 13:14]. Dostupné z: apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

Z obrázku č. 10 je patrno, že důchody z vlastnictví se rozvíjely mnohem dynamičtěji, než objemy mezd a platů. Je možné, že mzdy jsou stabilnější díky existenci pracovních smluv (a dále kolektivních smluv, minimálních mezd daných zákonem a platových tarifů, jež také určují dolní hranici, atd.), jež zabraňují snižování mezd, což u důchodů z vlastnictví neexistuje. Křivka znázorňující vývoj celkových důchodů kopíruje především křivku důchodů z vlastnictví nefinančních podniků, je velmi dynamická a je zde zřetelně vidět důsledek hospodářské krize, která zasáhla českou ekonomiku jak v letech 1998 až 1999, tak v letech 2008 až 2010.[116] Finanční instituce zaznamenaly propad v letech 2000 až 2007. Tento propad byl právě v roce 2007 překonán. Následná hospodářská recese se však i zde projevila, i když ne v takové míře, jako u nefinančních podniků a celkového důchodu z vlastnictví. Za povšimnutí stojí ale fakt, že v roce 2009, jenž se jeví jako zlomový, začaly důchody z vlastnictví a objem mezd a platů zase růst, ale důchody daleko rychleji. To dokládají tato čísla: meziroční tempo růstu nefinančních podniků bylo 6,9 %, u finančních institucí dokonce 10,5 %, u důchodů z vlastnictví to bylo celkem 8 % a u objemu mezd

[116] Ekonomika Česka. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-11-28, 15:09 [vid. 2012-11-25, 00:56]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekonomika_%C4%8Ceska

0,6 % (3.1.4). Z toho vyplývá, že nejlépe se s krizovým obdobím vypořádaly právě finanční instituce. Nesmí být však opomenut jeden důležitý ukazatel, který by mohl výši důchodů ve větší či menší míře ovlivnit. Je to množství podniků na území České republiky. Tabulka č. 14 ukazuje důchod z vlastnictví připadající na jeden podnik. Je to průměrné číslo, které vzniklo podílem sumy důchodů z vlastnictví za finanční i nefinanční podniky působící v České republice a počtu podniků.

Tab. 14: Důchod z vlastnictví připadající na jeden podnik (v Kč)

Rok	Důchody z vlastnictví v mil. Kč	Počet podniků	Důchod z vlastnictví připadající na 1 podnik v Kč
1995	303 016	1 321 096	229367
1996	385 495	1 468 940	262431
1997	520 724	1 627 626	319929
1998	537 264	1 781 334	301608
1999	447 081	1 963 319	227717
2000	389 458	2 050 770	189908
2001	416 978	2 121 562	196543
2002	384 694	2 223 745	172994
2003	409 189	2 325 977	175921
2004	473 633	2 352 601	201323
2005	484 058	2 388 490	202663
2006	596 755	2 430 481	245530
2007	687 459	2 481 863	276993
2008	646 534	2 552 149	253329
2009	596 408	2 570 611	232010
2010	644 168	2 637 551	244230

Zdroj: Vlastní zpracování z dat z: ČSÚ. *Účet podnikatelských důchodů* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-08-30 [vid. 2012-11-25, 00:45]. Dostupné z: http: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas; ČSÚ. *Počty jednotek zapsaných v registru ekonomických subjektů podle vybraných právních forem v České republice* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-10-15 [vid. 2012-12-11, 19:48]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0701.pdf

Pro lepší představu, jak se vyvíjel důchod z vlastnictví připadající na jeden podnik v průměru v jednotlivých letech, je zde uveden na obrázku č. 11 (strana 75) graf. Na ose x jsou vyneseny roky, na ose y důchody z vlastnictví v Kč.

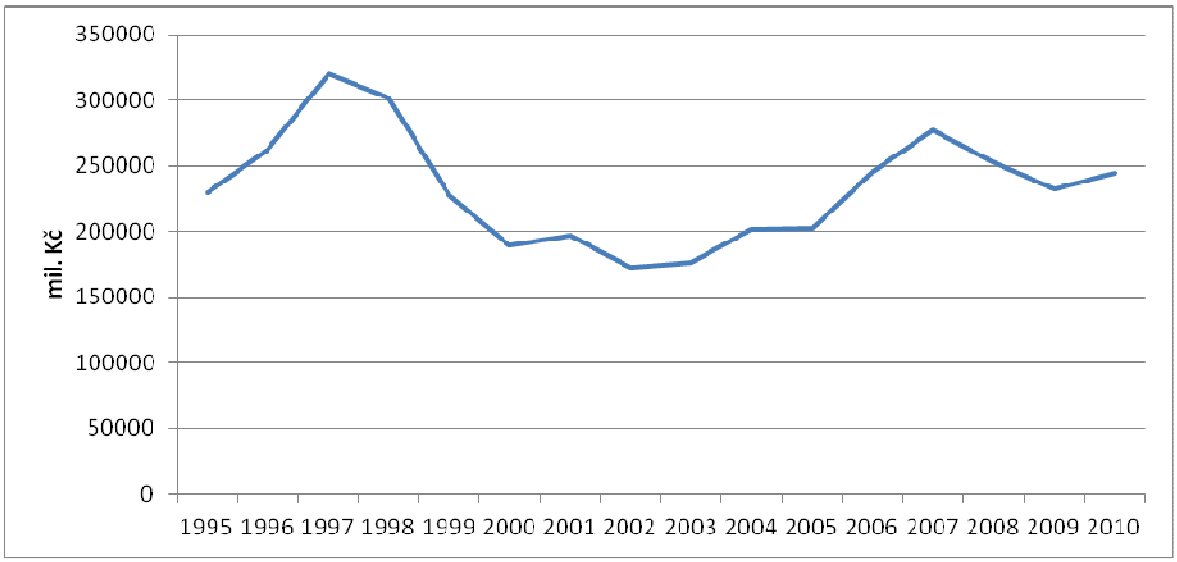

Obr. 11: Průměrný důchod z vlastnictví připadající na 1 podnik v Kč
Zdroj: Vlastní zpracování z dat: ČSÚ. *Účet podnikatelských důchodů* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-08-30 [vid. 2012-11-25, 00:45]. Dostupné z: http: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas; ČSÚ. *Počty jednotek zapsaných v registru ekonomických subjektů podle vybraných právních forem v České republice* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-10-15 [vid. 2012-12-11, 19:48]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0701.pdf

Z obrázku je vidět, že nejvyšší průměrný důchod z vlastnictví připadající na 1 podnik byl v letech 1997 a 1998 s hodnotou nad 300 000 Kč. V této době byla v České republice zaznamenána expanze, která však skončila v roce 1998. Pak nastal značný propad. Průměrný důchod klesal postupně pod 300 tis. Kč a dostal se až na hodnotu řádově nad 100 tis. Kč. Po celou dobu, kdy se česká ekonomika dostávala z krize, tj. zhruba od roku 2000, se důchod pomalu zvedal, dostal se nad 200 tis. až pomalu k 300 tis. Kč, ale bohužel zasáhla kolem roku 2007 až 2008 další krize. Ta opět důchod s sebou strhla dolů. Nutno ovšem poznamenat, že ne již tak dramaticky jako v mezi lety 1998 až 2000. Z uvedeného rozkolísaného vývoje však nelze usuzovat na předpokládané prudší tempo růstu důchodů z vlastnictví oproti celkovému objemu mezd.[117]

[117] Ekonomika Česka. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-11-28, 15:09 [vid. 2012-12-03, 14:56]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekonomika_%C4%8Ceska

4 Zhodnocení analyzovaných dat

Zhodnocení výsledků analýzy v této kapitole není členěno tak, jako byla členěna předchozí, výzkumná část. A to především z toho důvodu, že stěžejní otázka resp. cíl této práce, nebyl formulován pouze jako prostý popis vývoje mezd a platů v České republice a vlivů na něj v letech 1995 až 2010. Stěžejním předpokladem je polarizace společnosti. Proto je tato kapitola členěna na dvě části, jedna se zabývá ekonomickým vývojem a druhá onou polarizací. Dalo by se jednoduše říci, že kapitoly 3.2, 3.3 a 3.4 je spíše vhodné zhodnotit z hlediska ekonomického vývoje, a kapitoly 3.5 a 3.6 spíše z pohledu ekonomicko-společenského. Přičemž kapitola 3.4 vlastně propojuje tyto dvě skupiny.

4.1 Ekonomická situace

Nelze opomenout fakt, že veškerý ekonomický vývoj českého trhu se promítá i na celkovém objemu mezd. Přesto se některá odvětví mohou z tohoto hlediska vyvíjet odchylně, a to z důvodů útlumu či naopak vzniku, což je přirozená součást vývoje hospodářství. Proto je zde zahrnut i podrobnější pohled na některá vybraná odvětví, která vykazovala extrémní hodnoty při průzkumu vývoje objemu mezd. Důchody z vlastnictví v tomto smyslu nejsou předmětem výzkumu, jsou jen prostředkem k dokázání či vyvrácení předpokladu polarizace společnosti, proto nejsou z hlediska ekonomického vývoje analyzovány. Tím se tedy zabývá první část závěrečné kapitoly.

4.1.1 Celkový objem mezd

Celkový objem mezd a platů v celém zkoumaném časovém údobí rostl. Na základě výpočtu koeficientu růstu (3.1.5) rostly mzdy a platy během sledovaného šestnáctiletého období (od r. 1995 do r. 2010) v průměru o 6,4 % ročně. V roce 1996 byl zaznamenán dokonce 17% nárůst. Byl zřejmě způsoben ekonomickou expanzí, která však na přelomu let 1996 a 1997 skončila, nastala recese a rostla nezaměstnanost. Z recese se Česká republika dostala až v podstatě v roce 2000. Následný růst ekonomiky byl zapříčiněn především vývozem zboží do Evropské unie a přílivem investic ze zahraničí.[118] Tento

[118] Ekonomika Česka. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-11-28, 15:09 [vid. 2012-12-03, 14:56]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekonomika_%C4%8Ceska

ekonomický růst se na objemu mezd a platů projevil s určitým zpožděním, až rok poté, v roce 2001. Ekonomika rostla do roku 2008, kdy Evropu a potažmo i Českou republiku zasáhla světová hospodářská krize. Na platech a mzdách se projevila opět s určitým zpožděním, v roce 2009, kdy nedošlo jen k poklesu tempa růstu, ale dokonce k absolutnímu poklesu.[119]

4.1.2 Vliv faktoru zaměstnanosti na celkový objem mezd

Růst objemu mezd a platů tedy evidentně souvisel s hospodářským vývojem. Otázkou ale je, jakým faktorem byl z větší části ovlivňován. Lineární regresní analýza ukázala, že obecně počet zaměstnaných vlastně takřka vůbec neovlivňuje celkový objem vyplácených mezd. V tabulce č. 4 na straně 55 je jasně vidět, že procentuelně vyjádřená zaměstnanost se během celého šestnáctiletého období pohybovala mezi 54 až 55 % (vyjma let 1995 až 1998, kdy činila 57 až téměř 59 % a kromě roku 2008, kdy nabyla hodnoty 56 %). V celém tomto období se vystřídala konjunktura, ekonomický propad, znovu konjunktura a znovu recese (viz výše) a přesto se zaměstnanost nijak zvlášť neměnila. To samé platí v podstatě pro nezaměstnanost, která byla v době konjunktury v letech 2000 až 2006 vyšší. Lineární regresní analýza byla provedena ve statistickém programu Statgraphics Centurion XVI. Výsledky tohoto zkoumání říkají, že objem mezd je jen ze 1,4 % ovlivněn počtem zaměstnaných, na zbylých 98,6 % vlivu připadají jiné faktory. Faktor, který významně ovlivňuje mzdy, resp. objem mezd, bylo tedy nutno hledat jinde. Český statistický úřad v metodice uvádí, že uvedený objem mezd a platů vychází z běžných cen. To znamená, že by jej měly tyto ceny ovlivňovat. A ceny nejsou stabilní, z různých ekonomických i neekonomických důvodů rostou, či klesají. Růst cenové hladiny není nic jiného než inflace, proto se dá předpokládat, že právě inflace bude tím faktorem, který ovlivňuje celkový objem mezd a platů z větší části. Pro zkoumání, zda inflace je tímto stěžejním faktorem, byla vybrána průměrná mzda. Než byl proveden důkaz o závislosti či nezávislosti výše mezd a inflace, byla průměrná mzda zanalyzována.

[119] ČMKOS. *Nebezpečí světové ekonomické krize a její dopad na Českou republiku* [online]. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů [vid. 2012-12-03, 19:55]. Dostupné z: http://www.cmkos.cz/studie-ekonomicke-analyzy-prognozy/1383-3/nebezpeci-svetove-ekonomicke-krize-a-jeji-dopad-na-ceskou-republiku

4.1.3 Průměrná mzda

Vývoj průměrné mzdy také koresponduje s hospodářskou situací, stejně jako tomu je u celkového objemu mezd a platů. Průměrná hrubá měsíční mzda v časové řadě od roku 1995 do roku 2010 vždy rostla, v průměru téměř o 1 046 Kč ročně, což činí 7,35 %. Do roku 1997 rostla přibližně o 1 000 Kč i více. Tomuto trendu byl konec v roce 1998, kdy se růst výrazně zpomalil a nabýval hodnot od 776 do 880 Kč. Příčinou byla recese, zmiňovaná již v části zabývající se celkovým objemem mezd. Recese byla ukončena kolem roku 2000 až 2001, což se prakticky okamžitě projevilo na průměrné mzdě, jejíž roční přírůstek opět dosahoval 1 000 Kč a více. Přesto v období, kdy Česká republika zaznamenala hospodářský rozkvět, se vyskytly dva propady, a to v roce 2003 a v roce 2005, kdy byly přírůstky nižší než 1 000 Kč.[120] Jedním z důvodů je skutečnost, že se zaměstnavatelé při zvyšování nominální mzdy řídí inflací ve stejném období předchozího roku. Inflace předchozího roku u obou zmíněných let nabývala nízkých hodnot, jen 1,8 a 2,8 %. Vysokého meziročního nárůstu bylo zaznamenáno v roce 2008 jak u průměrné mzdy (1 726 Kč), tak u inflace vyjádřené indexem CPI (6,3 %). Je to zlomový rok, kdy nastala krize. Po tomto roce již jak přírůstky průměrné mzdy, tak inflace byly poměrně nízké. Přírůstky se pohybovaly okolo 500 až 800 Kč a inflace byla mezi 1 až 1,5 %.[121]

S inflací úzce souvisí reálná mzda. Na obr. 6 (strana 65) je velice dobře vidět, jak tyto dva faktory jdou proti sobě a většinou platí vztah, kdy vysoká inflace zapříčiní nízkou reálnou mzdu. Důvodem je to, že nominální mzda většinou neroste stejným tempem s inflací, aby byla výše reálné mzdy zachována. Reálná mzda se propadla nejvíce v roce 1998 na úroveň 99 (vyjádřeno indexem) a pak v roce 2010, kdy dosáhla hodnoty 100. V obou těchto letech byla zaznamenána krize. Nejvyšší reálná mzda byla v prvních letech zkoumané časové řady, v letech 1995 a 1996. Tento jev je zároveň doprovázen i vyšší inflací, ale zřejmě jde o specifický jev spojený s transformací české ekonomiky, snahou České národní banky udržet měnový kurz v daném fluktuačním pásmu, které mělo následek zvýšení úrokových sazeb, a tím nastal příliv investic ze zahraničí.[122] V mezidobí let 1999 až 2007, kdy se

[120] *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-12-03, 20:12]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1040CU&vo=null

[121] *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-11, 12:12]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1040CU&vo=null

česká ekonomika dostala do fáze expanze, se reálná mzda pohybovala v hodnotách od 102 do 106 (opět vyjádřeno indexem). V této době někteří ekonomové však také hovořili o deflaci, která Českou republiku zasáhla.[123]

4.1.4 Vliv faktoru inflace na průměrnou mzdu

Průměrná hrubá měsíční mzda je, jak již bylo zmíněno, nominální veličinou. Neukazuje jasně, jaké množství zboží a služeb si za tuto sumu lze koupit. To ukazuje reálná mzda. Reálná mzda se vypočítá podílem indexu nominální mzdy a indexu spotřebitelských cen CPI. Právě CPI vyjadřuje vývoj cenové hladiny, jinak řečeno inflace. Reálná mzda vyjádřená indexem měla tendenci od roku 2002 klesat a dostat se až na úroveň rovnu 100 (viz tabulka č. 10, strana 64). Toto není nejnižší úroveň (nejnižší hodnotu v této časové řadě měl rok 1998 rovnu číslu 99). Nicméně to ukazuje, že reálná mzda i v době hospodářské expanze v letech 2001 až 2008 klesala, čili lidé si za svou (byť nominálně rostoucí) mzdu mohli koupit stále méně zboží a služeb. Metodou lineární regresní analýzy bylo dokázáno, že výše průměrné mzdy závisí na inflaci vyjádřené indexem CPI, a to přibližně ze 49 %. Je-li inflací ovlivněna průměrná mzda, je inflací ovlivněn i celkový objem mezd a platů, ze kterého průměrná mzda také vychází.

4.1.5 Vliv velmi vysokých výdělků na průměrnou mzdu a celkový objem mezd

Přestože je vliv zaměstnanosti na celkový objem malý oproti inflaci, je zde tento účinek alespoň v období velké světové hospodářské krize patrný. Od roku 2008 do roku 2010 (viz obr. 3: Vývoj pracovní síly, zaměstnanosti a nezaměstnanosti, strana 56) klesla zaměstnanost o 1,8 %, objem mezd také poklesl přibližně o 2 % a pak mírně vzrostl, ovšem ne na původní úroveň. Je tedy možné, že v tomto období měla klesající zaměstnanost určitý vliv na objem mezd. Bylo totiž zrušeno každé šesté pracovní místo, nově vytvořené bylo až každé patnácté. Výpověď dostala až třetina zaměstnaných, pouze pětina byla na nové pracovní místo přijata. Jelikož firmy nemohly mzdy snižovat,

[122] Historie Československé měny. In: *Zlaté mince – Numismatika* [online]. Praha: Zlaté mince – Numismatika [vid. 2012-12-04, 20:22]. Dostupné z: http://www.zlate-mince.cz/OM9_Ceskoslovenska_mena.htm

[123] ČSÚ. *Mzdy (čtvrtletní)* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010-11-29 [vid. 2012-12-04, 20:53]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/2003-pmz

propouštěly, a novým zaměstnancům nabídly už nižší mzdu. [124] Avšak i v tomto období průměrná mzda rostla. Otázkou je, jak je to možné.

Jedno vysvětlení se nabízí. Jak bylo uvedeno v kapitole 3.4, jedním z tahounů růstu průměrné mzdy jsou velmi vysoké výdělky úzké skupiny lidí. Např. v roce 1996 v rámci statistických šetření nebyly identifikovány osoby, které by pobíraly nad 40 001 Kč. To platilo až do roku 1998. V roce 1999 už ale existovali lidé s takovýmito výdělky, byť jich bylo pouze 1,67 %. Počet těchto lidí se začal od tohoto roku zvyšovat.[125] V roce 2002 Český statistický úřad přidal další interval, a to osoby pobírající mzdu (popř. plat) vyšší než 50 001 Kč. Opět se množství těchto lidí zvyšovalo, byť v řádu jednotek procent.[126] Konečně v roce 2010 přibyly další intervaly, a to až nad 80 001 Kč. Zde se vyskytovalo 1,52 % lidí ze všech zaměstnaných.[127] Je jasné, že interval 40 001 Kč a více zahrnuje plat či mzdu 80 000 Kč, ale pracovníků, kteří mohli mít takový výdělek, bylo tak málo, že nemělo smysl tento interval podrobněji členit. To až právě později, od roku 2002.

Zvedají-li tedy průměrnou mzdu velmi vysoké výdělky úzké skupiny lidí, mohou tyto výdělky teoreticky přispívat k růstu objemu mezd. Tyto výdělky však nemají takovou sílu, aby ho výrazně ovlivnily, neboť se pohybuje v řádu stovek miliard.

4.1.6 Vývoj v jednotlivých vybraných odvětvích

Na závěr přichází na řadu zhodnocení vývoje v jednotlivých odvětvích. Zřejmě nemá smysl, a ani to není účelem, aby bylo rozebráno každé ze všech 21 odvětví. Vybrána jsou pouze čtyři, která vykazují nejvýraznější odchylky. Nejlepšího vývoje co se týče mezd, dosáhlo odvětví informačních a komunikačních činností, nejhorší čísla vyšla u odvětví

[124] ČSÚ. *Mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-08-20 [vid. 2012-12-04, 17:55]. Dostupné z: http://notes2.czso.cz/csu/tz.nsf/i/mzdy20101126

[125] ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-12-04, 19:58]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/6C005BD9B9/$File/31071400.pdf

[126] ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-12-04, 19:58]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800203B01/$File/c31071216.pdf

[127] ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-12-04, 20:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800235ED9/$File/c31071216a.pdf

zemědělství, lesnictví a rybářství, dále u těžby a dobývání a u stavebnictví. Na následujících řádcích je zdůvodněno, proč tomu tak bylo.

Vývoj zemědělství, lesnictví a rybářství

V odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství docházelo k velmi výrazným výkyvům v průběhu celých zkoumaných patnácti let. Objem vyplacených mezd a platů od roku 1995 do roku 1998 rostl klesajícím tempem, a v roce 1999 se doslova propadl o víc jak dvě miliardy. K podobným propadům došlo ještě v letech 2002, 2009 a 2010. V mezidobích se zvyšoval pomalým tempem, anebo mírně klesal. Jedním z důvodů tohoto dramatického vývoje, a to zejména před rokem 2000, byla transformace zemědělství, jejíž dozvuky jsou (byť ne v takové míře) patrny dodnes. Politické změny po roce 1989 výrazně ovlivnily zemědělskou výrobu. Došlo k restitucím, privatizaci a celkové transformaci zemědělství. Hlavním důsledkem byl pokles počtu zaměstnanců, a to téměř o 50 %. Prohloubily se rozdíly ve mzdách v zemědělství a ostatních odvětvích hospodářství. V letech 1999 až 2003 probíhala přístupová jednání České republiky a Evropské unie, která vyústila v celkovou stabilizaci zemědělství. [128] Po vstupu do Evropské unie v roce 2004 začalo být české zemědělství dotováno. Je zřejmé, že v tomto období se objem mezd a platů pomalu zvětšoval. Po roce 2008 ovšem došlo k významným propadům, a to díky nastupující hospodářské krizi a sílícímu tlaku supermarketů na snižování výkupních cen produktů za neúnosnou hranici, což zničilo řadu zemědělců. I tak nízká cena přes to nebyla konkurenceschopná oproti zemědělským produktům ze zahraničí, které byly silněji dotovány.[129]

Vývoj těžby a dobývání

Oblast těžby a dobývání je celkově v útlumu, který se projevuje stagnací či spíše propadem, co se týče sumy vyplácených mezd a platů. Je to způsobeno postupným ukončováním rudného hornictví, o němž rozhodla vláda České a Slovenské federativní

[128] STAŇKOVÁ, V. Transformace a současný stav zemědělství modelového regionu SO ORP Litomyšl [online]. 2010 [vid. 2012-10-22, 16:16]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. Vedoucí práce Antonín Věžník. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/269990/prif_b/>.

[129] KURAS, B. České zemědělství díky unii na pokraji krachu. In: *Zemědělský svaz České republiky* [online]. Praha, 2009 [vid. 2012-10-22, 17:12]. Dostupné z: http://www.zscr.cz/o-nas/tiskove-zpravy-a- vystoupeni/napsalo-se-o-nas/ceske-zemedelstvi-diky-unii-na-pokraji-krachu-a939640

republiky již v roce 1990 (usnesení vlády ČSFR č. 440 ze dne 21. 6. 1990), na nějž navázalo usnesení vlády České republiky č. 356 z 19. 12. 1990.[130] Svůj podíl na útlumu odvětví má i usnesení vlády České republiky č. 444 z roku 1991 o územních limitech těžby hnědého uhlí v severních Čechách, které bylo přijato na ochranu životního prostředí a slouží jako vládní záruka severočeským obcím, že se zde již nebude zhoršovat jejich prostředí a že mají dlouhodobě šanci se rozvíjet, ať po stránce ekonomické (kupování a obhospodařování nemovitostí, stavění nemovitostí, rekonstrukce silnic, zakládání podniků), tak po stránce ekologické, která byla již zmíněna.[131] Pokles, který lze zaznamenat v tabulce (tab. 2, strana 52) v roce 2009 opět lze přičítat krom jiného nastupující celosvětové ekonomické krizi, která přinesla masívní propouštění ve všech oblastech českého hospodářství, nejen ve zmíněném zemědělství a těžařství.[132]

Vývoj stavebnictví

Ve stavebnictví se vyskytuje oproti těžebnímu průmyslu pozitivní trend. Až roku 2009 se objem mezd mírně propadl. Byl to přímý důsledek hospodářské krize, která má kořeny právě v oblasti výstavby nemovitostí (je úzce propojena s hypotečním financováním této výstavby) a také předchozí vysoké nabídky. Přesto propad nebyl tak velký, byl zmírněn přílivem peněz z evropských fondů, díky němuž se tolik nezpomalila produkce inženýrských staveb.[133] Během celého patnáctiletého období (tzn. mezi lety 1995 až 2010) se snížil počet zaměstnaných osob v odvětví, a to zhruba o 50 tisíc. Zřejmě je to důsledek nárůstu produktivity práce, která byla v České republice v odvětví stavebnictví vyšší než

[130] VRANKA, V. a R. KUKUTSCH. Problematika sanace zlatohorského rudního revíru. In: NĚMEC V. a L. NĚMCOVÁ, *Hornická Příbram ve vědě a technice 2011* [online]. Příbram, 2011, 13 s. [vid. 2012-10-22, 18:28]. Kód Z 14. Dostupné z: http://slon.diamo.cz/hpvt/2011/_Zahlaz/Z%2014.pdf.

[131] Územní limity těžby hnědého uhlí v severních Čechách. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-07-28, 04:54 [vid. 2012-10-22, 20:57]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Azemn%C3%AD_limity_t%C4%9B%C5%BEby_hn%C4%9Bd%C3%A9ho_uhl%C3%AD_v_severn%C3%ADch_%C4%8Cech%C3%A1ch

[132] *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-22, 19:09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1010CU&&kapitola_id=3

[133] ČSÚ. *Vývoj české ekonomiky v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-03-17 [vid. 2012-10-22, 22:42]. Dostupné z: http://csugeo.i-server.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/550035F0CB/$File/e110910q4t.pdf

celková produkce,[134] protože množství zahájených bytů vzrostlo, v roce1995 to bylo 16 548 bytů a v roce 2010 již 28 135 bytů.[135]

Vývoj informačních a komunikačních činností

V 90. letech došlo k prudkému rozvoji informačních a komunikačních technologií. Jen pro ilustraci: počet SIM karet zvýšil oproti roku 1995 z necelých 46 tisíc kusů na 14 milionů kusů v roce 2010. Množství přípojek k vysokorychlostnímu internetu se oproti roku 2005 zvedlo z 626 tisíc na téměř 3 miliony. Jeden člověk v průměru vydal v roce 1999 zhruba 2000 Kč na informační a komunikační technologie. V roce 2010 to bylo už téměř 6000 Kč. Podíl výdajů domácností na informační a komunikační technologie z jejich celkového vydání se v letech 1999 až 2010 zvedl o necelá dvě procenta. Z toho vyplývá, jaký boom zažíval (a dodnes zažívá) toto odvětví. Počet odborníků na informační a telekomunikační technologie se ve zkoumaném období 1995-2010 zdvojnásobil. Průměrná mzda odborníka na oblast informačních technologií je prakticky o 50 % vyšší, než je průměrná měsíční mzda v České republice. Díky zájmu domácností o moderní technologie celkový objem vyplácených mezd a platů neustále rostl. Významněji se ho nedotkla ani hospodářská krize, která postihla většinu odvětví. [136]

4.2 Polarizace české společnosti

Tato část kapitoly č. 4 je jednak propojením s první kapitolou, jsou tu porovnány různé pohledy tvůrců ekonomických modelů na prokázané trendy ve vývoji mezd v kontextu teorií rozdělování a za druhé právě zde je zhodnocena úroveň polarizace české společnosti. Polarizace se projevuje dvěma způsoby. Prvním z nich je diferenciace mezd a druhým je lepší vývoj důchodů z vlastnictví než objem mezd (jak z hlediska tempa růstu, tak z hlediska absolutních přírůstků). V západních státech, jako jsou např. Německo či Spojené státy, hrají významnou roli oba způsoby, vývoj důchodů z vlastnictví má dokonce větší váhu, ba dokonce je možné říci, že ony rozevírající se nůžky způsobuje.

[134] Stavebnictví (ISIC 45) In: *Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, strana naposledy edit. 2012-10-22, 21:11 [vid. 2012-10-22, 21:42]. Dostupné z: http://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekAbsolventi?HlavniTema=1&Stranka=8-8-74

[135] *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-23, 00:09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=STA1040CU&&kapitola_id=3

[136] ČSÚ. *Česká republika od roku 1989 v číslech* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-10-15 [vid. 2012-10-23, 00:25]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#01

4.2.1 Distribuce mezd

Distribuce mezd, tedy rozložení mezd mezi zaměstnance, se v České republice nepochybně změnila od roku 1996. Hlavním ukazatelem je to, kolik lidí bralo menší než průměrnou mzdu. Dle statistických šetření a výpočtů variačního koeficientu to bylo téměř 58 % v roce 1996.[137] V roce 2010 to bylo už 66,6 % lidí.[138] Dalším ukazatelem distribuce mezd je mediánová mzda. Mediánovou mzdu pobírá největší část lidí ze všech zaměstnaných. Tato mzda byla v roce 1996 o 13 % nižší, než průměrná mzda.[139] A v roce 2010 byla mediánová mzda dokonce o 17,4 % nižší než mzda průměrná.[140]

Český statistický úřad ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí vydal prohlášení, že mezi lety 2008 a 2009 došlo k výraznějšímu rozdělení mezd směrem k vyšším výdělkům, přičemž podstatným následkem bylo to, že kupní síla vzrostla jen u 30 % zaměstnaných lidí, pobírajících nejvyšší mzdy. U ostatních kupní síla poklesla. Tento vývoj samozřejmě tehdy přinesla začínající recese.[141] Je jasné, že proces změny v rozdělování nastal již po roce 1989 po pádu komunismu, kdy se česká ekonomika začala navracet k tržnímu hospodářství prostřednictvím privatizací.[142] Spíše rovnostářsky rozdělené mzdy se stávaly čím dál více diferenciovanými. Značný rozdíl je patrný i při srovnání daného stavu distribuce mezd v roce 1996 a 2010 (viz obr. 8 a 9 na straně 68 a 70).

Co však rostoucí diferenciace mezd přináší, a to nejen ekonomice, ale i společnosti celkově? V první řadě na tento fenomén existují dva pohledy, které se diametrálně liší. Z hlediska liberálního postoje je tento jev zcela přirozený, odpovídá vývoji svobodného

[137] HOLÝ, D. Je struktura mezd v ČR srovnatelná s EU?. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2001 [vid. 2012-11-24, 23:22]. Dostupné z: http://m.czso.cz/cz/cisla/1/18/archiv/astatis/stat0200/clan0200.htm

[138] ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-12-04, 22:11]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800235ED9/$File/c31071216a.pdf

[139] ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-12-05, 11:15]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/6C005BD9B9/$File/31071400.pdf

[140] *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-12-05, 11:24]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA0021UU&&kapitola_id=15

[141] ČSÚ. *Mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-08-20[vid. 2012-12-05, 12:25]. Dostupné z: http://notes2.czso.cz/csu/tz.nsf/i/mzdy20101126

[142] JENERÁLOVÁ, I. Vývoj české ekonomiky. *Česká republika – oficiální web ČR* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničí, 2011-14-08 [vid. 2012-12-05, 12:05]. Dostupné z: http://www.czech.cz/cz/Podnikani/Ekonomicka-fakta/Vyvoj-ceske-ekonomiky

a málo regulovaného nebo neregulovaného trhu. Trh práce je nedílnou součástí volného trhu, a proto se vývoj volného trhu vždy projeví na trhu práce a tedy i na mzdách. Kritici liberálních postojů v tomto fenoménu nevidí přirozenost, nýbrž způsob vykořisťování, vycházející již ze samotného soukromého vlastnictví a především z moci peněz, protože za pomoci peněz může bohatý vlastník firmy ovlivňovat politiky odpovědné za zákony regulující práva a povinnosti zaměstnance (v případě mezd, apod.), což není nic jiného než korupce, nehledě na jiné způsoby nátlaku. Dalším častým argumentem kritiků liberálních postojů je informační asymetrie, kdy jedna strana, v tomto případě zaměstnavatel, má víc informací, než druhá strana, strana zaměstnaných.[143]

4.2.2 Prokázané trendy v kontextu první kapitoly

Na výši mezd a trend jejich diferenciace, který nastal v České republice, je nejprve nutno se podívat z hlediska teorií uvedených v první kapitole. Současný společensko-ekonomický stav se dá vyložit z různých pohledů. Řada jevů, které tvůrci teorií ve svých dílech kritizovali, dnes nastává. Mělo by být samozřejmostí tyto jevy reflektovat a otevřeně o nich diskutovat, poukazovat na ně a snažit se je odstranit reformami a jinými zákonnými opatřeními.

Klasikové, jako byl A. Smith, D. Ricardo a S. Mill ve své teorii popisují zisk podnikatele jako přirozený důchod a dělnickou mzdu jako mzdu pohybující se na existenčním minimu. Existenční minimum je na takové úrovni z jediného důvodu, a to z důvodu velké konkurence plynoucí z vysokého počtu zájemců o tuto dělnickou pozici. Proto se může zdát, že současná ekonomika, resp. mzdy, se teorii A. Smithe a jeho následovníků blíží, z hlediska diferenciace. Vždyť mediánová mzda se od průměrné mzdy vzdaluje, průměrnou mzdu pobírá stále méně lidí, nehledě na to, že tento jev postihuje i lidi na nedělnických pozicích. Klasikové jako první užili pojmu „neviditelná ruka trhu“. To není nic jiného, než sledování vlastních zájmů, které by měly vést k rozvoji celé společnosti. Tento pojem by se však neměl mísit s pojmy jako např. neregulovaný trh, o který v současné době mnoho zájmových skupin usiluje a dokonce jej pokládá za přirozený. Přirozenost neregulovaného trhu je v prvé řadě sporná a za druhé má tento pojem dnes již

[143] SOUKUPOVÁ J., et al. *Mikroekonomie.* 3. vyd. Praha: Management Press, 2003. s. 493. ISBN 80-7261-061-9.

zcela jiné rozměry. Smith již v samotném názvu svého díla „Bohatství národů“ připomínal, že veškeré úsilí v podnikání a práci má vést ku prospěchu celé společnosti. V dnešní době v globalizovaném světě mají firmy možnost přesouvat své závody kamkoliv na zeměkouli pouze v zájmu vyššího zisku, což již z podstaty nemá nic společného s oním bohatstvím daného národa (a argument, že do nové země firma přinese pouze prospěch, je také sporný).[144] Klasikové zdůrazňovali nutnost existence zákonných pravidel a dodržování morálních zásad. Už S. Mill došel k závěru, že kapitalismus není projevem přirozeného řádu, ale dílem institucí a zákonů přerozdělování. Nutno dodat, že žádný z klasiků uvedených v první kapitole nebyl bezvýhradným přívržencem kapitalistického tržního systému, nicméně ho považovali za nepřijatelnější. Postupně však inklinovali spíše k družstevnímu uspořádání.[145] Z tohoto důvodu je zřejmé, že od myšlenek klasické politické ekonomie se svět následovaný Českou republikou spíše vzdaluje.

Socialistické smýšlení je naopak velice rovnostářské, propaguje družstevní organizaci a odmítá dokonce i soukromé vlastnictví jakožto zdroj vykořisťování.[146] Proto také diferenciace mezd byla v České republice v roce 1996, tedy poměrně krátce po převratu v roce 1989, daleko nižší, než v roce 2010. Čím se však teoretici tohoto směru přibližují dnešnímu světu? Je to opět to, co oni (a zejména K. Marx) pozorovali při tvorbě svých systémů, a to je nízká dělnická mzda a vysoký výdělek manažerů (v dobách Marxových to byli spíš vlastníci, ale v současnosti je to záležitost složitých vlastnických a organizačních struktur podniku), což není nic jiného, než diferenciace mezd. Marx jako důvod k polarizaci viděl především nadvýrobu a nahrazování lidské práce strojovou prací. Strojová výroba je dnes už samozřejmostí a trend je pokud možno co nejvíce lidské práce nahradit stroji. Proto zde vyvstává zatím nezodpovězená otázka, zdali je tento stav pro svět a tím i pro Českou republiku dlouhodobě udržitelný.

Neoklasici jakožto tvůrci dokonalé konkurence, nedávají ve svém teoretickém systému žádný prostor vykořisťování. Je-li totiž možno určit, jakým podílem výrobní faktory

[144] KELLER, J. a J. ROVENSKÝ. Pokud se nezbavíme spekulantů, zbavíme se demokracie. *Britské listy* [online]. Praha: Občanské sdružení Britské listy [vid. 2012-12-07, 18:28]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: http://www.blisty.cz/art/66040.html

[145] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 67-68. ISBN 978-80-8710921-2.

[146] MARX, K. *Kapitál I: výrobní proces kapitálu.* 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953. s. 814.

přispěly ke vzniku produktu, pak je možno přesně určit, jak který faktor bude odměněn. Jenže toto je beze zbytku jen teorie, protože předpokládá velmi zjednodušený, a ano, dokonalý model trhu. Skutečnost je ovšem jiná, trh a díky tomu i výše mzdy podléhají mnoha nepředvídatelným vlivům. A. Marshall a J. V. Robinsonová přijali pod tlakem reality představu o nedokonalé konkurenci. Přiklánějí se k tržní ekonomice, ale na druhou stranu zdůrazňují úlohu státu jako dohlížitele. Stát má podle nich povinnost zasahovat do hospodářství a regulovat trh, aby napravoval negativní důsledky jeho fungování. Mezi tyto negativní důsledky patří zejména tendence vytvářet přílišné příjmové a majetkové rozdíly. V návaznosti na to V. Robinsonová došla také k závěru, že čím vyšší je stupeň monopolu v ekonomice, tím větší je podíl zisku na produktu oproti mzdám. Proto zdůrazňovala nutnost existence odborů.[147] Přesto se stále častěji v současné ozývají hlasy, které obviňují odbory ze všech možných ekonomických problémů. Otázkou ovšem je, jak by vypadala ekonomika bez jejich existence. Možná by se mzda udržovala na existenčním minimu (kam možná přes všechno spěje) díky faktu, že zájemců o běžnou pracovní pozici je příliš mnoho. V této souvislosti stojí zmínku velké a mocné nadnárodní koncerny, které zaměstnávají značné množství lidí, téměř zcela ovládají svůj trh a často jsou dokonce jediné, tzn., blíží se monopolnímu postavení. Z toho podle teorie Violet Robinsonové vyplývá, že podíl mezd na produktu klesá. Tento trend zatím tak silně nezasáhl Českou republiku, zejména podle výsledků analýzy v kapitole 3.6, ale v okolním světě je dost výrazný, takže není důvodu myslet si, že se zde dříve či později neprojeví. I když první náznaky jsou již pozorovatelné, byť se to netýká zkoumané časové řady od roku 1995 až 2010 ale o něco pozdější doby.[148]

Institucionalisté už v základu svých teorií nepopírají vlivy institucí na hospodářství. A to jak v užším, tak v širším smyslu slova. V tomto ohledu se dostali velmi blízko současné realitě. Nepopírají existenci zájmových skupin a také nepřipouštějí diskusi o tom, zda má být trh regulován, či nikoliv. Podle nich je laissez faire špatným směrem, a ve chvíli, kdy zvítězí instituce jimi nazvaná „business“ (motivovaná především ziskem), vzniká pro celou

[147] SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií.* 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. s. 67-68. ISBN 978-80-8710921-2.

[148] ZIELENIEC, J. Velké firmy přerůstají státu přes hlavu. *Lidovky.cz: Zpravodajský server Lidových novin* [online]. Praha: MAFRA, a.s. [vid. 2012-12-14, 16:50]. ISSN 1213-1385. Dostupné z: http://byznys.lidovky.cz/velke-firmy-prerustaji-statu-pres-hlavu-ffp-/statni-pokladna.asp?c=A111002_102715_statni-pokladna_mev

společnost nebezpečí ekonomických depresí a vyšších výdajů za válečná tažení. T. B. Veblen předpovídal, že instituce business v budoucnu zvítězí. Zřejmě se nemýlil, vzhledem k současnému vývoji.

4.2.3 Příčiny a důsledky diferenciace mezd

Je neoddiskutovatelné, že Česká republika nabrala směru uvolňování pravidel regulujících trh. Následuje tak západní státy, a nejen ty, neboť je součástí procesu globalizace.[149] V této souvislosti je stále častěji zmiňován pojem „neoliberalismus“. V zásadě je tento ekonomický neoklasický směr charakterizován důrazem na svobodný trh, vystupuje proti státním intervencím do ekonomiky, ale také proti monopolům. Uznává však úlohu státu, jenž by měl zajišťovat podmínky tržního mechanismu. Orientuje se výlučně na peněžní politiku. Neoliberalismus se prosadil po 2. světové válce zejména v Německu, kde se stal zásadou hospodářské politiky.[150] Bývá často kritizován, protože je-li reálně uplatňován, přináší zřejmě značné negativní dopady na ekonomiku i společnost.

Jedním z kritiků čistého neoliberalismu, který mimo jiné přináší s sebou právě diferenciaci mezd, nebo jinak také fenomén rozevírajících se nůžek, je německý analytik Horst Afheldt. Ve své knize „*Wirtschaft, die arm macht*“ se sice primárně nezabývá problematikou mezd jako takových, ale spíše otázkou zdanění mezd a příjmů a úpadkem sociálního státu v důsledku diktátu neoliberalismu. Zdůrazňuje však zásadní principy či spíše pravidla, bez kterých by se trh stal totalitním systémem, jehož nástrojem by byly peníze. Jedním z pravidel, bez kterého by běžný pracující člověk byl značně znevýhodněn, je nastavení minimální mzdy. Bez nastavení minimální mzdy by v rámci konkurenčních bojů firmy pracujícím přiznaly ještě menší odměnu, která by sotva postačila na udržení existenčního minima, natož pak na vedení konzumního způsobu života. Bez nadsázky lze ale říci, že takto malé výdělky jsou přiznávány pracujícím v (po pracovně-právní stránce) méně rozvinutých zemích. Jenže přes veškerá opatření dochází k celkovému snižování reálných mezd a platů, které platí jak pro práce nevyžadující kvalifikaci, tak pro práce kvalifikaci

[149] SHAH, A. Free Trade and Globalization. *Global Issues* [online]. [vid. 2012-12-05, 13:03]. Dostupné z: http://www.globalissues.org/issue/38/free-trade-and-globalization

[150] Neoliberalismus. In: Encyklopedie Cojeco [online]. Brno: Optimus s.r.o., strana naposledy edit. 2004-10-06 [vid. 2012-10-22, 20:57]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?id_desc=64366&s_lang=2&detail=1&title=neoliberalismus

vyžadující.[151] Toto tvrzení H. Afheldt podkládá i graficky, kdy porovnává vývoj příjmů z majetku a příjmů ze závislé činnosti neboli mezd přijatých zaměstnanci v období mezi lety 1950 až 2000 v Německu. Jasně ukazuje, jak reálné mzdy navzdory původnímu růstu začaly v sedmdesátých letech spíše stagnovat a ke konci této časové řady došlo dokonce i k propadu, zatím co příjmy z majetku mají růstové tendence.[152] Není pochyb o tom, že jev poklesu reálné hodnoty mezd postihl i Českou republiku, byť se značným zpožděním způsobeným komunistickou érou (viz tabulka č. 10: Vývoj indexu reálných mezd, strana 64). Minimální mzda je na úrovni 8 000 Kč už od roku 2007, takže vzhledem k poklesu reálné mzdy musela ztratit hodnotu.

Co je však špatného na snižování reálné mzdy a potažmo na vzrůstající diferenciaci mez, když to je přirozený projev volného trhu? Jedním negativním důsledkem, a vlastně je možno i říci zásadním důsledkem pro ekonomiku státu a celého světa, je prostý fakt, že bez poptávky nemůže nastat konjunktura.[153] Poptávku nemůže zvýšit pouze tzv. „pracovní elita“ pobírající vysoké mzdy,[154] ale celá masa pracujících, zejména těch, kteří mají nižší mzdy. Jenže nižší mzda má své hranice, které překročeny vyprodukují třídu tzv. „pracujících chudých,“ kterým jednoduše nezbudou peníze na nakupování jiných než nezbytných statků. H. Afheldt tak připomíná výrok Henryho Forda, který prohlásil, že „*Stroje nekupují automobily.*“ Načež zdvojnásobil svým zaměstnancům mzdy.[155] Navíc při pohledu na grafy distribuce mezd (strana 68 a 70) se vlastně ani nedá mluvit o přirozenosti takto nastaveného řádu, protože přirozené rozdělení odpovídá normálnímu rozdělení, tedy Gaussově křivce. V tomto případě by průměrnou mzdu pobíralo nejvíce lidí. Tak tomu ovšem není.[156]

Dalším jevem, který doprovází polarizaci společnosti na bohaté a chudé, je logicky mizení střední vrstvy, která byla vždy považována za tahouna ekonomiky.[157] Zjednodušeně

[151] AFHELDT, H. *Wirtschaft, die arm macht: vom Sozialstaat zur gespaltenen Gesellschaft*. 1. Aufl. München: Kunstmann Verlag, 2003. s. 203-204. ISBN 978-3-88897-344-4.
[152] Tamtéž, s. 32.
[153] AFHELDT, H. *Wirtschaft, die arm macht: vom Sozialstaat zur gespaltenen Gesellschaft*. 1. Aufl. München: Kunstmann Verlag, 2003. s. 51. ISBN 978-3-88897-344-4.
[154] Tamtéž, s. 29.
[155] Tamtéž, s. 53.
[156] CYHELSKÝ L., et al. *Elementární statistická analýza.* 1. vyd. Praha: Management Press, Ringier ČR, a.s., 1996. s. 168-169. ISBN 80-85943-18-2.

řečeno, příslušníkem střední vrstvy je člověk pobírající průměrnou mzdu. A na tu v České republice dosáhlo necelých 4 % lidí. Na průměrnou a vyšší mzdu dosáhlo v roce 2010 zhruba 30 % lidí, zatímco v roce 1996 to byla téměř polovina. Bude-li tento trend pokračovat stejným tempem, tak za deset let se ze střední vrstvy do nižší vrstvy dostane dalších 20 % pracujících.[158]

S tématem diferenciace mezd a platů úzce souvisí téma vývoje výše důchodů z vlastnictví. V kapitole č. 3 je porovnání vývoje celkového objemu mezd a platů a důchodů z vlastnictví sice odděleno od problematiky rozdělení mezd, ale v realitě se úzce tyto dva druhy příjmů prolínají a stejnou měrou přispívají právě k oné polarizaci společnosti. Podle výsledků analýzy v České republice se do roku 2010 společnost na základě uvedených druhů příjmů příliš nepolarizovala v porovnání s ostatním světem (např. s Německem).[159] Zatímco důchody z vlastnictví u nefinančních podniků rostly průměrně o 8,4 %, u finančních institucí o 0,9 %, a objem mezd a platů rostl o 6,4 % ročně. Důchody z vlastnictví celkem rostly o 5,2 % ročně. Už jen tato čísla ukazují, že polarizace české společnosti není tak markantní. Nicméně čísla za poslední roky zkoumané časové řady, kdy byl vliv hospodářské krize již značně patrný, vypovídají trochu něco jiného. Na přelomu roku 2009 rostly důchody z vlastnictví u nefinančních podniků o 6,9 %, u finančních institucí dokonce o 10,5 %, a tempo růstu objemu mezd a platů bylo pouze 0,6 %. A to i přes to, že propukla krize, která vznikla právě ve finančním sektoru.[160] Ovšem absolutní čísla, tedy důchody z vlastnictví připadající na jeden podnik, nejsou již tak kritická. Z obrázku č. 10 na straně 73 je vidět, že nejvyšší průměrný důchod z vlastnictví připadající na 1 podnik byl v letech 1997 a 1998 s hodnotou nad 300 000 Kč. V této době byla v České republice zaznamenána expanze, která však skončila v roce 1998. Zde nastal značný propad. Průměrný důchod klesal postupně pod 300 tis. Kč. Dostal se až na hodnotu řádově nad

---

[157] KELLER, J. a P. SCHNUR. Střední vrstvy. Německá realita a české iluze. *Britské listy* [online]. Praha: Občanské sdružení Britské listy [vid. 2012-12-07, 18:13]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: http://www.blisty.cz/art/54367.html

[158] ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-11-24, 23:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800235ED9/$File/c31071216a.pdf

[159] KELLER, J. a P. SCHNUR. Střední vrstvy. Německá realita a české iluze. *Britské listy* [online]. Praha: Občanské sdružení Britské listy [vid. 2012-12-07, 18:13]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: http://www.blisty.cz/art/54367.html

[160] KOHOUT P. *Finance po krizi: důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. s. 16. ISBN 978-80-247-3199-5.

100 tis. Kč. Po celou dobu, kdy se česká ekonomika dostávala z krize, tj. zhruba od roku 2000, se důchod pomalu zvedal, dostal se nad 200 tis. až pomalu k 300 tis. Kč, ale bohužel zasáhla kolem roku 2007 až 2008 další krize. Ta opět důchod s sebou strhla dolů. Nutno ovšem poznamenat, že ne již tak dramaticky jako v mezi lety 1998 až 2000. Z uvedeného vývoje nelze usuzovat na předpokládané prudší tempo růstu důchodů z vlastnictví oproti celkovému objemu mezd.

V případě, že se tento trend, který je již realitou v Německu, ale České republice se zatím vyhýbá, dříve či později prosadí i zde, bude muset Česká republika čelit nově vznikajícím problémům. Neúměrně vysoké důchody z vlastnictví oproti klesajícím reálným mzdám a mzdové diferenciaci jsou celosvětovým problémem v tom smyslu, že moc peněz je nepopiratelná, a v této době, kdy se státy i domácnosti zadlužují, je jasné, kdo může více chod trhu ovlivňovat. A volný, neregulovaný trh tomu ve své podstatě napomáhá. Velká firma se může prakticky kdykoliv svobodně rozhodnout, že svou výrobu přesune do jiné země, přičemž hlavním důsledkem je růst nezaměstnanosti a tím i tlak na pomalejší navyšování mezd (pomalejší než růst inflace) a vzrůstající chudoba. Proto je často zmiňovaná moc spotřebitele zcela bezpředmětná. Jan Keller se dokonce domnívá, že velký finanční kapitál má neoddiskutovatelnou převahu, velcí spekulanti mohou zadlužovat celé státy a vybírat od nich úroky, o jejichž výši sami rozhodnou, a samozvané ratingové agentury svými hodnoceními rozhodují o budoucnosti země ve větší míře než voliči dané země samotní. Rovněž je podstatné, že z úrovně jednoho, zvláště tak malého státu jako je Česká republika se tento diktát finančního kapitálu nedá odvrátit. Závěrem je rovněž nutno připomenout, že jakákoliv polarizace společnosti se stává živnou půdou pro extremistické názory. Evropa jednu takovou hroznou zkušenost z třicátých a čtyřicátých let 20. století má.[161]

[161] KELLER, J. a J. ROVENSKÝ. Pokud se nezbavíme spekulantů, zbavíme se demokracie. *Britské listy* [online]. Praha: Občanské sdružení Britské listy [vid. 2012-12-07, 18:28]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: http://www.blisty.cz/art/66040.html

Závěr

Cílem diplomové práce bylo analyzovat vývoj příjmů zaměstnanců firem a zaměstnanců veřejného sektoru v České republice v letech 1995 až 2010. Zásadní otázka, na kterou tato analýza měla odpovědět je, zda dochází i v tomto státě k diferenciaci mezd a platů. Jak již bylo napsáno v úvodu, důvodem pro položení této otázky je hlavně fakt, že řada sociologů upozorňuje na prohlubující se finanční rozdíly mezi jednotlivými vrstvami obyvatel. Jedni čím dál tím rychleji bohatnou, a těch je menšina, druzí chudnou, a těch je více. Vrstva pracujících, která byla mezi chudými a bohatými, střední vrstva, pomalu mizí. Její příslušníci se nedostávají výše po společenském a pracovním žebříčku, ale bohužel spíše níže. Vždyť řada lidí má opravdu pocit, že si můžou koupit méně statků a služeb, než tomu bylo před deseti lety, byť se zatím subjektivně neřadí do nižší vrstvy. Avšak na základě většinou finančních ukazatelů tam již patří. A to i přes to, že plat či mzda jim rostly. Pro tyto lidi se vžil pojem „pracující chudí." Je to celosvětový trend, který má mnoho negativních důsledků.

Česká republika se nevyhnula, spíše neubránila, tomuto celosvětovému trendu. Po svrhnutí totalitního režimu se vydala na cestu směřující ke globalizaci a za sledovaných šestnáct let již o mnoho pokročila. Stala se součástí Evropy, otevřela svůj trh zahraničí, a musela také přijmout nová pravidla a nové tendence s tím související. Na český trh vstoupila řada silných firem, které mají nepochybný vliv. Přes tyto firmy se sem dostaly tendence k diferenciaci mezd, které jsou např. v západním světě pozorovány již od 70. let. České firmy, ve snaze udržet si konkurenceschopnost a přiblížit se západnímu modelu, na nová pravidla hry musely přistoupit. Z tohoto důvodu bylo předpokládáno, že diferenciace mezd se v České republice prohloubila. Tento předpoklad byl provedenou analýzou potvrzen.

V úvodní kapitole byly představeny vybrané teorie rozdělování. Ekonomové, kteří je vytvořili, tak položili základy systematickému hospodaření na národní úrovni. Proč jsou tak podstatné právě teorie rozdělování? Právě proto, že se týkají bytostně úplně všech lidí. Jak zaměstnanců a jejich rodin, tak podnikatelů. Pojem zaměstnanec byl zvláště ve starších teoriích nahrazován pojmem dělník. Dělník, resp. zaměstnanec získává za odvedenou mzdu. Podnikatel, neboli ten, kdo vlastní výrobní prostředky, dostává zisk za úsilí vložené do podnikání i za odloženou osobní spotřebu. Tato práce byla zaměřena především na

mzdy zaměstnanců, proto zisk podnikatelů (v současné době se pro tento druh příjmu vžily i jiné termíny, vyjadřující mimo jiné složitost vlastnické struktury firmy a způsob rozdělení zisku) nebyl nijak podrobně analyzován. Přesto nelze opominout jeho důležitost v rámci polarizace společnosti, a proto se poslední část třetí kapitoly dotkla i strany vlastníka, resp. podnikatele. V úvodu bylo zmíněno, že všechny teorie, tedy i teorie rozdělování vytvářely modelové situace především pomocí metody abstrakce. Protože tak organický systém, jako je ekonomika, nelze popsat bez jisté míry zjednodušení. Řada jevů by zřejmě byla i nerozpoznatelná, kdyby je teoretičtí ekonomové nezmínili a neanalyzovali ve svých teoriích. Na základě toho se mohou tvůrci hospodářské politiky určitými pravidly vyplývajícími z těchto teorií řídit, vznikne-li v rámci reálného ekonomického vývoje adekvátní situace.

Druhá kapitola ozřejmila, jaká část příjmů byla vlastně zohledněna. Otázka, proč bylo rozlišeno mezi mzdou a platem v této kapitole, přičemž v analytické části kapitoly následující již toto rozdělení není zohledněno, bylo zřejmé v rámci výzkumu. Je jedno, zda řadového zaměstnance zaměstnává stát či firma. Vždy bude takový člověk na tom, co se týče životní úrovně zhruba stejně.

Cílem třetí kapitoly bylo odpovědět na všechny výzkumné otázky formulované v úvodu. S využitím statistické metody výpočtu průměrného tempa růstu mezd a dat shromažďovaných Českým statistickým úřadem bylo zjištěno, že **odpověď na první otázku, týkající se vývoje celkového objemu mezd a platů je následující: celkový objem rostl v řádu jednotek procent za rok v rámci vybrané časové řady od roku 1995 až do roku 2010.** Objem mezd a platů vyjádřený v absolutních přírůstcích vykazoval růst až do roku 2008. Následující roky byly poznamenány krizí, a proto se tento fakt promítl i do mezd, které v letech 2009 a 2010 poklesly. Tendence růstu vyjádřená průměrnými hodnotami byla pozorována i u všech objemů mezd a platů v rámci dílčích odvětví. **Lineární regresní analýzou však bylo dokázáno, že růst není prakticky vůbec ovlivněn počtem zaměstnaných lidí, jenž se mimo jiné vlastně ani významně nezměnil až do roku 2010. To je zároveň částečná odpověď na druhou výzkumnou otázku**. Týkala se převahy vlivu jednoho z faktorů na růst mezd, inflace či zaměstnanosti. Na průměrné mzdě, jež také rostla za celé zkoumané období, a to bez výjimky, i v krizových letech od roku 2008, **bylo dokázáno, že právě faktor inflace je hlavním důvodem**

nárůstu průměrné mzdy, a to samé musí tedy platit i pro celkový objem mezd a platů. Při zkoumání vlivu inflace zároveň analýza vedla k závěru, že celková koupěschopnost zaměstnaných lidí vyjádřená reálnou mzdou však spíše (byť s výkyvy) klesala. Toto je odpověď na třetí otázku. **Hlavní cíl této práce, potvrzení (popř. vyvrácení) předpokladu zvyšující se diferenciace mezd byl splněn. Diferenciace se od roku 1996 opravdu zvýšila.** Často se pro tento jev používá pojem rozevírající se nůžky. Tento pojem je naprosto výstižný. Česká republika opravdu následuje trendů vyskytujících se v západním světě. Je zajímavé, a už na základních školách v hodině zeměpisu či občanské výchovy se vyučuje, že přílišná polarizace společnosti na pouze bohaté a pouze chudé je charakteristická především pro rozvojové země. S touto problematikou také souvisí téma důchodů z vlastnictví, které korespondují se stranou podnikatele zmiňovaného v teoriích rozdělování. Vlastníci výrobních prostředků, tedy podnikatelé, jejichž příjem plyne z vlastnictví výrobních faktorů, v České republice nebohatnou příliš rychle, pouze v řádech jednotek procent. Přesto je tempo růstu v posledních rychlejší, než u celkového objemu mezd. Jenže rozpočítá-li se celkový objem důchodů z vlastnictví u finančních institucí a nefinančních podniků na jednotlivé podniky registrované v České republice, jsou důchody z vlastnictví značně rozkolísané a svého vrcholu dosahovaly před rokem 2000. Z tohoto hlediska **vlastníci nebohatnou rostoucím tempem, spíše naopak.** Přesto není důvodu si myslet, že trend polarizace společnosti, který započal, se v současné době v roce 2012 zastavil či pouze zmírnil.

V poslední kapitole byly detailně shrnuty výsledky analýzy. Vývoj mezd a platů byl do značné míry určován celkovým ekonomickým stavem, a krize i expanze, kterými česká ekonomika prošla, byly mzdami do určité míry kopírovány. Zajímavá byla také komparace ekonomických teorií prezentovaných v první kapitole s ekonomickou realitou. **Zřejmé je, že vzhledem ke snižování mzdy stále většího počtu pracujících se stav ekonomiky blíží spíše starším teoriím, které připouštěly pouze takovou výši mzdy, která pokryje náklady člověka potřebné k přežití.** Řada ekonomů a analytiků vidí v nerovném rozdělení mezd spíše hrozbu. Neboť je zde důvod obávat se poklesu poptávky, a ze spíše sociologického hlediska zhrubnutí společnosti. **Polarizace české společnosti se podle výsledků analýzy projevuje (resp. projevovala do roku 2010) tedy pouze vyšší diferenciací mezd, zatímco příjmy vlastníků vykazovaly značnou rozkolísanost a spíše**

pokles u průměrného důchodu z vlastnictví připadajícího na jeden podnik. Přesto zde existuje reálná hrozba, že tento trend dorazí dříve či později i do České republiky. Může být zdrojem nepokojů pocházejících z extrémních názorových proudů, které vznikaly vždy především v obdobích chudoby. Pozitivní je fakt, že tato problematika je čím dál častěji veřejně diskutována a roste povědomí o ní.

Seznam použité literatury:
Citace:

CYHELSKÝ L., et al. *Elementární statistická analýza.* 1. vyd. Praha: Management Press, Ringier ČR, a.s., 1996. 302 s. ISBN 80-85943-18-2.

FRANK, R. H. a B. S. BERNANKE. *Ekonomie.* 1. vyd. Přel. Helena Fialová et al. Praha: Grada Publishing a.s., 2003. 803 s. ISBN 80-247-0471-4.

HOLMAN, R., et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. 539 s. ISBN 80-7179-380-9.

HŮRKA P., et al. *Pracovní právo v bodech s příklady*. 1. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008. 124 s. ISBN 978-80-7357-352-2.

KOHOUT P. *Finance po krizi: důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-3199-5.

KRAFT, J. a P. BEDNÁŘOVÁ. *Teorie ekonomie a její kvantifikovaná realita v České ekonomice.* 3. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1999. 177 s. ISBN 80-7083-368-8.

MARX, K. *Kapitál I: výrobní proces kapitálu.* 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953. 910 s.

MARX, K. *Kapitál II: proces oběhu kapitálu.* 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954. 588 s.

MARX, K. *Kapitál III-1: celkový proces kapitalistické výroby*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1955. 488 s.

MELOUN M. a J. MILITKÝ. *Statistická analýza experimentálních dat*. 2. vyd. Praha: Academia, 2004. 953 s. ISBN 80-200-1254-0.

REKTORIS K., et al. *Přehled užité matematiky*. 3.vyd. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1973. 1041-1042. 04-001-73.

SOJKA, M. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vyd. Praha: JUDr. Karel Havlíček-Havlíček Brain Team, 2010. 541 s. ISBN 978-80-8710921-2.

SOUKUPOVÁ J., et al. *Mikroekonomie*. 3. vyd. Praha: Management Press, 2003. 548 s. ISBN 80-7261-061-9.

AFHELDT, H. *Wirtschaft, die arm macht: vom Sozialstaat zur gespaltenen Gesellschaft*. 1. Aufl. München: Kunstmann Verlag, 2003. 256 s. ISBN 978-3-88897-344-4.

SMITH, A. *Wealth of Nations*. 3rd ed. New York: Oxford University Press Inc., 2008. 618 s. ISBN 978-0-19-953592-75.

STAŇKOVÁ, V. Transformace a současný stav zemědělství modelového regionu SO ORP Litomyšl [online]. 2010 [cit. 2012-10-22, 16:16]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. Vedoucí práce Antonín Věžník. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/269990/prif_b/

HOLÝ, D. Je struktura mezd v ČR srovnatelná s EU?. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2001 [vid. 2012-11-24, 23:22]. Dostupné z: http://m.czso.cz/cz/cisla/1/18/archiv/astatis/stat0200/clan0200.htm

JENERÁLOVÁ, I. Vývoj české ekonomiky. *Česká republika – oficiální web ČR* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničí, 2011-14-08 [vid. 2012-12-05, 12:05]. Dostupné z: http://www.czech.cz/cz/Podnikani/Ekonomicka-fakta/Vyvoj-ceske-ekonomiky

KELLER, J. a J. ROVENSKÝ. Pokud se nezbavíme spekulantů, zbavíme se demokracie. *Britské listy* [online]. Praha: Občanské sdružení Britské listy [vid. 2012-12-07, 18:28]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: http://www.blisty.cz/art/66040.html

KELLER, J. a P. SCHNUR. Střední vrstvy. Německá realita a české iluze. *Britské listy* [online]. Praha: Občanské sdružení Britské listy [vid. 2012-12-07, 18:13]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: http://www.blisty.cz/art/54367.html

KURAS, B. České zemědělství díky unii na pokraji krachu. In: *Zemědělský svaz České republiky* [online]. Praha, 2009 [vid. 2012-10-22, 17:12]. Dostupné z: http://www.zscr.cz/o-nas/tiskove-zpravy-a-vystoupeni/napsalo-se-o-nas/ceske-zemedelstvi-diky-unii-na-pokraji-krachu-a939640

SHAH, A. Free Trade and Globalization. *Global Issues* [online]. [vid. 2012-12-05, 13:03]. Dostupné z: http://www.globalissues.org/issue/38/free-trade-and-globalization

ŠVIHLÍKOVÁ, I. Zneužívání chudoby aneb Jak udělat z obětí viníky. *Britské listy* [online]. Praha: Občanské sdružení Britské listy [vid. 2012-11-25, 00:13]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: http://www.blisty.cz/art/65812.html

VRANKA, V. a R. KUKUTSCH. Problematika sanace zlatohorského rudního revíru. In: NĚMEC V. a L. NĚMCOVÁ, *Hornická Příbram ve vědě a technice 2011* [online]. Příbram, 2011, 13 s. [vid. 2012-10-22, 18:28]. Kód Z 14. Dostupné z: http://slon.diamo.cz/hpvt/2011/_Zahlaz/Z%2014.pdf

ZIELENIEC, J. Velké firmy přerůstají státu přes hlavu. *Lidovky.cz: Zpravodajský server Lidových novin* [online]. Praha: MAFRA, a.s. [vid. 2012-12-14, 16:50]. ISSN 1213-1385. Dostupné z: http://byznys.lidovky.cz/velke-firmy-prerustaji-statu-pres-hlavu-ffp-/statni-pokladna.asp?c=A111002_102715_statni-pokladna_mev

Časová řada. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-06-12, 08:13 [vid. 2012-10-15, 14:56]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Casov%C3%A1_%C5%99ada

Česko. Zákon č. 262/2006 Sb. ze dne 21. dubna 2006, zákoník práce. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 84, s. 3146. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62694&fulltext=plat&nr=&part=&name=&rpp=15#local-content

ČMKOS. *Nebezpečí světové ekonomické krize a její dopad na Českou republiku* [online]. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů [vid. 2012-12-03, 19:55]. Dostupné z: http://www.cmkos.cz/studie-ekonomicke-analyzy-prognozy/1383-3/nebezpeci-svetove-ekonomicke-krize-a-jeji-dopad-na-ceskou-republiku

ČSÚ. *Česká republika od roku 1989 v číslech* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-10-15[vid. 2012-10-23, 00:25]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#01

ČSÚ. *České domácnosti:dopady krize na hospodaření s penězi* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-08-20 [vid. 2012-10-23, 16:35]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/3681419610.doc

ČSÚ. *Diferenciace mezd zaměstnanců* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2003-10-06 [vid. 2012-11-24, 23:38]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/diferenciace_mezd_zamestnancu

ČSÚ. *HDP Důchodová metoda* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-16, 23:08]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

ČSÚ. *Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE)*[online]. Praha: Český statistický úřad, 2008-03-17 [vid. 2012-10-29, 12:09]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/0216-08

ČSÚ. *Míra inflace – Metodika* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-07-11 [vid. 2012-11-12, 14:03]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace#1

ČSÚ. *Mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-08-20 [vid. 2012-12-04, 17:55]. Dostupné z: http://notes2.czso.cz/csu/tz.nsf/i/mzdy20101126

ČSÚ. *Mzdy (čtvrtletní)* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010-11-29 [vid. 2012-12-04, 20:53]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/2003-pmz

ČSÚ. *Nejnovější ekonomické údaje – Metodika* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-03-22 [vid. 2012-11-11, 13:33]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/neu_m

ČSÚ. *Odvětvová klasifikace ekonomických činností (OKEČ)* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-02-14 [vid. 2012-10-29, 13:24]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/odvetvova_klasifikace_ekonomickych_cinnosti_%28okec%29

ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-11-24, 23:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/6C005BD9B9/$File/31071400.pdf

ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-11-24, 23:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800235ED9/$File/c31071216a.pdf

ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-12-04, 19:58]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800203B01/$File/c31071216.pdf

ČSÚ. *Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-03-06 [vid. 2012-11-25, 01:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/76003B2A66/$File/1420110210.pdf

ČSÚ. *Průměrná mzda a evidenční počet zaměstnanců – Metodika* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-09-03 [vid. 2012-11-11, 13:24]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pmz_m

ČSÚ. *Průměrný počet zaměstnanců v národním hospodářství podle ekonomické činnosti* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-10-15 [vid. 2012-10-24, 22:11]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800203AF0/$File/c31071207b.pdf

ČSÚ. *Quarterly National Aaccounts Inventories* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-12-11, 23:55]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metodika_ctvrtletni_ucty/$File/09087474.pdf

ČSÚ. *Vývoj české ekonomiky v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-03-17 [vid. 2012-10-22, 22:42]. Dostupné z: http://csugeo.i-server.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/550035F0CB/$File/e110910q4t.pdf

ČSÚ. *Vývoj minimální mzdy v ČR od jejího zavedení v roce 1991* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-10-15 [vid. 2012-11-24, 23:05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/1313.pdf

Ekonomická krize 2007-2010. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-08-14, 07:10 [vid. 2012-10-23, 15:38]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekonomick%C3%A1_krize_2007-2010

Ekonomika Česka. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-11-28, 15:09 [vid. 2012-12-10, 21:38]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekonomika_%C4%8Ceska

Historie Československé měny. In: *Zlaté mince – Numismatika* [online]. Praha: Zlaté mince – Numismatika [vid. 2012-12-04, 20:22]. Dostupné z: http://www.zlate-mince.cz/OM9_Ceskoslovenska_mena.htm

Neoliberalismus. In: Encyklopedie Cojeco [online]. Brno: Optimus s.r.o., strana naposledy edit. 2004-10-06 [vid. 2012-10-22, 20:57]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?id_desc=64366&s_lang=2&detail=1&title=neoliberalismus

Pomyslné nůžky se dál rozevírají. *Haló noviny* [online]. Praha: Futura a.s., září 2012, č. 26-9 [vid. 2012-10-15, 14:23]. ISSN 1210-1494. Dostupné z: http://www.halonoviny.cz/articles/view/526327

PSP. *PČR, PS 1996-1998: Tisky* [online]. Praha: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna [vid. 2012-11-24, 23:33]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t017000b.htm

Statgraphics. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-10-17, 01:12 [vid. 2012-11-13, 17:51]. English version. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Statgraphics

Stavebnictví (ISIC 45) In: *Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, strana naposledy edit. 2012-10-22, 21:11 [vid. 2012-10-22, 21:42]. Dostupné z: http://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekAbsolventi?HlavniTema=1&Stranka=8-8-74

Územní limity těžby hnědého uhlí v severních Čechách. In: *Wikipedia: otevřená encyklopedie* [online]. Los Angeles (California): Wikimedia Foundation, 2001-, strana naposledy edit. 2012-07-28, 04:54 [vid. 2012-10-22, 20:57]. Česká verze. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Azemn%C3%AD_limity_t%C4%9B%C5%BEby_hn%C4%9Bd%C3%A9ho_uhl%C3%AD_v_severn%C3%ADch_%C4%8Cech%C3%A1ch

Veřejná databáze ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-25, 00:23]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_cishod.jsp?kodcis=5565&kodzaz=11000&kodjaz=203&app=vdb

Veřejná databáze ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-25, 00:24]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_cishod.jsp?kodcis=5565&kodzaz=12000&kodjaz=203&app=vdb

Veřejná databáze ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-24, 00:03]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=15&potvrd=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=PRA0021UU&voa=tabulka&cas_1_29=2010&str=tabdetail.jsp

Veřejná databáze ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-23, 00:09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=STA1040CU&&kapitola_id=3

Bibliografie:

ČSÚ. *HDP Důchodová metoda: Tabulka M000123 Mzdy a platy podle odvětví* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-16, 13:14]. Dostupné z: apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

ČSÚ. *Míra inflace – průměrný roční index 1994-2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-01-09 [vid. 2012-11-11, 15:05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/inflace_1994_

ČSÚ. *Účet podnikatelských důchodů* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-08-30 [vid. 2012-11-25, 00:45]. Dostupné z: http: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas

ČSÚ. *Počty jednotek zapsaných v registru ekonomických subjektů podle vybraných právních forem v České republice* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-10-15 [vid. 2012-12-11, 19:48]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0701.pdf

Veřejná databáze ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-22, 19:09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1010CU&&kapitola_id=3

Veřejná databáze ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-11-11, 12:12]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1040CU&vo=null

Veřejná databáze ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-11-11 [vid. 2012-11-11, 13:51]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=SZB0080UC_1

Seznam příloh

Příloha A Průměrný počet zaměstnanců v národním hospodářství 106

Příloha B Porovnání trendů mezd a zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích v letech 2000-2010 107

Příloha C Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy: 108

1) v letech 1996 až 2001 108

2) v letech 2002 až 2009 109

3) v roce 2010 110

Příloha D Medián hrubých měsíčních mezd v letech 1996 až 2010 111

Příloha A Průměrný počet zaměstnanců v národním hospodářství

Tab. A 1: Průměrný počet zaměstnanců

Ekonomická činnost podle CZ-NACE [1)]		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Úhrnem		**3 894,30**	**3 936,80**	**3 836,50**	**3 837,40**	**3 846,60**	**3 907,10**	**3 934,90**	**4 003,40**	**4 037,10**	**3 816,00**	**3786,1**
A	Zemědělství, lesnictví a rybářství	174,8	168,4	160,3	151	141,3	136,8	131,8	124,7	118	108,3	101,8
B	Těžba a dobývání	59,3	57,7	53,5	49,9	47,5	46,1	44,2	41,6	41,6	37,5	36
C	Zpracovatelský průmysl	1 190,40	1 222,60	1 194,90	1 158,10	1 163,00	1 180,00	1 191,30	1 223,90	1 224,40	1 064,30	1040,6
D	Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu	50,9	48,6	46,2	44,4	42,4	39,3	36,1	33,7	31,3	30,7	28,5
E	Zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi	52,6	52,6	51,1	51,6	52,3	52,4	52,2	52,7	53,4	50,8	49,6
F	Stavebnictví	272,7	267,1	248,9	250,6	255,6	262,7	262,8	266,6	267,4	261,6	254,8
G	Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel	436,9	448,9	433,1	439,2	449,9	473,8	477,4	490,3	503,3	486,2	487,7
H	Doprava a skladování	274,1	276,9	270,4	274,6	271,3	269,8	269,8	272,4	271,3	258,2	252
I	Ubytování, stravování a pohostinství	115,2	112,5	109,4	117	116,7	121,7	118,8	117,4	118,6	119,5	113,1
J	Informační a komunikační činnosti	76	77,9	77	75,5	74,5	79,2	82,9	86,7	94,1	94,5	94,8
K	Peněžnictví a pojišťovnictví	73	69,1	65,8	64,7	63,6	62,4	62,6	65,4	68,8	68,9	69
L	Činnosti v oblasti nemovitostí	52,6	44,7	41,2	41,1	39	40,8	41,4	41,1	44,6	44,8	41,6
M	Profesní, vědecké a technické činnosti	122,4	123,4	118,7	117,4	118,7	124,1	127,9	135,8	145,9	145,9	148,8
N	Administrativní a podpůrné činnosti	91	100,2	92,8	104,7	112,9	122,8	135,2	149,6	151,5	133,4	142,1
O	Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	282,4	289,3	292,5	298,1	294,2	293	294,6	291,5	288,6	293,8	293,3
P	Vzdělávání	264,6	263,3	263,5	274	271,8	266,1	266,8	269	267,9	267,1	269,5
Q	Zdravotní a sociální péče	228,8	234,4	239,2	244,1	246,7	250,1	251,1	251,6	256,1	258,5	267,3
R	Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	46,4	48,1	47,9	49,1	50,4	50,8	50,7	50,7	50,9	50,4	50
S	Ostatní činnosti	30,2	31,2	30,3	32,4	34,9	35,2	37,4	38,8	39,4	41,5	45,4

Zdroj**:** ČSÚ. *Průměrný počet zaměstnanců v národním hospodářství podle ekonomické činnosti* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-10-15 [vid. 2012-10-24, 22:11]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800203AF0/$File/c31071207b.pdf

Příloha B Porovnání trendů mezd a zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích v letech 2000-2010

Tab. B 1: Porovnání trendů mezd

Odvětví	Nárůst mezd v %	Nárůst počtu zaměstnanců v %
A	0,06	-5,26
B	0,31	-4,87
C	4,79	-1,34
D	2,39	-5,63
E	5,57	-5,70
F	4,86	-0,67
G	6,73	1,11
H	5,32	-0,84
I	6,12	-0,18
J	9,40	2,23
K	4,88	-0,56
L	7,28	-2,31
M	7,79	1,97
N	8,06	4,56
O	5,71	0,38
P	7,18	0,18
Q	8,72	1,57
R	6,47	0,75
S	7,66	4,16
T	6,96	.
U	.	.

Zdroj**:** Vlastní zpracování z dat z: ČSÚ. *HDP Důchodová metoda: Tabulka M000123 Mzdy a platy podle odvětví* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-16, 13:14]. Dostupné z: apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas;
Veřejná databáze ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012 [vid. 2012-10-28, 15:03]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1010CU&&kapitola_id=3

Příloha C Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy:

1) v letech 1996 až 2001

Tab. C 1: Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy (1996-2001)

PÁSMA průměrných měsíčních mezd v Kč	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Celkem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
do 2000	0,20	-	-	-	-	-
2001 - 3000	0,11	-	-	-	-	-
3001 - 4000	0,65	0,26	0,19	0,17	0,05	0,02
4001 - 5000	2,89	1,44	1,17	0,76	0,51	0,25
5001 - 6000	6,28	3,69	3,25	2,26	1,61	1,12
6001 - 7000	9,02	6,06	5,22	4,48	3,30	2,47
7001 - 7500	5,21	3,60	3,16	2,92	2,22	1,78
7501 - 8000	5,64	4,02	3,55	3,20	2,56	2,04
8001 - 8500	5,69	4,37	3,93	3,42	2,77	2,28
8501 - 9000	5,84	4,77	4,28	3,76	3,17	2,56
9001 - 9500	5,71	5,08	4,55	4,06	3,52	2,80
9501 -10000	5,30	5,03	4,70	4,37	3,87	3,09
10001 -11000	9,78	10,18	9,54	9,08	8,38	6,95
11001 -12000	8,21	9,45	9,16	9,09	8,71	7,71
12001 -13000	6,44	8,49	8,34	8,54	8,54	8,11
13001 -14000	4,83	7,12	6,97	7,67	7,85	7,78
14001 -16000	6,54	9,35	10,50	11,82	12,75	13,80
16001 -18000	3,75	5,43	6,75	7,48	8,76	10,67
18001 -20000	2,27	3,44	4,29	4,88	6,02	7,40
20001 -25000	2,82	4,20	5,26	5,98	7,69	9,54
25001 -30000	1,21	1,68	2,15	2,48	3,21	4,02
30001 -40000	1,61	2,34	3,04	1,90	2,49	3,08
40001 a více	-	-	-	1,67	2,05	2,52

Zdroj: ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-11-24, 23:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/6C005BD9B9/$File/31071400.pdf

2) v letech 2002 až 2009

Tab. C 2: Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy (2002-2009)

Pásma průměrných měsíčních mezd v Kč	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 [2)]	2009
Celkem	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**
do 8000	4,74	3,37	2,59	1,93	0,83	-	-	-
8001 - 10000	9,00	7,44	6,39	5,58	4,79	3,87	3,20	3,02
10001 - 12000	11,61	9,99	8,68	7,84	7,02	5,66	4,71	4,69
12001 - 13000	6,59	5,81	5,09	4,46	4,18	3,58	2,91	2,98
13001 - 14000	7,11	6,26	5,43	4,86	4,63	3,91	3,26	3,32
14001 - 15000	7,15	6,29	5,80	5,17	4,95	4,35	3,58	3,59
15001 - 16000	6,97	6,41	5,98	5,55	5,17	4,68	4,02	4,02
16001 - 17000	6,37	6,18	5,89	5,66	5,25	4,85	4,34	4,30
17001 - 18000	5,75	5,90	5,87	5,68	5,24	4,88	4,53	4,50
18001 - 19000	5,00	5,38	5,47	5,45	5,28	4,86	4,68	4,59
19001 - 20000	4,15	4,91	5,07	5,10	5,19	4,96	4,82	4,67
20001 - 21000	3,57	4,28	4,66	4,78	4,89	4,84	4,79	4,78
21001 - 22000	2,97	3,71	4,22	4,27	4,59	4,65	4,62	4,54
22001 - 23000	2,38	2,98	3,63	3,85	4,12	4,30	4,34	4,34
23001 - 24000	1,88	2,40	3,14	3,48	3,70	4,06	4,22	4,03
24001 - 26000	3,07	3,87	4,94	5,65	6,18	7,08	7,65	7,48
26001 - 28000	2,32	3,08	3,47	4,14	4,72	5,79	6,28	6,25
28001 - 30000	1,72	2,30	2,60	3,16	3,51	4,42	5,01	4,98
30001 - 32000	1,10	1,70	2,01	2,35	2,72	3,33	4,01	4,01
32001 - 36000	1,80	2,02	2,64	3,18	3,77	4,54	5,63	5,67
36001 - 40000	1,20	1,35	1,55	2,08	2,38	2,94	3,52	3,64
40001 - 50000	2,48	3,07	2,14	2,59	3,16	3,84	4,52	4,83
50001 a více	1,07	1,31	2,75	3,18	3,74	4,62	5,37	5,80

Zdroj**:** ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-12-04, 19:58]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800203B01/$File/c31071216.pdf

3) v roce 2010

Tab. C 3: Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy (2010)

PÁSMA průměrných měsíčních mezd v Kč	2010
C e l k e m	**100,00**
do 10000	6,32
10001 - 12000	5,71
12001 - 14000	6,78
14001 - 16000	7,92
16001 - 17000	4,02
17001 - 18000	4,20
18001 - 19000	4,24
19001 - 20000	4,49
20001 - 21000	4,38
21001 - 22000	4,20
22001 - 23000	4,02
23001 - 24000	3,77
24001 - 25000	3,58
25001 - 26000	3,27
26001 - 28000	5,83
28001 - 30000	4,94
30001 - 32000	3,88
32001 - 36000	5,28
36001 - 40000	3,50
40001 - 50000	4,64
50001 - 60000	2,00
60001 - 80000	1,53
80001 a více	1,52

Zdroj: ČSÚ. *Podíly zaměstnanců v % podle výše hrubé měsíční mzdy* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011-10-08 [vid. 2012-11-24, 23:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4800235ED9/$File/c31071216a.pdf

Příloha D Medián hrubých měsíčních mezd v letech 1996 až 2010

Tab. D 1: Medián hrubých měsíčních mezd

Rok	Medián hrubých měsíčních mezd v Kč
1996	9 770
1997	11 170
1998	11 693
1999	12 278
2000	13 100
2001	14 139
2002	15 542
2003	16 707
2004	17 706
2005	18 589
2006	19 512
2007	20 908
2008	22 123
2009	22 229
2010	22 608

Zdroj: ČSÚ. *Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012-03-06 [vid. 2012-11-25, 01:12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/76003B2A66/$File/1420110210.pdf